

LEGEA ȘI VIAȚA

Publicație științifico-practică
ISSN 1810-309X

Întreprindere de stat
Fondator – Ministerul Justiției
al Republicii Moldova
Certificat de înregistrare
nr. 10202264 din 11.02.1993

Publicație acreditată de Consiliul
Suprem pentru Știință și Dezvoltare Tehnologică
al Academiei de Științe a Moldovei prin
Hotărârea nr. 61 din 30.04.2009

Categoria C

Asociați: Curtea Constituțională, Curtea Supremă de Justiție, Ministerul Afacerilor Interne, Ministerul Sănătății, Institutul de Științe Penale și Criminologie Aplicată, Institutul de Istorie, Stat și Drept al Academiei de Științe a Moldovei, Academia „Ștefan cel Mare” a MAI, Universitatea de Stat „B. P. Hasdeu” (Cahul), Universitatea Slavonă, Universitatea „Spiru Haret” (Constanța), Universitatea „Petre Andrei” (Iași).

Se editează din ianuarie 1991
Nr. 12 (252) 2012

Redactor-șef L. Arsene

Colegiul de redacție:

Gh. Alecu, doctor în drept, prof. univ. (Constanța, România); A. Armeanic, doctor în drept, conf. univ.; V. Balmuș, doctor în drept; C. Bocancea, doctor în drept, prof. univ. (Iași, România); V. Bujor, doctor în drept; A. Burian, doctor habilitat în drept; T. Capșa, doctor în drept; Gh. Costachi, doctor habilitat în drept, prof. univ.; I. Floander, doctor în drept (Constanța, România); M. Gheorghită, doctor habilitat în drept, prof. univ.; Gh. Gladchi, doctor habilitat în drept; V. Guțuleac, doctor în drept, prof. univ.; V. Florea, doctor în drept, prof. univ.; V. Moraru, doctor în drept, prof. univ.; V. Naumov, redactor-șef adjunct; V. Popa, doctor habilitat în drept, prof. univ.

Adresa redacției:

Casa presei, et. 5 – 531; 515
str. Pușkin 22, mun. Chișinău, MD - 2012,
Republica Moldova
Tel.: 233 790; mob. 067431762;
234 132 (contabilitatea)

E-mail: legea_zakon@mail.ru
Index: RM 77030

© Legea și viața

SUMAR

Mihai CORJ. Soluție pentru municipiul Bălți.....	4
Vasile LUNGU, Nicolai ALEXANDRU. Unele aspecte juridico-teoretice privind actele premergătoare în procesul penal	11
Octavian BEJAN. Considerații privind actul decizional și prognoza criminologică în activitatea anticrimă	19
Marin MEGHEREA. Exigențe legale față de procesul-verbal cu privire la contravenția administrativă	22
Ion VACARU. Identificarea și diagnosticul criminalistic – sarcini soluționate în cadrul expertizelor criminalistice.....	25
Narcisa NEDELUCU. Coraportul legăturii cauzale cu elementele componenței de infracțiune.....	31
Elena BUGUȚA. Temeiurile juridice ale înlăturării răspunderii penale în legătură cu împăcarea părților.....	38
Sergiu ARNĂUT. Particularitățile juridice privind participarea cetățenilor la soluționarea problemelor ecologice.....	46
Vitalie MAZUR. Principiile autonomiei locale și ale descentralizării serviciilor publice în administrația publică locală: între teorie și realitate.....	52
Lista publicațiilor în „Legea și viața” pentru anul 2012.....	56



SOLUȚIE PENTRU MUNICIPIUL BĂLȚI

Mihai CORJ,
doctor în drept, conferențiar universitar

SUMMARY

Following this study, we come to bring more light on the issue of artificially aroused among some of the Balti Municipal Council councilors and central public authorities. Thus, counselors Balti from desire to get financial autonomy enlarged applied principle ask and will give or do anything to destabilize the situation. Thus, you will be noticed and heard by all, including the central authorities. They asked too much and yet not necessarily something will get, and in this way we come to the rescue with a bill amending and supplementing certain acts, assigning Balti status of the territorial unit II, which try to exclude some existing ambiguity present in the Constitution and in other legislation.

C a urmare a studiului efectuat, venim să aducem mai multă lumină în problema iscată artificial între o parte dintre consilierii Consiliului municipal Bălți și autoritățile publice centrale. Astfel, consilierii din Bălți, pornind de la dezideratul de a obține o autonomie financiară mai largă, au aplicat principiile „*Cere și ți se va da*” și „*Fă ceva pentru a destabiliza situația*”. Astfel te vei face remarcat și auzit de toți, inclusiv de autoritățile centrale. Ei au solicitat prea mult, însă ceva neapărat vor obține, iar în acest sens noi le venim în ajutor cu un **Proiect de lege pentru modificarea și completarea unor acte legislative**, atribuindu-i municipiului Bălți statut de unitate administrativ-teritorială de nivelul II, prin care încercăm să excludem unele ambiguități existente actualmente în Constituția Republicii Moldova și în alte acte legislative.

Astăzi aproape nimeni nu mai contestă faptul că descentralizarea administrativă este un lucru imperios. Problema constă în proasta calitate și pregătirea foarte slabă a celor împuterniciți să desfășoare acest proces complex de descentralizare.

Noi avem nevoie de legi puține, dar bune, care să fie interpretate judicios și aplicate corect, fără menajament față de oricine va încălca prevederile acestora. Mecanismul de aplicare urmează a fi unul simplu și clar, pentru a putea fi înțeles de cel care veghează asupra respectării și îndeplinirii dispozițiilor legale, precum și de simplul cetățean, căruia acesta i se adresează. Cunoașterea legilor și a altor acte normative necesită un efort intelectual enorm din partea tuturor. Necunoașterea prevederilor legale sau interpretarea acestora extensiv și abuziv creează situații de incertitudine. De aceea este necesar ca cei aleși sau desemnați să se pătrundă de un mai mare respect față de lege prin cunoașterea, interpretarea adecvată și aplicarea corectă a ei. Cei cu veleități de *elită* sau *clasă conducătoare și îndrumătoare*, sau *VIP-urile* nu trebuie să uite nici pentru o clipă că ei uneori sînt considerați *etalon al valorilor* și ar fi bine să corespundă acestor criterii. Realitatea este complexă. Uneori chiar și la suprafață, în unele situații, lucrurile sînt confuze, deoarece unii dintre aleșii locali (și nu numai) nu cunosc esența

chestiunilor abordate. Sau, și mai grav, normele de substanță fie că sînt cu desăvîrșire necunoscute de către aceștia, fie că sînt cunoscute, dar sînt ignorate, pentru a-și promova interesele personale sau de grup în detrimentul interesului comunității. *Unii solicită autonomie financiară chiar și atunci cînd acestora legiuitorul le-a acordat-o demult prin derogările statuate expres în Legea privind finanțele publice locale*. Astfel, mun. Bălți, fiind unitate administrativ-teritorială (UAT) de nivelul I, în temeiul prevederilor legale, examinează și aprobă bugetul municipal în stricță conformitate cu rigorile specifice UAT de nivelul II.

Legalitatea reprezintă un principiu fundamental care stă la baza fenomenului administrativ și căruia i se subordonează activitatea administrației publice. Adagiul din dreptul roman *Nemo censetur ignorare legem* (*Nimeni nu se poate apăra invocînd necunoașterea legii*) confirmă că necunoașterea legii nu constituie o justificare a nerespectării ei. De aceea, cunoașterea dreptului este o obligație stabilită de ordinea juridică însăși.

Executarea obligatorie și cu



bună-credință a competențelor cu care a fost investită reprezintă standardul unei administrații moderne. Controlului obligatoriu de legalitate sînt supuse actele autorităților administrației publice locale. Astfel, oficiul teritorial al Cancelariei de Stat poate supune controlului legalității orice act care nu reprezintă obiectul unui control obligatoriu. La rezolvarea problemelor comune raporturile dintre autoritățile publice centrale și cele locale au la bază principiile autonomiei, legalității, transparenței și colaborării.

Deși toate actele normative confirmă legalitatea, forța lor juridică este diferită, în funcție de ierarhia acestora. De la vîrf și pînă la baza juridică, normele, după nivelul la care se situează, respectă normele superioare. În activitatea sa, administrația se supune, deci se conformează, dreptului. Principiul legalității impune o conformare activă față de lege, obligația de a acționa în vederea executării legii de către administrație, dar și de ceilalți subiecți de drept public, persoane fizice sau juridice.

Autonomie financiară și bugetară înseamnă dreptul autorităților publice locale de a dispune de resurse financiare proprii, suficiente și de a le utiliza liber, în condițiile legii, prin adoptarea propriilor bugete locale. Așadar, acest temei (*autonomie financiară lărgită*), invocat și inventat de către Consiliul municipal Bălți, pur și simplu nu ține, deoarece mun. Bălți în aspect financiar-bugetar, prin derogare de la prevederile generale legale, este tratat ca o UAT de nivelul II din simplul motiv că legiuitorul a

statuat expres în lege că colectarea veniturilor și alocarea pentru cheltuieli este specifică și deci reglementată, asemenea bugetelor raionale, bugetului central al unității teritoriale autonome cu statut juridic special și bugetului municipal Chișinău.

În această situație întrezărim însă cu totul alte dedesubturi. Și atunci cînd se solicită un statut ierarhic superior nu printr-un tratament excepțional, ci unul ordinar este o cu totul *altă mîncare de pește* și lucrurile pot fi discutate și analizate și, de ce nu, unele propuneri pot fi chiar și acceptate. Așadar, municipiului Bălți poate să-i fie acordat statutul de unitate administrativ-teritorială de nivelul II, însă pentru aceasta nu este necesară adoptarea unei legi privind statutul municipiului Bălți, ci este suficientă adoptarea unei legi privind completarea și modificarea unor acte legislative, prin care expres vor fi efectuate toate amendamentele, astfel ca mun. Bălți să devină unitate administrativ-teritorială de nivelul II. Considerăm că metoda aleasă de unii *servi ai poporului* din Consiliul municipal Bălți nu a fost cea mai indicată, ei urmărind provocarea unor tulburări, care nu ar fi avut loc, dacă reprezentanții respectivi din teritoriu și cei de la guvernare pur și simplu ar fi cunoscut prevederile legale care, explicit și expres, statuează că mun. Bălți are aceeași autonomie financiară precum o au raioanele și mun. Chișinău. Mun. Bălți *o fi fiind el capitala de nord a țării*, însă nu poate și nici nu trebuie să fie ridicat la același nivel cu mun. Chișinău – capitala Republicii Moldova. Mun. Chișinău într-

adevăr are o Lege privind statutul municipiului Chișinău, care trebuie să fie o lege organică, însă noi trebuie să spunem că această lege nu este una specifică unui municipiu sau unei unități administrativ-teritoriale de nivelul II, ci este o Lege specială pentru capitala Republicii Moldova și punctum.

Poate unii cred că în Republica Moldova Parlamentul ar trebui să se ocupe de adoptarea statutului satului, comunei, orașului și municipiului, adică să adopte cîte o lege pentru fiecare localitate sau cel puțin pentru fiecare unitate administrativ-teritorială. Or legiuitorul este din ce în ce mai tentat de fenomenul „inflație juridică” nu doar pentru că el este rodul unei dezvoltări a sistemului social, ci și pentru că legiferarea reprezintă un top al politicienilor, care presupune investiții minime și câștig maxim, legiferarea fiind cea mai spectaculoasă activitate politică. Noi dorim să anticipăm și să curmăm din start tendința unora de a spori necugetat *volumul* de legi, atunci cînd se vor propune inițiative de genul acesta. Lege pentru fiecare municipiu sau cîte o lege pentru fiecare localitate din Republica Moldova? *Statul care are cele mai multe legi este cel mai corupt stat.*

Totodată, trebuie să menționăm faptul că în acest sens există o lege ordinară privind Statutul-cadru al satului (comunei), orașului (municipiului). În conformitate cu prevederile din Legea privind administrația publică locală, Statutul-cadru al satului (comunei), orașului (municipiului) constituie baza juridică pentru elaborarea statutului unității administrativ-teritoriale,



de care autoritățile administrației publice locale se conduc în activitatea lor. În temeiul Statutului-cadru, consiliul sătesc (comunal), orășenesc (municipal) elaborează și aprobă statutul unității administrativ-teritoriale respective. În Statut se precizează nivelul unității administrativ-teritoriale potrivit prevederilor Legii nr. 764-XV din 27 decembrie 2001 privind organizarea administrativ-teritorială a Republicii Moldova.

Așadar, la necesitate se solicită amendarea acestei Legi prin operarea modificărilor și completărilor respective, de asemenea aducând amendamentele necesare și în celelalte acte legislative.

În arealul nostru uneori se întâmplă lucruri ciudate. De exemplu, unii consilieri locali din Consiliul municipal Bălți au pus în discuție o chestiune ce ține de autonomia financiară a municipiului Bălți. Majoritatea în cauză a aprobat o decizie prin care Consiliul municipal Bălți urma să organizeze un referendum local.

În temeiul art. 178 din Codul electoral nr. 1381-XIII din 21.11.1997, printre problemele ce nu pot fi supuse referendumului local legiuitorul dispune expres: problemele privind impozitele și bugetul.

Astfel, constatăm că *problemele ce țin de finanțele publice locale nu pot fi supuse unui referendum*. E bine nu numai să fii ales local, dar să și cunoști prevederile legislației în vigoare. Așadar, constatăm că decizia în cauză are nu un suport juridic, ci unul politic.

În temeiul art. 179 din Codul electoral, data referendumului local se stabilește de către Comisia Electorală Centrală la propunerea

consiliului sătesc (comunal), de sector, orășenesc (municipal), raional sau a autorității reprezentative a unității administrativ-teritoriale cu statut special. Deci, constatăm noi, Consiliul mun. Bălți a ignorat și această prevedere legală.

Astfel, dacă e să dăm crezare declarațiilor politice ale consilierilor Consiliului municipal Bălți, domniile lor aveau buna intenție de a consulta locuitorii municipiului cu privire la problema ce ține de autonomia financiară. Trebuie însă să menționăm că eforturile lor ar fi fost zadarnice, deoarece *garanțiile autonomiei financiare* sînt relevante în art. 3 din Legea nr. 397-XV din 16.10.2003 privind finanțele publice locale.

Bugetele unităților administrativ-teritoriale constituie elemente independente care se elaborează, se aprobă și se execută în condiții de autonomie financiară, în conformitate cu prevederile Legii privind finanțele publice locale și ale Legii privind administrația publică locală.

Unii invocă faptul precum că adoptarea *Legii nr. 68 din 05.04.2012 pentru aprobarea Strategiei naționale de descentralizare și a Planului de acțiuni privind implementarea Strategiei naționale de descentralizare pentru anii 2012–2015* ar fi impulsionat acea neînțelegere dintre puterea locală și cea centrală. Carta Europeană a Autonomiei Locale garantează dreptul autorităților publice locale de a dispune de capacitate efectivă pentru a soluționa problemele și a administra, în cadrul legii, sub propria lor răspundere și în favoarea populației, o parte importantă din treburile publice. Descentralizarea

financiară este o condiție *sine qua non* pentru o societate dezvoltată, însă, cu regret, prematură pentru marea majoritate a administrațiilor publice locale din Republica Moldova. Reprezentanții acestora, neavînd pregătirea necesară în a administra eficient finanțele publice locale, pot provoca nemulțumirea locuitorilor din comunitățile respective. Instruirea continuă este cheia succesului, inclusiv în domeniul managementului finanțelor publice locale.

Totodată, nu trebuie să uităm că necesitatea stringentă de reglementare a statutului municipiului Chișinău printr-o lege specială este dictată, în primul rînd, de prevederile constituționale statuate în art. 14 din Constituție, unde este stipulat expres că orașul Chișinău este capitala Republicii Moldova. De asemenea, legiuitorul statuează acest fapt și la art. 9 din Legea nr. 764–XV din 27.12.2001 privind organizarea administrativ-teritorială a Republicii Moldova, unde arată că municipiul Chișinău este capitala Republicii Moldova, iar Statutul municipiului Chișinău este reglementat prin lege organică. Se discută de mult despre necesitatea adoptării unei noi legi cu privire la statutul municipiului Chișinău.

Așadar, actualmente în Republica Moldova există 5 municipii și ar fi un lucru ridicol ca fiecare dintre acestea să aibă o lege specială, precum o are municipiul Chișinău, aceasta fiind nu o lege exclusivă pentru un municipiu, ci mai degrabă o lege pentru capitala Republicii Moldova. Astfel, statutele municipiilor nu urmează să fie adoptate prin legi, ci în temeiul alin. (2) art. 4 din Legea nr. 764



–XV din 27.12.2001 privind organizarea administrativ-teritorială a Republicii Moldova: *Statutul municipiului se elaborează în baza Statutului-cadru, aprobat de Parlament, și se aprobă de consiliul local prin decizie.*

Considerăm anormală situația când se insistă asupra unor nerozii precum ar fi adoptarea unei legi speciale pentru municipiul Bălți.

În temeiul Statutului-cadru, consiliul sătesc (comunal), orășenesc (municipal) elaborează și aprobă statutul unității administrativ-teritoriale respective. În statut se precizează nivelul unității administrativ-teritoriale potrivit prevederilor Legii nr. 764-XV din 27 decembrie 2001 privind organizarea administrativ-teritorială a Republicii Moldova. Deci nivelul unității administrativ-teritoriale se stabilește prin această lege.

Un alt exemplu este că municipiul Bălți este practic exclus din procesul politic, deoarece fiind UAT de nivelul I și nefiind parte a unei UAT de nivelul II, partidele politice în teritoriul respectiv nu pot avea organizații teritoriale de partid.

La momentul constituirii partidului, membrii acestuia trebuie să fie domiciliați în cel puțin jumătate din unitățile administrativ-teritoriale de nivelul al doilea din Republica Moldova, dar nu mai puțin de 120 de membri în fiecare dintre unitățile administrativ-teritoriale menționate. Actualmente constatăm că *toate organizațiile teritoriale ale partidelor politice înregistrate la Ministerul Justiției constituite în municipiul Bălți sînt „înregistrate” ilegal*, deoarece a fost violată flagrant prevederea legală enunțată mai sus.

În plus, mai observăm o carență cu referire la alocațiile anuale din bugetul de stat pentru finanțarea partidelor politice în condițiile statuate de către legiuitor în art. 28 alin. (1) lit. b) din Legea privind partidele politice. Alocațiile anuale din bugetul de stat pentru finanțarea partidelor politice constituie 0,2% din veniturile prevăzute în bugetul de stat pentru anul respectiv și se distribuie după cum urmează: 50% – partidelor politice proporțional cu numărul de voturi acumulate la alegerile locale generale, cu condiția că acestea au obținut nu mai puțin de *50 de mandate în organele reprezentative ale unităților administrativ-teritoriale de nivelul al doilea*. Astfel, cele 35 de mandate de consilier din Consiliul municipal Bălți nu pot fi luate în calcul, deoarece mun. Bălți este o UAT de nivelul I și nu are o subordonare ierarhică superioară la nivelul II.

O altă problemă ce ne dă mare bătaie de cap sînt dispozițiile statuate de către legiuitorul constituant în art. 141 alin. (1) lit. a) din Constituția Republicii Moldova: cetățenii care inițiază revizuirea Constituției *„trebuie să provină din cel puțin jumătate din unitățile administrativ-teritoriale de nivelul doi”*, iar în fiecare dintre ele trebuie să fie înregistrate cel puțin 20000 de semnături în sprijinul acestei inițiative. Observăm deci că cetățenii mun. Bălți și prin această prevedere constituțională sînt privați nejustificat de dreptul de a participa la procesul de inițiere a revizuirii Constituției.

Norma constituțională, pînă la amendarea acesteia la 05.07.2000, conținea dispoziții mult mai clare

și mai precise: cetățenii care inițiază revizuirea Constituției trebuie să provină din cel puțin jumătate din raioane și municipii, iar în fiecare dintre ele trebuie să fie înregistrate *cel puțin 5000 de semnături* în sprijinul acestei inițiative. Așadar, constatăm că gafa respectivă aparține legiuitorilor din Parlamentul Republicii Moldova de legislatura a XIV-a, care la 5 iulie 2000 au intervenit brutal în unele dispoziții constituționale. Aceștia, dorind probabil să procedeze cum e mai bine, au dat-o în bară, distorsionînd lucrurile care anterior au fost gîndite mai bine. Că, dă, nu întotdeauna peste noapte îți vin idei geniale.

Menționăm că urmează, de asemenea, a fi supusă unor amendamente și Legea nr. 397-XV din 16.10.2003 privind finanțele publice locale.

Concluzionăm deci că trebuie recunoscută importanța social-economică a municipiului Bălți, iar pentru a înlătura toate lacunele existente în legislație, acestuia urmează să-i fie atribuit statutul de unitate administrativ-teritorială de nivelul II. Inițial nivelul unității administrativ-teritoriale trebuie să fie fixat expres și exhaustiv în Legea nr. 764-XV din 27 decembrie 2001 privind organizarea administrativ-teritorială a Republicii Moldova.

Așadar, se solicită amendarea Legii nr. 764-XV din 27 decembrie 2001 privind organizarea administrativ-teritorială a Republicii Moldova, cu operarea ulterioară a modificărilor și completărilor în celelalte acte legislative. Prevederea în cauză referitor la statutul mun. Bălți ca UAT de nivelul II urmează a fi, de asemenea, reflec-



tată în Legea privind administrația publică locală. Ulterior, în temeiul Legii privind Statutul-cadru al satului (comunei), orașului (municipiului), fiecare consiliu local aprobă Statutul unității administrativ-teritoriale respective.

Totodată, menționăm necesitatea amendării unor prevederi din Legea privind finanțele publice locale. De asemenea, urmează a fi amendate Legea nr. 436-XV din 06.11.2003 privind Statutul-cadru

al satului (comunei), orașului (municipiului), Codul electoral și alte legi. Astfel, după amendarea actelor legislative enumerate, municipiul Bălți va deveni unitate administrativ-teritorială de nivelul II.

Generalizînd, subliniem încă o dată că pentru soluționarea diferendului apărut între Consiliul municipal Bălți și puterea centrală nu este necesară adoptarea de către Parlamentul Republicii Moldova a unei legi speciale pri-

vind statutul municipiului Bălți. Soluția definitivă a problemei ar fi racordarea prevederilor legale la cerințele timpului, care de mult se impun, prin recunoașterea statutului mun. Bălți și atribuirea acestei UAT a statutului de unitate administrativ-teritorială de nivelul II.

Propunem pentru discuție publică un *Proiect de lege prin care municipiului Bălți i s-ar atribui statut de UAT de nivelul II.*

Proiect

Lege pentru modificarea și completarea unor acte legislative

Parlamentul adoptă prezenta lege organică.

Art. I. – Legea nr. 764-XV din 27 decembrie 2001 privind organizarea administrativ-teritorială a Republicii Moldova (Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2002, nr. 16, art. 53), cu modificările ulterioare, se modifică și se completează după cum urmează:

1. La articolul 4, alineatul (4) va avea următorul cuprins:

„(4) Organizarea administrativ-teritorială a Republicii Moldova se efectuează pe două niveluri: satele (comunele), sectoarele și orașele (municipiile, cu excepția municipiilor Chișinău și Bălți) constituie nivelul întâi; raioanele, unitățile teritoriale autonome/unitatea teritorială autonomă cu statut juridic special, municipiile Chișinău și Bălți constituie nivelul al doilea.”

2. În anexa nr. 2 la compartimentul municipiul Bălți cuvîntul „comune”, la cazul gramatical respectiv, se exclude.

Art. II. – Legea nr. 436 –XVI din 28.12.2006 privind administrația publică locală (Monitorul Ofi-

cial al Republicii Moldova, 2007, nr. 32-35, art. 116), cu modificările ulterioare, se modifică și se completează după cum urmează:

1. Articolul 1:

• noțiunea „*autorități ale administrației publice locale de nivelul întâi*” va avea următorul cuprins:

„*autorități ale administrației publice locale de nivelul întâi* – autorități publice, luate în ansamblu, care sînt constituite și activează pe teritoriul satului (comunei), orașului (municipiului, *cu excepția municipiilor Chișinău și Bălți*) pentru promovarea intereselor și soluționarea problemelor colectivităților locale;

• noțiunea „*autorități ale administrației publice locale de nivelul al doilea*” va avea următorul cuprins:

„*autorități ale administrației publice locale de nivelul al doilea* – autorități publice, luate în ansamblu, care sînt constituite și activează pe teritoriul raionului, *municipiilor Chișinău și Bălți*, unității teritoriale autonome cu statut juridic special pentru promovarea intereselor și soluționarea proble-

melor populației unității administrativ-teritoriale respective.”

2. Legea se completează cu Capitolul VII¹ cu următorul cuprins:

„Capitolul VII¹

ADMINISTRAȚIA PUBLICĂ A MUNICIPIULUI BĂLȚI

Articolul 59¹. Autoritățile administrației publice ale municipiului Bălți

(1) Municipiul Bălți este organizat din subdiviziuni administrativ-teritoriale, care cuprind orașul propriu-zis și satele.

(2) Administrarea publică a municipiului Bălți se realizează de către consiliul municipal și cele sătești, ca autorități deliberative, și de către primarul municipiului Bălți și primarii satelor, ca autorități executive.

(3) Organizarea și funcționarea autorităților administrației publice ale municipiului Bălți se reglementează în modul stabilit de prevederile prezentei Legi referitoare la autoritățile administrației publice locale de nivelul întâi și al doilea.



Articolul 59². Alegerea și componența autorităților administrației publice ale municipiului Bălți

(1) Consiliul municipal Bălți, consiliile satești, primarul municipiului Bălți și primarii satelor se aleg în condițiile Codului electoral.

(2) Consiliul municipal Bălți se constituie în condițiile statuate în art. 11 alin. (1) din prezenta lege.

(3) Municipiul Bălți are un primar și 2 sau 3 viceprimari. Viceprimarii se aleg în condițiile art. 14 și 26.

(4) Consiliul municipal și consiliile satești ale municipiului Bălți se constituie, funcționează și pot fi dizolvate în condițiile art. 13, ale capitolului II secțiunea a 3-a, ale art. 25 și 48, care se aplică în modul stabilit de lege.

Articolul 59³. Coordonarea activității autorităților administrației publice ale municipiului Bălți

(1) Consiliul municipal Bălți coordonează activitatea consiliilor unităților administrativ-teritoriale din componența municipiului, în vederea prestării serviciilor publice de interes municipal.

(2) Consiliul municipal Bălți realizează, în modul corespunzător, competențele prevăzute de prezenta lege pentru consiliile locale.

(3) Primarul și viceprimarii municipiului Bălți exercită, în modul corespunzător, atribuțiile prevăzute de prezenta lege pentru primarii unităților administrativ-teritoriale de nivelul întâi.

Articolul 59⁴. Convocarea consiliului municipal Bălți

(1) Consiliul municipal Bălți se întrunește în ședință ordinară, cu ordinea de zi propusă, o dată la 3 luni, din inițiativa primarului.

(2) Consiliul municipal Bălți se

poate întruni în ședință extraordinară în cazul unor probleme de neamânat sau ori de câte ori este necesar, din inițiativa primarului sau la cererea scrisă a cel puțin o treime din numărul consilierilor aleși.

(3) Un grup de cel puțin o treime din numărul consilierilor aleși este în drept să convoace de sine stătător în ședință, cu ordinea de zi propusă, Consiliul municipal Bălți în cazul în care primarul:

a) nu a convocat Consiliul în ședință ordinară în decurs de 15 zile după expirarea termenului de convocare; ori

b) refuză sau se află în imposibilitate de a convoca în ședință extraordinară consiliul la cererea consilierilor, conform prevederilor alin. (2).

(4) Consiliul municipal Bălți alege prin vot deschis, cu votul majorității consilierilor prezenți, pentru durata unei ședințe, un președinte care o prezidează. Președintele ședinței este asistat de secretarul consiliului municipal.”

3. În titlul Capitolului VIII, după sintagma „**SECRETARUL CONSILIULUI SECTORAL AL MUN. CHIȘINĂU**” se adaugă sintagma „**SECRETARUL CONSILIULUI MUNICIPAL BĂLȚI.**”

4. Articolul 60:

În titlul articolului, sintagma „și cel al secretarului consiliului sectoral al municipiului Chișinău” se substituie prin sintagma „, al secretarului consiliului sectoral al municipiului Chișinău și cel al secretarului Consiliului municipal Bălți”.

La alin. (1) sintagma „și secretarul consiliului sectoral al municipiului Chișinău” se substituie cu sintagma „, secretarul consiliului

sectoral al municipiului Chișinău și secretarul Consiliului municipal Bălți”.

La alin. (5) sintagma „sau a consiliului sectoral al municipiului Chișinău” se substituie prin sintagma „a consiliului sectoral al municipiului Chișinău sau a Consiliului municipal Bălți”, iar sintagma „sau primarul sectoral al municipiului Chișinău” se substituie prin sintagma „, primarul sectoral al municipiului Chișinău sau primarul municipiului Bălți”.

La alin. (6) sintagma „și secretarul consiliului sectoral” se substituie prin sintagma „, secretarul consiliului sectoral și secretarul Consiliului municipal Bălți”, iar sintagma „sau al sectorului” se substituie prin sintagma „, al sectorului sau al municipiului Bălți”.

La alin. (7) sintagma „și secretarului consiliului sectoral” se substituie prin sintagma „, secretarului consiliului sectoral și secretarului Consiliului municipal Bălți”.

Art. III. – Anexa Legii nr. 436-XV din 6 noiembrie 2003 privind Statutul-cadru al satului (comunei), orașului (municipiului) (Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2003, nr. 244-247, art. 972) se modifică după cum urmează:

1. La pct. 1 sintagma „art. 18 alin. (2) lit. d) din Legea nr. 123-XV din 18 martie 2003 privind administrația publică locală” se substituie cu sintagma „art. 14 alin. (2) lit. m) din Legea nr. 436-XVI din 28 decembrie 2006 privind administrația publică locală”.

2. În ultimul alineat al pct. 10 din anexa la Lege sintagma „în condițiile Legii nr. 560-XIII din 21 iulie 1995 cu privire la organizarea și desfășurarea întrunirilor” se sub-



stituie prin sintagma „în condițiile Legii nr. 26-XVI din 22 februarie 2008 privind întrunirile”.

Art. IV. – Legea nr. 397-XV din 16.10.2003 privind finanțele publice locale (Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2003, nr. 248-253, art. 996), cu modificările ulterioare, se modifică și se completează după cum urmează:

1. Articolul 1:

- în noțiunea *bugetele unităților administrativ-teritoriale de nivelul întâi*, sintagma „(municipiilor, cu excepția municipiului Chișinău)” se substituie prin sintagma „(municipiilor, cu excepția municipiilor Chișinău și Bălți)”.

- noțiunea *bugetele unităților administrativ-teritoriale de nivelul al doilea* se expune în următoarea redacție:

bugetele unităților administrativ-teritoriale de nivelul al doilea – bugetele raionale, bugetul central al unității teritoriale autonome cu statut juridic special și bugetele municipale Chișinău și Bălți;

- noțiunea *autoritate executivă*

se completează, după cum urmează: după sintagma „primarul unității administrativ-teritoriale de nivelul întâi” se adaugă sintagma „primarul municipiului Bălți”.

Referitor la noțiunile utilizate cu referire la *autoritatea reprezentativă și deliberativă a unității administrativ-teritoriale* și *bugetele unităților administrativ-teritoriale*, rămîne la discreția legiuitorului.

Sintagma „și a municipiului Bălți” urmează a fi exclusă din noțiunea *direcția finanțe*.

Din noțiunea *normative de defalcări de la veniturile generale de stat* sintagma „și pentru bugetul municipal Bălți” se exclude.

2. La art. 2 alin. (1) pct. 3) lit. b) din Lege cuvîntul „(comunelor)” se exclude.

3. La art. 4 alin. (1) lit. c) sintagma „și pentru bugetul municipal Bălți” se exclude.

4. La art. 9 sintagma „și bugetul municipal Bălți” se exclude.

5. La art. 10 alin. (4) sintagma „și de la bugetul municipal Bălți” se exclude.

6. La art. 11 alin. (3) sintagma „sau de la bugetul municipal Bălți” se exclude.

7. În titlul și cuprinsul art. 21 din Lege sintagma „și bugetului municipal Bălți” la cazul gramatical respectiv se exclude.

8. Articolul 21:

- la alin. (1) sintagmele „și a municipiului Bălți” și, respectiv, „și proiectul bugetului municipal Bălți” se exclud.

- la alin. (2) sintagma „și bugetului municipal Bălți” se exclude.

- la alin. (3) sintagma „și a municipiului Bălți” se exclude.

- la alin. (6) sintagma „și a municipiului Bălți” se exclude.

Art. V. – La articolul 27 alineatul (1) din Codul electoral nr. 1381-XIII din 21 noiembrie 1997 (Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1997, nr. 81, art. 667), cu modificările ulterioare, sintagma „unității teritoriale autonome Găgăuzia, municipiilor Chișinău și Bălți,” urmează a fi exclusă.

Art. VI. – Prezenta lege intră în vigoare la data publicării.

**PREȘEDINTELE
PARLAMENTULUI**

Marian LUPU

Nr. __ Chișinău, (data) 2012



UNELE ASPECTE JURIDICO-TEORETICE PRIVIND ACTELE PREMERGĂTOARE ÎN PROCESUL PENAL

Vasile LUNGU,
doctor în drept, conferențiar universitar
Nicolai ALEXANDRU,
doctorand

RÉSUMÉ

Le sujet de cet article est consacré à une étude profonde de l'acte de procédure pénale, qui a comme but l'engagement de la poursuite pénale, qui représente une décision des organes et des personnes compétents.

REZUMAT

Subiectul acestui articol este dedicat unui studiu profund al actului de procedură penală, ce are ca obiectiv angajarea urmării penale, care reprezintă o decizie a organelor și persoanelor competente.

Legislația procesuală penală stabilește cu certitudine ordinea și forma procesuală ale activității organelor de urmărire (cercetare) penală, procuraturii, instanțelor judecătorești, dar și a altor persoane atrase în orbita activității judiciare penale, care se manifestă prin realizarea acțiunilor procesuale înscrise în documentele procesuale.

În teoria generală a dreptului forma procesuală se definește ca un ansamblu de cerințe procedurale față de acțiunile subiecților procesului penal și urmăresc atingerea unui scop concret.

Ignorarea formei procesuale în cadrul efectuării urmăririi penale poate duce la încălcarea esențială a legislației procesuale penale. Acest fapt poate determina și nulitatea actelor procesuale penale, prescripțiilor, stipulate în art. 251 CPP RM, sau vor necesita corectarea ori modificarea corespunzătoare conform cerințelor art. 248 – 250 CPP RM. Aceste omisiuni nu numai că atrag după sine consecințele expuse mai sus, dar și violează esențial drepturile și libertățile persoanei atrase în orbita procesului penal.

În acest context, un rol deosebit de important în realizarea activității judiciare penale pe bună dreptate revine actelor procesuale penale, ca element principal al

formei procesuale penale, care în cele din urmă se manifestă în forma înscrisă.

Astfel, ansamblul de documente procesuale ca mijloc de fixare a acțiunilor și deciziilor procesuale constituie forma și conținutul fiecărei cauze penale. Fără actele procesuale prevăzute de legislația procesuală nu există nici activitate judiciară penală, nici cauză penală (dosar penal) [1, p. 200].

Întocmirea actelor procesuale penale în modul și ordinea stabilite de legislație determină responsabilitatea subiecților competenți ai activității judiciare penale, de asemenea, obiectivează și fixează rezultatele ei, acordă posibilitatea verificării ulterioare a temeiniciei și legalității deciziilor luate.

Conținutul actelor procesuale penale ale organelor de urmărire (cercetare) penală, ale procurorului și instanței judiciare prevede efectuarea acțiunilor în scopul stabilirii circumstanțelor săvârșirii infracțiunii, de asemenea, luarea deciziilor necesare pentru rezolvarea justă a cauzei penale.

În literatura de specialitate se menționează că actele procesuale penale reprezintă un tip de act juridic, un act individual de drept [2, p. 5-6]. În acest context, se subliniază faptul că în teoria generală a dreptului noțiunea de act juridic

se interpretează diferit. Unii autori deosebesc acte procesuale penale ca acțiuni ale organului competent și ca document în care această acțiune se înscrie [3, p. 5, 6].

În opinia savantului rus notoriu S.S. Alekseev, actul procesual întruchipează:

1. acțiunea, de regulă legală;
2. rezultatele acțiunii legale ca produs al activității individuale juridice creative și autoritare;
3. document juridic – ca înscris lexicodocumentar în care se fixează acțiunea (comportamentul) legal și rezultatul ei [4, p. 192].

Noțiunea de „act” în limba română are două înțelesuri principale:

1. Document eliberat de o autoritate prin care se atestă un fapt, o obligație, o învoială, identitatea cuiva etc.; decizie a unei autorități cuprinsă în acest document.

2. Manifestare a activității umane; acțiune, faptă – rezultat al unei activități conștiente sau instinctive individuale, care are un scop sau care tinde spre realizarea unui scop [5, p. 17].

Noțiunea „document”, conform aceluiași izvor, se interpretează ca:

1. Act prin care se adeverește, se constată sau se preconizează un fapt, se conferă un drept, se recunoaște sau se instituie o obligație.
2. Text scris sau tipărit, inscript



ție, monument sau altă mărturie servind la cunoașterea unui fapt actual sau din trecut.

În limba rusă noțiunea „act” de asemenea are două înțelesuri principale și se interpretează ca:

1. Manifestare unică a activității umane; acțiune; faptă.

2. Document care se întocmește de către organul competent într-o formă determinată și care stabilește existența unor drepturi și obligații [6, p. 20].

Analiza esenței și etimologiei noțiunilor relevate, în contextul problemei investigate, indică faptul că noțiunile „act” și „document” sînt sinonime. În acest context, considerăm juste opiniile savanților S.S. Alekseev și V.V. Lazarev, care afirmă că în cazurile în care în literatura de specialitate se scrie despre actele juridice, de regulă, se subînțeleg și documentele juridice, deoarece o atare interpretare a actelor menționate corespunde esenței terminologice a acestui cuvînt, de asemenea și a prescripțiilor legislației în vigoare.

Actele procesuale penale ca diversitate a actelor juridice individuale corespund aceluiași exigențe ca și ultimele, și anume:

1) reprezintă forma juridică de activitate a organelor de stat;

2) sînt asigurate de un sistem de măsuri de constrîngere;

3) servesc ca una dintre premisele nașterii raporturilor juridice;

4) duc la anumite consecințe juridice;

5) se află în relație reciprocă;

6) trebuie să corespundă principiului legalității [7, p. 7-8].

În literatura procesual-penală esența actului procesual, de asemenea, se interpretează diferit. Astfel, D.S. Karev menționează că actele procesuale pot fi definite ca documentele procesuale întocmite ca rezultat al activității organelor

de cercetare și a celor judiciare [8, p. 32].

M.S. Strogovici, P.A. Lupinskaia consideră că acțiunea participantului la activitatea procesuală, consfințită în forma procesuală și fixată în documentul procesual, se numește *act procesual* [9, p. 4].

În viziunea profesorului M.I. Bajanov, actul procesual:

1) este un document procesual al organelor de stat, care exercită procedura penală;

2) este rezultatul activității acestor organe;

3) se înscrie în forma procesuală corespunzătoare stabilită de lege;

5) se caracterizează printr-un anumit conținut – fie exprimă decizia în cauza penală (ordonanță, decizie, sentință), fie reflectă mersul, ordinea și rezultatele acțiunilor (proces-verbale) [10, p. 6].

Examinând sugestiile expuse, susținem opinia savantului rus N.G. Muratova, care consideră că interpretarea actului procesual ca document procesual în exclusivitate al organelor de stat competente de efectuare a justiției este inacceptabilă [11, p. 25] din următoarele considerente.

În primul rînd, procesul penal ca activitate judiciară penală constă nu numai din acțiunile procesuale și documentele organelor de stat, dar și din acțiunile procesuale și documentele altor subiecți ai procesului penal (ale bănuțului, învinuțului, inculpatului, apărătorului, părții civile, părții civilmente responsabile, reprezentanților lor etc.).

În al doilea rînd, actele procesuale penale nu trebuie sesizate doar ca documente înscrise, ci și ca rezultat al activității organelor de stat, care nu este altceva decît o acțiune procesuală înscrisă într-un document procesual.

În literatura de specialitate se expun și alte opinii conform cărora actele procesuale pot fi definite și ca acțiuni procesuale, și ca documente procesuale, adică ca fenomene existente izolat. Și la acest capitol considerăm justă opinia savantului N. G. Muratova, care menționează că o atare interpretare a actelor procesuale duc la interpretări eronate, precum că în activitatea judiciară penală este posibilă efectuarea acțiunilor procesuale, temeiul de efectuare, mersul și rezultatele cărora pot să nu fie materializate în forma scrisă a documentului procesual, și vice-versa, în procesul penal pot exista documente în care nu se fixează (reflectă) careva acțiuni sau decizii procesuale.

În acest context, considerăm mai reușită interpretarea actelor procesuale pe care o dau savanții ruși M.S. Strogovici, P.A. Lupinskaia ș.a., conform căreia actele procesuale penale nu sînt altceva decît acțiunile participantului activității procesuale penale întruchipate în forma procesuală și fixate în documentele procesuale [12, p. 4].

O atare interpretare evidențiază unitatea acțiunii procesuale și documentului procesual, exprimă corelația dintre ele din punct de vedere al conținutului și formei; orientează participanții activității procesuale penale la necesitatea respectării necondiționate a cerințelor legii vizavi de condițiile și ordinea de întocmire a documentului procesual.

Astfel, conținutul actelor procesuale penale raportate la activitatea organului de urmărire (cercetare) penală constă în efectuarea acțiunilor cu scopul constatării circumstanțelor infracțiunii, de asemenea, în luarea deciziilor necesare pentru soluționarea justă a chestiunilor juridice pe parcursul



cercetării cauzei penale și înscrierea lor în documentele corespunzătoare.

Documentele procesuale în doctrina juridică se divizează în trei grupe:

1) actele în care se fixează mersul și rezultatul activității procesuale (procesele-verbale);

2) actele în care se fixează deciziile subiecților competenți ai activității judiciare penale;

3) alte documente [13, p. 4].

Savanții Tomin V.T. ș.a. stipulează corect că mijlocul principal de fixare în activitatea judiciară penală constituie protocolarea, întocmirea procesului-verbal [14, p. 4]. Procesul-verbal reprezintă documentul despre efectuarea acțiunilor procesuale atât în faza pre-judiciară, cât și în fazele judiciare.

Astfel, conform art. 260, 336 CPP RM, în cazul efectuării acțiunilor procesuale și ședințelor judiciare (în prima instanță și în instanța de apel – alin. (1) art. 336 CPP RM) se perfectează obligatoriu procesul-verbal [15, p. 119]. În acest context, în literatura de specialitate se menționează just că rolul procesului-verbal constă în fixarea mersului și rezultatelor acțiunilor persoanelor atrase într-o ipostază sau alta în orbita procesului penal.

Nu mai puțin important este rolul deciziilor subiecților care efectuează procesul penal. În acest context, este justă axioma doctrinală generală conform căreia orice tip de activitate practică poate fi examinată ca un proces de pregătire, luare și realizare a deciziilor. Această sugestie se raportează totalmente și la activitatea procesuală a organelor de urmărire penală, ale procuraturii, celor judiciare.

Problema în cauză și-a găsit o abordare foarte amplă și justă în doctrina procesuală. Profesorul ucrainean A.I. Dubinski a exami-

nat problema deciziilor deosebit de profund și multilateral. El menționează că deciziile subiecților competenți luate în fazele prejudiciare în esență sînt acte, documente juridico-procesuale în care anchetatorul (ca subiect al activității procesual-penale), în limitele competenței sale, în ordinea stabilită de legislația procesuală penală, exprimă sub formă de dispoziție autoritară de stat privind îndeplinirea (neîndeplinirea) acțiunilor procesuale penale, care este determinată de necesitatea realizării sarcinilor activității judiciare penale și cerințele legii, raportate la o situație de fapt concretă [16, p. 34].

Savantul rus P.A. Lupinskaia, abordînd noțiunea și esența deciziilor procesuale în activitatea procesuală penală, relevă următoarele aspecte specifice lor:

1. Decizia este un act juridic, întru chipat în forma procesuală prevăzută de lege.

2. Decizia se ia de către organele de stat în limitele competenței lor.

3. Conținutul deciziei întru chipăpează răspunsurile la întrebările juridice care apar în cadrul soluționării cauzei penale.

4. Aceste răspunsuri se dau în ordinea stabilită de lege și exprimă voința autoritară privind acțiunile care reies din prescripțiile legii și circumstanțele stabilite [17, p. 18].

Pornind de la cele menționate, constatăm incontestabil că actele procesuale penale în care se fixează mersul și rezultatele activității procesuale (procesele-verbale) și cele în care se înscriu deciziile luate în cadrul activității judiciare penale (ordonanțe, decizii, sentințe, încheieri etc.) diferă atât după natura lor juridică, conținut și formă, cât și după destinația și rolul lor în procesul penal.

În contextul articolului nostru vom aborda unele aspecte ce țin de natura juridică, noțiunea, esența, caracterul și sistemul actelor premergătoare, prin prisma legislației procesuale penale a României și a Republicii Moldova.

Astfel, **sub aspectul naturii juridice a actelor premergătoare**, savantul notoriu Gr. Teodoru, care a efectuat un studiu profund al problemei abordate, menționează: conform Codului de procedură penală din 1936, se puteau efectua investigații cu privire la săvîrșirea unor infracțiuni de către poliția judiciară, sub denumirea de „**prime cercetări**”, pînă ce procurorul dispunea punerea în mișcare a acțiunii penale. Modificarea adusă Codului prin Legea nr. 3/1956 a înlocuit *primele cercetări* cu „**acte prealabile de urmărire penală**”, destinate a se constata dacă este sau nu este cazul să se pornească procesul penal. Fără a aduce o reglementare nouă, dar dorind să nu se confunde actele de investigație primară cu actele de urmărire penală, li s-a dat denumirea de *acte prealabile de urmărire penală*, ceea ce înseamnă, în fond, acte de urmărire penală efectuate înainte de declanșarea oficială a procesului penal, deci în afara urmăririi penale. Codul de procedură penală din 1968 a abandonat această denumire și a adoptat denumirea de „**acte premergătoare**”, ceea ce a dat loc unor discuții cu privire la natura lor juridică: sînt acte în afara procesului penal, deci acte neprocedurale, sau sînt acte procedurale *sui generis*?

Primele comentarii ale art. 224 CPP al României [18, p. 115], realizate de savanții notorii V. Dogonoz, I. Cogârneau ș.a., **au considerat actele premergătoare**, deși denumirea nu era în acest sens, ca **acte cu caracter procedural pe-**



nal și efectuându-se în condițiile prevăzute pentru actele de urmărire penală, motivația fiind că ele sînt efectuate de către organele de urmărire penală și lucrători operativi anume desemnați, fiind necesar să existe garanții că legea va fi respectată chiar înainte de începerea urmăririi penale.

În continuare autorii menționează că această caracterizare nu s-a verificat în practică, deoarece ca acte premergătoare s-au folosit filajul unor persoane suspecte, discuții cu diverse persoane, fotografii și filme operative etc., care nu aveau o reglementare în Codul de procedură penală și nu erau enumerate printre actele de urmărire penală.

Autorii mai susțin că printr-o extindere a acestei caracterizări s-a considerat că actele premergătoare se efectuează ca o activitate procesuală penală, într-un stadiu subsumat și atașat urmăririi penale, de pregătire a începerii acesteia. Cu greu se poate forma convingerea că un act de filaj, o fotografiere operativă, o discuție cu o persoană constituie acte procesual-penale care, în înțelesul dat în art. 132 alin. (2), sînt acte constitutive ale procesului penal, acte de dispoziție. Actele de cercetare penală sînt doar acte procedurale penale.

S-a mai susținut că **actele premergătoare nu sînt acte procedurale**, deoarece sînt plasate înainte de declanșarea procesului penal, fiind efectuate în acest scop, dar nu ca acte incluse în proces. Dîndu-se exemplele de investigații folosite și anterior – filaj, fotografie operativă, verificări de registre, scripte –, se consideră că acestea nu sînt reglementate de Codul de procedură penală, nu sînt deci acte procedurale, fiind doar acte premergătoare procesului penal [19, p. 574-575].

În același timp, Gr. Teodoru afirmă corect că admiterea cercetării la fața locului, a constatării tehnico-științifice sau medico-legale poate fi efectuată ca act premergător, caz în care trebuie respectată procedura penală prevăzută de lege, dar mai ales că procesul-verbal în care este consemnat rezultatul acestor investigații poate constitui mijloc de probă, deci act de procedură penală. Astfel, caracterizarea actelor premergătoare, în ansamblul lor, ca acte neprevăzute de legea de procedură penală nu este convingătoare.

Ca urmare, s-a susținut ideea că actele premergătoare sînt acte procedurale *sui generis*, în sensul că unele dintre ele nu au nici o reglementare procedurală, altele sînt reglementate de Codul de procedură penală și trebuie efectuate potrivit reglementării legale, în fine că unele acte premergătoare corespund unor acte de cercetare penală, dar care pot fi efectuate și fără respectarea tuturor dispozițiilor legale, numai rezultatul lor fiind consemnat într-un proces-verbal. În consecință, Gr. Teodoru se alătură acestui punct de vedere – că actele premergătoare sînt **acte procedurale *sui generis***, deci au o natură juridică proprie; sînt efectuate înainte ca procesul penal să fie început, dar în scopul începerii acestuia; sînt efectuate și fără o reglementare procedurală, dar unele trebuie să respecte legea de procedură penală. Chiar și actele premergătoare care nu au o reglementare procedurală, pentru a-și atinge scopul, trebuie consemnate într-un proces-verbal, cu valoare de mijloc de probă, care este un act procedural penal. Definind astfel natura juridică a actelor premergătoare – acte procedurale *sui generis* –, se fixează corect locul lor în ansamblul actelor procesu-

ale și procedurale pe care le reglementează Codul de procedură penală [20, p. 575-576].

Într-o altă accepție, **actele premergătoare sînt acte procesuale ce se efectuează din momentul sesizării organelor de urmărire penală și pînă în momentul începerii urmăririi penale. Acestea pot fi efectuate în vederea acumulării datelor necesare începerii sau neînceperii urmăririi penale.**

Fiind de acord cu opinia autorului, considerăm că drept urmare a efectuării actelor premergătoare se poate constata nu numai existența, dar și lipsa componenței de infracțiune sau existența altor impedimente legale, care împiedică începerea urmăririi penale. Respectiv, putem afirma cu certitudine că actele premergătoare se efectuează în vederea constatării temeiurilor juridico-penale pentru începerea sau neînceperea urmăririi penale.

De aici desprindem scopul efectuării actelor premergătoare:

- de a verifica informațiile organelor de urmărire penală, pentru a le aduce la nivelul unor cunoștințe și constatări din care să se desprindă concluzii corespunzătoare cu privire la începerea sau neînceperea urmăririi penale;

- de a verifica informațiile organului de urmărire penală, confirmînd sau infirmînd concordanța acestora cu realitățile faptice ale cauzei.

Este important a se menționa faptul că, în mod similar actelor premergătoare, actele de constatare prevăzute în art. 214 și art. 215 CPP al României au ca scop sesizarea organelor de urmărire penală pentru începerea și desfășurarea urmăririi penale. Actele de constatare se deosebesc însă de actele premergătoare prin aceea



că ele se efectuează de organele administrației de stat, în timp ce ultimele se efectuează de organele de urmărire penală și de anumite cadre ale poliției și ale serviciilor de informații. De asemenea, actele de constatare sînt moduri de sesizare a organelor de urmărire penală pentru a se dispune începerea urmăririi penale, iar actele premergătoare se efectuează după ce organul de urmărire a fost sesizat și în scopul verificării sesizării făcute. În fine, chiar actele de constatare prin care sînt sesizate organele de urmărire pot fi supuse ele însele unor acte premergătoare, pentru verificarea celor constatate [21, p. 576].

Un alt aspect controversat al actelor premergătoare se referă la **limitele și felul actelor de investigații** care pot fi efectuate înainte de începerea urmăririi penale. Unii autori s-au postat pe poziții restrictive în ce privește activitatea premergătoare, limitînd-o numai la unele acte strict necesare, pentru a se putea ajunge la concluzia, dacă este sau nu este cazul a se începe urmărirea penală, urmînd ca lămurirea cauzei să fie făcută în cursul urmăririi penale. În acest sens era și reglementarea inițială, din 1968, a actelor premergătoare, care se puteau efectua numai pentru a se verifica sesizarea din oficiu a organului de urmărire penală, deoarece, în caz de sesizare externă, începerea urmăririi penale era obligatorie. Alți autori și practicieni au extins activitatea premergătoare pînă la lămurirea aspectelor principale ale cauzei, mai ales după modificarea din 1973 a art. 224, când legea a prevăzut că actele premergătoare se pot efectua și pentru a justifica începerea urmăririi penale, dar și pentru constatarea unuia dintre cazurile de împiedicare a începerii urmăririi penale.

În practică se ajunsese la situația că, după ce se adunau probele prin acte premergătoare, dar efectuate potrivit legii de procedură penală, organele de cercetare începeau urmărirea și, după ce îl ascultau pe învinuit, propuneau trimiterea lui în judecată. Dacă în cazul primei poziții accentul se punea pe legalitate, restrîngîndu-se sfera actelor premergătoare, în cazul celei de-a doua poziții accentul se punea pe temeinicia actului de începere a urmăririi penale [22, p. 576-577].

În acest context, susținem opinia lui Gr. Teodoru, care opinează că legiuitorul a avut în vedere o poziție intermediară, în sensul că actele premergătoare trebuie să ducă doar la concluzia că începerea urmăririi penale este necesară sau că nu este justificată. Pentru lămurirea cauzei este necesară efectuarea urmăririi penale prin acte de cercetare, și nu prin acte premergătoare, și, renunțînd la denumirea de *acte prelabile de urmărire penală*, a avut în vedere actele de informare care ar putea justifica începerea sau neînceperea urmăririi penale, rațiune pentru care nici nu le-a reglementat, cum sînt relațiile verbale sau scrise de la diferite persoane care cunosc fapta sau autorul ei, verificarea unor registre, documente aflate la instituții, filajul unei persoane, organizarea unui filtru sau efectuarea de razii pentru identificarea unor persoane, o pîndă operativă însoțită de fotografii și filme, înregistrarea pe bandă de magnetofon sau pe casete a discuțiilor referitoare la pregătirea sau săvîrșirea de infracțiuni.

Prin Legea nr. 51/1991 privind siguranța națională, cadrele SRI, în baza unui mandat emis de un anumit magistrat, pot efectua, în scopul culegerii de informații, următoarele acte: interceptarea comu-

nicațiilor, căutarea de informații, documente sau înscrisuri pentru a căror obținere este necesar accesul într-un anumit loc, la un obiect sau deschiderea unui obiect, ridicarea și punerea la loc a unui obiect sau document, examinarea lui, extragerea informațiilor pe care acestea le conțin, precum și înregistrarea, copierea sau obținerea de extrase prin orice procedee, instalarea de obiecte, întreținerea și ridicarea acestora din locurile în care au fost depuse. În art. 9 din Legea nr. 14/1992 privind organizarea și funcționarea Serviciului Român de Informații se mai prevăd: solicitarea și obținerea de obiecte, înscrisuri sau relații oficiale de la instituțiile publice; consultarea specialiștilor sau experților; primirea de sesizări sau note de relații; fixarea unor momente operative prin fotografiere, filmare sau prin alte mijloace tehnice; constatări personale, inclusiv prin operațiuni tehnice. În situațiile care impun înlăturarea unor pericole iminente pentru siguranța națională, aceste acțiuni se pot întreprinde chiar fără autorizație, aceasta urmînd să fie cerută în cel mult 48 de ore.

Potrivit Legii nr. 218/2002 privind organizarea și funcționarea Poliției Române, organele de poliție au ca atribuție principală și culegerea de informații în vederea cunoașterii, prevenirii și combaterii infracțiunilor (art. 26 pct. 6), avînd dreptul să intre în incinta locuințelor, a unităților publice și particulare, a organizațiilor social-politice, precum și la bordul oricăror mijloace de transport românești, să efectueze controale ale persoanelor și bagajelor, precum și ale vehiculelor aflate în circulație, să efectueze controale și razii (art. 31). Pentru prevenirea și combaterea corupției, a criminalității transfrontaliere, a traficului de ființe umane,



terorismului, traficului de droguri, spălării banilor, a crimei organizate, poliția poate să utilizeze metoda livrării supravegheate și a folosirii de informatori pentru culegerea de informații, în vederea prezentării acestora ca probe în procesul penal [23, p. 577].

În viziunea noastră, sursele de informare, metodele și mijloacele activității de culegere a informațiilor au caracter confidențial și trebuie să nu lezeze sau să îngreuească în mod ilegal drepturile și libertățile fundamentale ale cetățenilor, viața privată, onoarea sau reputația acestora. Din considerentele enunțate, acestea trebuie să fie cert reglementate în Codul de procedură penală, dar și în legile speciale.

În practică s-au folosit ca acte premergătoare și unele acte de cercetare penală, la efectuarea lor respectându-se reglementarea prevăzută în Codul de procedură penală. Astfel, în cazul unor evenimente, corect se efectuează de urgență o cercetare la fața locului, întrucât de rezultatul acesteia poate depinde concluzia dacă s-a săvârșit sau nu o infracțiune; pentru a se stabili dacă moartea a fost naturală sau cauzată de o acțiune umană ori dacă un înscris este sau nu fals. Se pot efectua ca acte premergătoare constatări medico-legale sau tehnico-științifice; când făptuitorul se prezintă evident ca lipsit de discernământ, este justificată efectuarea unei expertize medico-legale psihiatrice, așa cum dispun și prevederile legale care reglementează instituțiile medico-legale. În practică s-au mai folosit ca acte premergătoare și perchezițiile domiciliare, ridicarea silită de obiecte și înscrisuri, acte care actualmente trebuie autorizate de judecător, după începerea urmăririi penale.

Admiterea efectuării acestor

acte de cercetare penală ca acte premergătoare se întemeiază pe lărga reglementare din art. 224 CPP al României, care nu prevede nicio limită cu privire la actul premergător, dacă actul se efectuează în scopul pentru care au fost reglementate actele premergătoare – de a servi la luarea hotărârii de a se începe sau nu urmărirea penală. Face excepție percheziția domiciliară care, potrivit art. 100 alin. (6), nu poate fi efectuată înainte de începerea urmăririi penale. Imediat ce acest scop a fost atins, trebuie să înceteze efectuarea în continuare de acte premergătoare în vederea lămuririi aspectelor de fapt ale cauzei, care trebuie întreprinse prin acte de cercetare penală, după începerea urmăririi penale.

Actele premergătoare fiind doar acte de culegere a datelor în vederea începerii urmăririi penale, este inadmisibil a fi efectuate înainte de începerea urmăririi acte care ar implica efectuarea lor în cadrul urmăririi penale, cum sînt luarea unei măsuri preventive, a unei măsuri asiguratorii, de ocrotire sau de siguranță, ascultarea ca învinuit, punerea în mișcare a acțiunii penale.

În temeiul celor menționate, efectuarea practic obligatorie a actelor premergătoare în prezent constituie o garanție importantă, deoarece, dacă am începe urmărirea penală numai pe baza sesizărilor, am putea ajunge la învinuirea pe nedrept a unor persoane, încălcându-se astfel drepturile și libertățile fundamentale ale omului, garantate atît prin Declarația Universală, adoptată de ONU la 10.12.1948, cît și prin legislația națională.

Deci, în mod obișnuit, în prezent, în cadrul actelor premergătoare se pot efectua:

- ridicări de obiecte și înscrisuri

(dovadă, proces-verbal);

- cercetarea la fața locului (proces-verbal, schiță, planșă foto);

- constatări tehnico-științifice și medico-legale (rezoluție motivată + raport de constatare);

- ascultarea făptuitorului (declarație scrisă personal pe coală albă);

- ascultarea martorilor (cu depunerea jurământului prevăzut de art. 85 CPP; declarații-tip);

- efectuarea unor inventarieri, revizii contabile (proces-verbale);

- percheziții corporale (dispușe de organul de cercetare penală, de procuror sau de judecător, sau în cazul infracțiunii flagrante – și procesul-verbal de percheziție);

- confruntări și prezentări pentru recunoașterea de obiecte sau persoane (proces-verbal);

- efectuarea de fotografii, filmări ori înregistrări audio/video;

- investigații, verificări de scripte, pînde etc.

Respectiv, în cadrul actelor premergătoare nu se pot realiza următoarele acte procedurale:

- măsurile preventive (art. 136 CPP);

- măsurile asiguratorii (art. 163 CPP);

- percheziția domiciliară (art. 100 alin. 3, 4 și 6);

- efectuarea expertizelor (art. 120 CPP);

- alte activități specifice urmăririi penale (ascultarea făptuitorului pe declarație tip învinuit/inculpat, punerea în mișcare a acțiunii penale, prezentarea materialului de urmărire penală etc.).

Un alt aspect al problemei abordate se referă la persoanele care pot efectua actele premergătoare. În art. 224 CPP al României, în redactarea din 1968, se prevedea că pot efectua astfel de acte organele de urmărire penală și lucrătorii operativi din Minis-



terul de Interne, anume desemnați în acest scop. La data adoptării Codului, textul era corespunzător, deoarece în cadrul Ministerului de Interne se aflau și cadre de securitate, și cadre informative ale ministerului. Pentru a cuprinde toate persoanele care pot efectua acte premergătoare, pe lângă organele de urmărire penală, în alin. (2) art. 224 CPP al României, în actuala redactare, se face referire și la lucrători operativi din Ministerul Administrației și Internelor, precum și din celelalte organe de stat cu atribuții în domeniul siguranței naționale, anume desemnați în acest scop, printre aceste persoane înscriindu-se cadrele SRI, SIE, SPP, STS, cele din Ministerul Apărării Naționale, Ministerului Justiției, desemnate pentru culegerea de informații.

Potrivit art. 244 CPP al României, **investigatorii sub acoperire** sînt lucrători operativi din cadrul poliției judiciare, precum și din organele de stat care desfășoară, potrivit legii, activități de informații pentru realizarea siguranței naționale, anume desemnați în acest scop, lucrînd sub o altă identitate decît cea reală, cu obligația de a culege date și informații despre pregătirea și săvîrșirea unor infracțiuni și de a le pune la dispoziția organului de urmărire penală. Potrivit art. 244/2 CPP al României, investigatorii sub acoperire pot efectua investigații numai cu **autorizarea motivată** a procurorului desemnat de procurorul general al parchetului pe lângă Curtea de apel. Legea limitează folosirea investigatorilor sub acoperire numai în cazul în care sînt indicii temeinice și concrete că se pregătește săvîrșirea unei infracțiuni contra siguranței naționale prevăzute de Codul penal sau de legi speciale, precum și în cazul altor infracțiuni

pe care le nominalizează – trafic de stupefiante, de arme, de persoane, acte de terorism, spălare de bani, falsificare de monedă, infracțiuni de corupție prevăzute de Legea nr. 78/2000 ori care, fiind grave, nu pot fi descoperite sau ai căror făptuitori nu pot fi identificați prin alte mijloace.

Datele ce urmează a fi strînse privesc existența infracțiunii și identificarea persoanelor față de care există presupunerea că au săvîrșit o infracțiune. Pentru a asigura un control în folosirea investigatorilor sub acoperire, au fost prevăzute anumite condiții care trebuie respectate. Astfel, organele în care funcționează investigatorii sub acoperire trebuie să solicite procurorului emiterea autorizației de folosire a acestora, menționînd datele și indiciile privitoare la faptele și persoanele față de care există presupunerea că au săvîrșit una dintre infracțiunile indicate de lege, activitățile pe care le poate desfășura investigatorul sub acoperire și perioada pentru care se cere autorizarea. Potrivit alin. (2) art. 224/2 CPP al României, ordonanța prin care se autorizează folosirea investigatorilor sub acoperire trebuie să fie motivată, în sensul să justifice necesitatea folosirii acestora, să prevadă activitățile pe care le poate desfășura, identitatea sub care va acționa, persoanele față de care se va acționa, perioada pentru care se dă autorizarea; legea limitează această perioadă la cel mult 60 de zile, cu posibilitatea de prelungire cu cîte 30 de zile, dar cel mult un an, în aceeași cauză și cu privire la aceeași persoană.

Conform art. 224/3 CPP al României, datele și informațiile obținute de investigatorul sub acoperire pot fi folosite numai în cauza penală și în legătură cu persoanele

la care se referă autorizația emisă de procuror; prin excepție, aceste date și informații, dacă sînt concludente și utile, vor putea fi folosite și în alte cauze sau în legătură cu alte persoane decît cele prevăzute în autorizație. Pentru a asigura acoperirea identității reale a investigatorului sub acoperire, aceasta poate fi cunoscută de procurorul care emite autorizarea, dar nu poate fi dezvăluită în timpul sau după terminarea acțiunii acestuia. Potrivit alin. (7) art. 86 CPP al României, investigatorul sub acoperire poate fi ascultat ca martor în condițiile în care i s-a atribuit o altă identitate decît cea reală.

Deci, pot fi efectuate acte premergătoare de investigatorii sub acoperire într-o cauză penală, dacă sînt îndeplinite următoarele condiții cumulative:

- există indicii temeinice și concrete că s-a săvîrșit sau că se pregătește săvîrșirea unei infracțiuni contra siguranței naționale, prevăzute în Codul penal sau în legi speciale, trafic de stupefiante și arme, trafic de persoane, acte de terorism, spălare a banilor, falsificare de monede ori alte valori, sau a uneia dintre infracțiunile de corupție, prevăzute în Legea nr. 78/2000, cu modificările și completările ulterioare, ori a unei alte infracțiuni grave;

- infracțiunea nu poate fi descoperită sau făptuitorii nu pot fi identificați prin alte mijloace;

- a fost emisă o autorizație motivată de procurorul care efectuează sau supraveghează urmărirea penală. Autorizarea este dată prin ordonanță motivată, pentru o perioadă de cel mult 60 de zile și poate fi prelungită pentru motive temeinic justificate, pînă la un an, iar fiecare prelungire nu poate depăși 30 de zile.

Un ultim aspect care se cere



a fi abordat ține de valoarea probantă a actelor premergătoare, care rezultă din dispozițiile prevăzute în art. 224 alin. (3) CPP al României, potrivit căruia procesul-verbal prin care se constată efectuarea unor acte premergătoare poate constitui mijloc de probă; de exemplu, procesul-verbal încheiat de un organ operativ din MAI, prin care se constată prezența unei persoane într-un anumit loc, la o anumită dată, ilustrat cu o fotografie operativă, poate fi considerat că dovedește acea împrejurare. Pentru a eficientiza, dar și pentru a asigura respectarea legii în activitatea de culegere a datelor în vederea începerii urmăririi penale prin acte premergătoare, în Legea privind organizarea judiciară [art. 66 alin. (2)] se prevede că serviciile și organele specializate în culegerea, prelucrarea și arhivarea informațiilor au obligația de a pune, de îndată, la dispoziția parchetului competent, la sediul acestuia, toate datele și informațiile neprelucrate, deținute în legătură cu săvârșirea infracțiunilor. De asemenea, în art. 219 alin. (2) CPP al României activitatea de strângere a datelor în vederea începerii urmăririi penale trece sub conducerea și controlul nemijlocit al procurorului, care capătă dreptul de a da dispoziții cu privire la acumularea acestor date și informații, verificând ca aceasta să se desfășoare cu respectarea dispozițiilor legale.

Astfel, vorbind despre valoarea probantă a actelor premergătoare, se impun următoarele precizări:

- dacă în cadrul actelor premergătoare s-au efectuat activități de cercetare penală, rezultatul lor se consemnează în actele procedurale prevăzute de lege pentru acea activitate, având valoare probantă (conform art. 90-91 din Codul de procedură penală);

- rezultatul efectuării unor acte premergătoare (pînde, investigații, verificări de scripte etc.) se consemnează într-un proces-verbal, care poate constitui un mijloc de probă (art. 224 alin. (3) din Codul de procedură penală).

Referințe bibliografice

1. Строгович М.С. *Курс советского уголовного процесса*, с. 200; Лупинская П.А. *Законность и обоснованность решений в уголовном судопроизводстве*. Москва, 1972, с. 4.
2. Лазарев В.В. *Эффективность правоприменительных актов*. Казань, 1975, с. 5-6.
3. Лазарев В.В. *Указ*. Соч., с. 5-6.
4. Алексеев С.С. *Общая теория права*. Москва, 1982, т. 2, с. 192.
5. *Dicționar Enciclopedic*. Ed. IV. Chișinău: Cartier, 2002, p. 17.
6. Васильев Р.Ф. *Акты управления. Понятие и юридические свойства*. Автореф. дис. д-ра юрид. наук. Москва, 1980, с. 20.
7. *Процессуальные акты предварительного следствия*. Волгоград, 1972, с. 7-8.
8. *Советский уголовный процесс*. Под редакцией проф. Д.С. Карева. Москва, 1965, с. 32.
9. Строгович М.С. *Op. cit.*, p. 200.
10. Бажанов М.И. *Законность и обоснованность судебных актов в советском уголовном судопроизводстве*. Автореф. дис. д-ра юрид. наук. Харьков, 1967, с. 6.
11. Муратова Н.Г. *Процессуальные акты органов предварительного расследования: вопросы теории и практики*. Казань, 1989, с. 25.
12. Строгович М.С. *Op. cit.*, p. 200; Лупинская П.А. *Op. cit.*, p. 4.
13. Томин В.Т., Якупов Р.Х., Дунин В.А. *Процессуальные документы, сроки и судебные издержки в уголовном судопроизводстве*. Лекция, Омск, 1973, с. 4.
14. Томин В.Т., Якупов Р.Х., Дунин В.А. *Op.cit.*, p. 4.
15. *Lege: Codul de procedură penală al Republicii Moldova nr. 122-XV din 14.03.2003*. În: Monitorul

Official al R. Moldova, nr.104-110/447 din 07.06.2003.

16. Дубинский А.Я. *Исполнение процессуальных решений следователя: правовые и организационные проблемы*. Киев, 1984, с. 34.

17. Лупинская П.А. *Решения в уголовном судопроизводстве: их виды, содержание и формы*. Москва, 1976, с. 18.

18. *Codul penal și Codul de procedură penală*. Ed. a 3-a, rev. București: Editura C.H. Beck, 2007.

19. Teodoru Gr., *Tratat de drept procesual penal*. București: Editura Hamangiu, 2007, p. 574-575.

20. Teodoru Gr., *op. cit.*, p. 575-576.

21. Teodoru Gr., *op. cit.*, p. 576.

22. Teodoru Gr., *op. cit.*, p. 576-577.

23. Teodoru Gr., *op. cit.*, p. 577.



CONSIDERAȚII PRIVIND ACTUL DECIZIONAL ȘI PROGNOZA CRIMINOLOGICĂ ÎN ACTIVITATEA ANTICRIMĂ

Octavian BEJAN,
doctor în drept

RÉSUMÉ

Cette recherche a été réalisée afin de rendre plus claire le processus de décision dans l'activité anti-crime et le rôle de la prévision criminologique. L'auteur a appliqué la méthode abstraite-constructive, en utilisant les données collectées par la méthode d'observation non systématique. On a constaté que le processus décisionnel représente un système précis d'actions qui se déroulent dans un nombre restreint de situations cognoscibles. De même, on constate que les solutions possibles peuvent être généralisées et encadrées dans une typologie simple. L'auteur considère que les connaissances obtenues par sa recherche optimisent et facilitent le processus de décision dans l'activité anti-crime. Aussi, il est d'avis que le calcul de la probabilité de manifestation des possibilités concrètes, qui est nécessaire dans certains cas du processus décisionnel, signifie en effet une prévision. C'est pourquoi l'activité d'analyse et prévision criminologique est nécessaire dans les services anti-crime.

Activitatea anticrimă este alcătuită dintr-un sistem de acțiuni îndreptate spre prevenirea și contracararea criminalității. Înainte de a efectua o acțiune, specialistul trebuie să decidă ce să facă, cum să facă și cu ce să facă, în funcție de obiectul asupra căruia urmează a fi exercitată o influență oarecare. Potrivit experienței noastre [1], specialistul se poate pomeni în trei situații: (1) există cunoștințe concrete de acțiune în situația dată, (2) există cunoștințe generale aplicabile în situația dată și (3) nu există cunoștințe aplicabile în situația dată. Se poate chiar întâmpla să existe cunoștințe generale diferite, din cauza că specialiștii (cercetători, practicieni și profesori) nu au ajuns la o opinie unică, fapt care îl obligă pe specialist să opteze pentru unele dintre ele sau să le experimenteze rînd pe rînd.

Fiind conștienți de faptul că situațiile se repetă și că cunoașterea realității face posibilă sau optimizează reușita, oamenii încearcă să studieze fenomenele și să învețe cum să procedeze în diverse situații. Înarmat cu

astfel de cunoștințe, specialistul acționează cu mai mult succes, în funcție de exactitatea și precizia cunoștințelor, dar și a capacității lui de a le aplica în circumstanțe concrete, uneori stresante, rapide și complexe.

Actul decizional se regăsește în activitatea tuturor celor care participă la prevenirea și contracararea criminalității: criminolog, ofițer de urmărire penală, inspector de poliție, conducător etc. Luarea deciziei presupune o alegere dintr-un evantai mai larg sau mai îngust de posibilități. Specialistul examinează obiectul asupra căruia vrea să acționeze și situația în care se află el și acest obiect, determinînd posibilitățile de acțiune existente. Apoi el alege posibilitatea optimă, ținînd cont de o serie de criterii (resursele necesare, consecințele posibile, ecurile sociale etc.), ceea ce înseamnă luarea unei decizii.

Pentru a face o alegere între mai multe posibilități, specialistul trebuie mai întîi de toate să le cunoască.

Dacă există o singură posibilitate de evoluție a obiectului luat

în vizor și specialistul o cunoaște, atunci luarea unei decizii este cît se poate de simplă. De exemplu, ofițerul de urmărire penală urmărește un individ și constată, la un moment dat, că acesta este pe punctul de a săvîrși o crimă (bunăoară, criminalul a ridicat un topor și urmează să lovească un alt individ). În această situație lui nu îi rămîne decît să intervină și să curme tentativa de omor, trăgînd asupra criminalului cu arma de foc din dotare, astfel încît să nu cauzeze societății prejudicii superioare celor care urmează să fie provocate de individ prin actele sale criminale (bunăoară, să tragă în direcția unui vagon cu substanță extrem de inflamabilă, care poate provoca mari distrugereri și poate ucide mai mulți pasageri ai unui tren din proximitate).

Potrivit observațiilor noastre, se poate însă întâmpla că specialistul nu cunoaște posibilitățile de evoluție ale obiectului său de acțiune. În acest caz, el se vede silit să se lase la voia întâmplării, adică el pur și simplu așteaptă deznodămîntul, ca apoi să încerce să



reducă consecințele nefaste. De exemplu, analiza criminologică a stabilit că comportamentele criminale au un caracter aleatoriu pe teritoriul deservit, adică ele nu manifestă nici o regularitate detectabilă. Conducătorul se vede obligat, în această situație, să repartizeze în mod uniform patrulele, cu scopul de a acoperi întreg teritoriul, în condițiile în care patrulele sînt pedestre și fiecare dintre ele acoperă un teritoriu de un kilometru pătrat. Altfel spus, dacă norocul le va surîde polițiștilor, adică întîmplarea le va fi favorabilă, patrulele vor putea să dea peste criminali sau să audă zgomotele crimelor (tipătul victimelor sau martorilor, trosnetul unui geam spart etc.), atunci ei vor putea să curme conduitele criminale. În caz contrar, organelor anticrimă nu le va rămîne decît să acționeze postfactum, adică să identifice, să găsească și să tragă la răspundere penală răufăcătorii și să încerce să le influențeze comportamentul prin mijloace criminologice de influență individuală [2].

Într-o serie de situații există multiple posibilități de evoluție a obiectului și, respectiv, o pluralitate de posibilități de acțiune asupra lui. Potrivit raționamentelor noastre, specialistul are la îndemînă următoarele soluții: (a) să întreprindă toate acțiunile posibile și (b) să întreprindă una sau cîteva dintre acțiunile posibile. Opțiunea pentru una dintre aceste variante este determinată de raportul dintre resursele disponibile și importanța rezultatului. Din experiența noastră rezultă că rareori specialistul dispune de resurse suficiente pentru toate acțiunile posibile, din care cauză el trebuie să se limiteze la una sau la cîteva dintre ele. Cum poate însă să discearnă specialistul

între o pluralitate de posibilități?

Un criteriu obligatoriu de diferențiere a posibilităților (de evoluție a obiectului și de acțiune asupra lui) îl constituie determinarea probabilității de manifestare a diverselor posibilități concrete de evoluție a obiectului (criminalitate, comportament criminal individual etc.). Prin urmare, calculul probabilității reprezintă o componentă indispensabilă a actului decizional din activitatea anticrimă. De exemplu, un grup de protestatari se deplasează pe străzile urbei, în direcții necunoscute, cu intenția de a pătrunde în niște edificii publice, pentru a cere socoteală conducătorilor care i-au nemulțumit prin deciziile lor. Organele de ordine publică nu dispun de suficiente resurse (polițiști, echipament etc.) pentru a dispersa gloata în timp util. Ele au însă posibilitatea să apere cîteva edificii de intruziunea celor nemulțumiți. Din informațiile colectate de poliție, nu se cunoaște obiectul atacurilor preconizate. Totuși, criminologul a reușit prin analizele sale să determine că există pericol real doar pentru 5 edificii publice. Poliția poate însă mobiliza suficiente resurse pentru a proteja numai 3 dintre clădirile vizate de protestatari. Din fericire, în temeiul informației colectate de ofițerii de poliție, criminologul a reușit să determine probabilitatea de atac asupra diverselor edificii, și anume: 35% că va fi atacat obiectul nr. 3, 25% – obiectul nr. 2, 20% – obiectul nr. 4, 15% – obiectul nr. 1 și 5% – obiectul nr. 5. Rezultă că decizia rațională constă în trimiterea trupelor de intervenție spre obiectele 3, 2 și 4.

Vom prezenta încă un exemplu. Conducătorul unui serviciu

de poliție urmează să decidă în privința distribuirii resurselor de care el dispune (acordate de societate, cum ar fi fondurile alocate, sau luate din societate, cum ar fi specialiștii selectați) în anul viitor. Există trei posibilități generale care caracterizează dinamica criminalității: *descreștere, stabilitate și creștere*. Potrivit analizelor criminologice, există o probabilitate calculată de 70% de creștere, de 20% de descreștere și de 10% de menținere a criminalității la același nivel într-un sector, în timp ce în celelalte sectoare este previzibilă o descreștere a criminalității. În acest caz, se impune decizia de sporire a resurselor din sectorul în care se așteaptă o sporire a criminalității, din contul resurselor din sectoarele în care se așteaptă o reducere a numărului de crime. Este vorba, bineînțeles, despre o situație elementară. În situațiile mai complicate urmează a se proceda în același mod, doar că calculele devin mai complexe, ceea ce nu reprezintă un obstacol insurmontabil pentru un criminolog-analist care posedă o pregătire profesională suficientă.

Desigur, se poate manifesta excepția în anul următor, iar criminalitatea să se diminueze sau chiar să se mențină la același nivel în sectorul în cauză. Această situație derutează mulți specialiști. În realitate, va rezulta întotdeauna o eficiență sporită pe termen lung, cu condiția ca conducătorul sau specialistul care ia decizia să se conducă de probabilitate în activitatea sa. Explicația este simplă: regula se impune întotdeauna pe termen lung în fața excepției, în timp ce excepția nu se poate impune decît pe termen scurt, ceea ce înseamnă că regula prevalează



asupra excepției și cine o urmează obține o eficiență superioară. De aceea, este rațională urmarea probabilității maxime, în situațiile în care nu există resurse decât pentru a acționa asupra uneia sau câteva posibilități de evoluție a obiectului (criminalitate, criminali etc.).

Prin urmare, există două situații decizionale: (a) posibilități cunoscute și (b) posibilități necunoscute. În primul caz, specialistul acționează în cunoștință de cauză (conștient, orientat), iar în al doilea caz, el acționează în necunoaștere de cauză (orbește, la întâmplare). La rândul ei, situația în care posibilitățile sînt cunoscute poate avea următoarele particularități, adică poate fi caracterizată prin astfel de tipuri: (1) posibilitate unică și (2) posibilități multiple. Posibilitatea unică echivalează cu o probabilitate absolută, în timp ce posibilitățile multiple se pot manifesta cu o probabilitate absolută (peste 99%), o probabilitate majoritară (peste 50%), o probabilitate superioară sau inferioară (una în comparație cu alta). Am desemnat probabilitatea absolută printr-un nivel de peste 99%, luînd în considerație limitele cunoașterii umane.

Ce înseamnă însă calcularea probabilității de manifestare a unei posibilități concrete? Determinarea probabilității de manifestare a unei posibilități concrete reprezintă efectuarea unei prognoze [3]. Iată de ce activitatea de analiză și prognozare criminologică este necesară activității de prevenire și contracarare a criminalității. Pentru ca ea să devină funcțională, societatea în general și autoritățile publice în special trebuie să organizeze pregătirea profesională a criminologilor, să instituie

funcții de criminologi-analiticieni în organele anticrimă, să creeze condiții de activitate analitică, precum și să învețe cadrele de conducere din organele anticrimă cum să se prevealeze de analiza, inclusiv prognoza criminologică, în vederea îndeplinirii sarcinilor puse în fața lor.

În opinia noastră de criminolog cu experiență științifică, didactică și practică (de peste 15 ani), deopotrivă în Republica Moldova și Canada, acele câteva ore de criminologie, predate la facultățile de drept din țara noastră, nu sînt și nici nu pot fi suficiente pentru pregătirea unui specialist apt de o activitate criminologică practică, inclusiv analitică și predictivă.

Referințe bibliografice

1. În cazul dat, experiența semnifică o observare nesistematică. În opinia noastră, observarea nesistematică are caracter științific, adică este susceptibilă să reflecte în mod suficient de corect realitatea. Argumentul nostru constă în faptul că într-o serie de cazuri observarea nesistematică (spontană) este suficientă, fiind irațională irosirea resurselor pentru realizarea unei observări sistematice. Drept exemplu servesc situațiile în care un singur fapt este suficient pentru a caracteriza un fenomen, din care categorie face parte și situația în discuție.

2. Vezi mai multe despre acest subiect, de exemplu, la Gh. Scripcaru și T. Pirozinski, *Criminologie clinică și relațională*, Iași: Editura „Symposium”, 1995; Bastion Quirion et Lisa D’Adesse, *De l’évaluation clinique au calcul de probabilité: le recours aux outils actuariels dans les pénitenciers canadiens*. *Criminologie*, vol. 44, n° 2, automne 2011; Philippe Bensimon, *Profession: criminologue. Analyse clinique et relation d’aide en milieu carcéral*, Montréal: Édition «Guérin», 2009; Denis Lafortune

et Brigitte Blanchard, *Parcours: un programme correctionnel adapté aux courtes peines*, *Criminologie*, vol. 43, n° 2, automne 2010.

3. Vezi mai mult la Octavian Bejan, *Dicționar de criminologie*, Chișinău, 2009; Octavian Bejan, *Metoda construcției abstracte de prognozare criminologică*. În: *Legea și viața*, nr. 9, 2012; Valeriu Bujor, Octavian Bejan, Sergiu Ilie și Sergiu Casian, *Elemente de criminologie*, Chișinău: Editura „Știința”, 1997; Г.А. Аванесов, *Криминология, прогностика, управление*, Горьковская высшая школа МВД СССР, Горький, 1975.



EXIGENȚE LEGALE FAȚĂ DE PROCESUL-VERBAL CU PRIVIRE LA CONTRAVENȚIA ADMINISTRATIVĂ

Marin MEGHEREA,
doctorand

SUMMARY

The elaboration of this article is based on a detailed examination of an important procedural act of the Contravention Law – the minutes on administrative offense. In this study, the author aims to bring out the features and legal austerities towards the fairness of drawing up of the minutes, since this is what the effectiveness of determining the contravention case and ensuring an equitable and legal contravention process depends on.

REZUMAT

În articolul de față se examinează minuțios un act procedural important al dreptului contravențional – procesul-verbal cu privire la contravenția administrativă. Autorul evidențiază particularitățile și rigorile legale față de corectitudinea întocmirii procesului-verbal, întrucât în funcție de acest lucru se poate aprecia eficacitatea constatării cazului contravențional și asigurarea unui proces contravențional ehitabil și legal.

În condițiile edificării statului de drept, este foarte important ca procedura contravențională să garanteze libertatea și drepturile legale ale individului în așa mod încât să nu se admită tragerea la răspundere și sancționarea nelegitimă.

Normele contravenționale au o mare aplicabilitate, pentru că contravențiile sînt, cu certitudine, printre cele mai frecvente tipuri de fapte ilicite. Potrivit statisticii, dintre cauzele aflate pe rolul judecătorilor, ponderea cauzelor contravenționale este cea mai mare, comparativ cu cauzele penale ori cele civile [3, p. 14].

Faza de constatare a cazului contravențional are o contribuție importantă la atingerea scopului procedurii contravenționale. La această fază se culeg datele și informațiile ce fac posibilă rezolvarea sarcinii urmărite și se creează condițiile optime pentru următoarea fază a procedurii contravenționale – examinarea cazului contravențional.

Încheierea fazei de constatare a cazului contravențional este etapa decisivă, în care agentul constator a îndeplinit toate activitățile de cercetare și de administrare a probelor din care și-a formulat o anumită concluzie. Ca urmare, în cazul în care în acțiunile făptuito-

rului și din probele acumulate se întrunesc elementele constitutive ale contravenției, agentul constator va recurge la întocmirea procesului-verbal cu privire la contravenție. Actul de constatare a contravenției, în lumina prevederilor Codului contravențional, este procesul-verbal cu privire la contravenție, care este un act oficial, autentic și cu forță probantă în ceea ce privește existența faptei contravenționale constatate și a împrejurărilor săvîrșirii acesteia, în principiu nefiind necesară administrarea unor probe pentru stabilirea realității faptelor la care actul se referă. Întrunite în conceptul procesului-verbal cu privire la contravenție, caracteristicile fundamentale ale acestuia ar putea fi teoretizate ca elemente privind condițiile de fond [7, p. 108].

Procesul-verbal cu privire la contravenție este un act prin care se individualizează fapta ilicită și se identifică făptuitorul. Acest document oficial se încheie de agentul constator pe baza constărilor personale și a probelor acumulate, în prezența sau în absența făptuitorului [6, p. 269].

Există mai multe opinii asupra naturii juridice a procesului-verbal: unii autori consideră că este un act jurisdicțional, iar alții au o poziție diametral opusă, motivînd

că întocmirea acestui document este o operațiune administrativă privind constatarea cazului contravențional, acțiune ce nu se referă și la aplicarea sancțiunii. Alți autori, însă, consideră că procesul-verbal cu privire la contravenție trebuie înțeles ca act administrativ cu caracter contravențional. În perspectiva unui drept contravențional, acest act se va prezenta sub aspectul unui act procesual-contravențional [4, p. 84-85].

Fiind o inovație a legii contravenționale, noțiunea de *agent constator* semnifică un reprezentant al autorității publice a statului care, în limitele competenței sale, are menirea de a constata fapta contravențională, iar în cazurile prevăzute de lege – și de a le soluționa. În peisajul divers al normelor contravenționale, calitatea de agenți constatori o au un număr vast de reprezentanți ai autorităților administrației publice centrale, exhaustiv stabilite prin lege. În acest context, Codul contravențional prevede că agentul constator este reprezentantul autorității publice care soluționează, în limitele competenței sale, cauza contravențională în modul prevăzut de lege [1, art. 385 alin. (1)]. În același timp, aceeași normă juridică prevede că „este desemnat ca agent constator funcționarul



din cadrul autorităților indicate la art. 400-423², împuternicit cu atribuții de constatare a contravenției și/sau de sancționare” [1, art. 385 alin. (2)].

În această ordine de idei, agenții constatatori pot fi divizați în două categorii:

1 – agenți împuterniciți să constate fapte contravenționale, să examineze cauza și să aplice sancțiuni;

2 – agenți împuterniciți numai să constate fapte contravenționale [6, p. 222].

Prevederile art. 443 din Codul contravențional instituie anumite cerințe obligatorii în privința conținutului procesului-verbal cu privire la contravenție. În literatura de specialitate s-au conturat patru blocuri pe care trebuie să le conțină acest document oficial: cu privire la circumstanțele comiterii faptei și analiza ei juridică; datele ce caracterizează personalitatea făptuitorului; datele ce caracterizează procesul-verbal ca fiind un document procesual oficial; datele privind realizarea drepturilor persoanei în privința căreia este întocmit procesul-verbal și față de care, după caz, este aplicată procedura contravențională [5, p. 237]. Procesul-verbal cu privire la contravenția administrativă este un act important și, în funcție de corectitudinea întocmirii lui, se poate aprecia eficacitatea constatării cazului contravențional.

Acest document va cuprinde obligatoriu sub sancțiunea nulității:

a) data (ziua, luna, anul) și locul încheierii;

b) calitatea, numele și prenumele agentului constator, denumirea autorității pe care o reprezintă;

c) numele, prenumele, domiciliul, ocupația contravenientului, datele din buletinul lui de identitate, iar în cazul persoanei juridice – denumirea, sediul, codul ei fiscal, datele persoanei fizice care o reprezintă;

d) fapta contravențională, lo-

cul și timpul săvârșirii ei, circumstanțele cauzei care au importanță pentru stabilirea faptelor și consecințelor lor juridice, evaluarea eventualelor pagube cauzate de contravenție;

e) încadrarea juridică a faptei, norma materială contravențională și indiciile calificative ale elementelor constitutive ale contravenției;

f) aducerea la cunoștința contravenientului și a victimei a drepturilor și obligațiilor lor prevăzute la art. 384 și 387;

g) obiecțiile și probele pe care contravenientul le aduce în apărarea sa, precum și obiecțiile și probele victimei [1, art. 443 alin. (1)].

În cazul în care făptuitorul este un minor, în procesul-verbal se va consemna și numele, prenumele, domiciliul părinților sau ale altor reprezentanți legali [1, art. 443 alin. (2)]. Reprezentantul legal este persoana împuternicită să reprezinte în procedura contravențională persoanele fizice lipsite de capacitate de exercițiu sau restrânse în capacitate de exercițiu. În calitate de reprezentanți legali pot apărea: părinții făptuitorului (delicventului) sau ai părții vătămate, înfietorii, tutorii, curatorii sau alte persoane în condițiile legii. În cazul în care făptuitorul sau victima nu cunoaște limba de stat, se asigură asistența unui interpret/traducător, datele lui consemnându-se în procesul-verbal [6, p. 227].

În cel mult 24 de ore de la data încheierii, procesul-verbal cu privire la contravenție se înscrie într-un registru de evidență în ordinea întocmirii și depunerii lui la autoritatea din care face parte agentul constator.

În acest document procesual se individualizează corpurile delictive, indicându-se datele proprietarului și, după caz, măsurile luate pentru valorificarea sau conservarea lor. Procesul-verbal se semnează pe fiecare pagină de către agentul constator, de inculpat și de victimă în cazul în care aceasta există.

În cazurile prevăzute de lege, procesul-verbal poate fi întocmit și în lipsa persoanei respective. Faptul absenței inculpatului ori refuzului de a semna, procesul-verbal se consemnează și se adeverește prin semnătura a cel puțin doi martori, indicându-se datele acestora. În acest document nu se admit rectificări, completări, alte modificări. În cazul necesității unor astfel de acțiuni, se încheie un nou proces-verbal, în care se fac mențiunile respective [1, art. 443 alin. (4), (6)].

Cu părere de rău, Codul contravențional în redacția actuală dă o definiție sofisticată și, respectiv, total denaturată a noțiunii de „contravenient” la art. 384, ce poartă denumirea „Persoana în a cărei privință a fost pornit proces contravențional”, deoarece prin modul și caracterul relevat este grav afectat principiul constituțional – prezumția nevinovăției, prevăzut de art. 21 al Constituției Republicii Moldova.

Și în literatura de specialitate s-a înrădăcinat utilizarea greșită a termenului de „contravenient” în diferite norme legale și, ca urmare, utilizarea eronată în actele oficiale de către agenții constatatori, or agentul constator are menirea de a face referință în actele oficiale întocmite la termenii utilizați, exact cum indică norma legală. În accepțiunea lui Victor Guțuleac, profesor universitar, doctor în drept, statutul juridic al persoanei care a comis o contravenție se modifică în funcție de faza procedurii contravenționale în care se află.

Îmbrățișez opinia prof. V. Guțuleac, care consideră că statutul administrativ-juridic al persoanei care a intrat în raport juridic de conflict cu prevederile normei materiale contravenționale se modifică în felul următor:

- din momentul constatării faptei contravenționale ilicite și pînă la stabilirea vinovăției, autorul faptei este denumit *făptuitor*;

- din momentul întocmirii pro-



cesului-verbal cu privire la contravenție și pînă la aplicarea sancțiunii contravenționale el are statut de *inculpat*;

- din momentul emiterii deciziei de aplicare a sancțiunii contravenționale și pînă la obținerea forței juridice a acestei decizii – statut de *persoană sancționată*;

- din momentul în care decizia privind aplicarea sancțiunii contravenționale a devenit irevocabilă și pînă la executarea ei autorul faptei are statut de *contravenient*;

- din momentul executării deciziei de aplicare a sancțiunii contravenționale este *persoană cu antecedent contravențional* [6, p. 271].

În vederea respectării cerințelor înaintate față de calitatea procesului-verbal cu privire la contravenție, legiuitorul a prevăzut și anumite exigențe legate de nerespectarea condițiilor de fond, prevăzute de art. 443 Cod contravențional, care are ca efect nulitatea actului procesual [1, art. 445]. Acest fapt are rolul de a spori garanția unei proceduri echitabile și legale.

În cazul deciziei de sancționare, partea rezolutivă a procesului-verbal va cuprinde și date privind informarea inculpatului despre dreptul de a plăti jumătate din amendă, dacă amenda este plătită în cel mult 72 de ore de la stabilirea ei [1, art. 448].

Contestația împotriva procesului-verbal cu privire la contravenție se depune la autoritatea din care face parte agentul constator. În cel mult 3 zile de la data depunerii contestației, agentul constator expediază în instanță contestația și dosarul cauzei contravenționale. Contestația suspendă executarea sancțiunii contravenționale aplicate prin procesul-verbal. Procedura privind contestația împotriva procesului-verbal cu privire la contravenție este incompletă și deci greu de realizat (art. 448), de vreme ce nu se arată ordinea și modalitatea examinării contestației respective

și, mai mult ca atît, nu sînt specificate soluțiile ce urmează a fi adoptate de instanța de judecată.

Legea prevede și unele excepții de la cazurile obligativității încheierii procesului-verbal cu privire la contravenție, și anume cînd agentul constator nu încheie proces-verbal cu privire la contravenție, dacă:

a) persoana în a cărei privință a fost pornit proces contravențional recunoaște că este vinovată de săvîrșirea contravenției și acceptă să plătească pe loc sancțiunea amenzii contra chitanță;

b) se aplică sancțiunea avertismentului;

c) răspunderea contravențională a fost înlăturată conform art. 20-31 [1, art. 446 alin. (1)].

Prevederile anterioare nu se aplică și agentul constator este obligat să recurgă la încheierea procesului-verbal cu privire la contravenție în următoarele cazuri:

a) aplicarea sancțiunii principale este de competența instanței de judecată sau, în cazul a două sancțiuni principale, aplicarea uneia dintre acestea, dacă agentul constator consideră necesar, este de competența instanței de judecată;

b) prin contravenție s-a cauzat un prejudiciu material;

c) există corpuri delictive pasibile de confiscare în conformitate cu art. 106 din Codul penal și art. 162 din Codul de procedură penală;

d) sînt săvîrșite contravențiile prevăzute de art. 220-226 și 228-245 [1, art. 446 alin. (2)].

Nu se încheie proces-verbal nici în cazurile emiterii de către procuror a ordonanței de a refuza începerea urmăririi penale, de a înceta urmărirea penală din cauză că fapta constituie o contravenție, precum și în cazurile liberării de răspundere penală a persoanei cu tragerea la răspundere contravențională. În cazurile indicate, procurorul emite o ordonanță motivată privind pornirea procesului cu privire la contravenție.

Analiza activității agenților constatori privind prevenirea și curmarea contravențiilor ne mărturisește că cele mai numeroase abateri de la prevederile procedurii de constatare a faptei contravenționale țin de încheierea procesului-verbal cu privire la contravenție. Abaterile de la prevederile legii se referă la următoarele:

- în procesul-verbal nu este indicată corect norma de drept care prevede răspunderea pentru contravenție;

- lipsesc mențiuni privind explicarea drepturilor și obligațiilor prevăzute de art. 384, 387 Cod contravențional [6, p. 272];

- nu sunt descrise cu claritate situația, vinovăția, pericolul social al faptei imputate, precum și datele de identitate ale persoanelor;

- procesul-verbal nu este semnat, se comit corectări, completări, retușări [2, p. 199].

Concluzionînd asupra celor relatate, trebuie de subliniat faptul că agentul constator al contravenției are un rol preventiv în scena posibilă a unei încălcări contravenționale a legii. Chiar dacă statistic astfel de intervenții de prevenire ale agentului constator nu se vor reflecta în dări de seamă, efectul lor social trebuie considerat important, dacă într-o anumită perioadă de timp luată ca referință se va constata o diminuare a numărului de procese-verbale cu privire la contravenție, or unul din scopurile de bază ale legii contravenționale este prevenirea săvîrșirii de noi contravenții.

Așadar, cazurile în care agentul constator va aștepta ca o faptă contravențională să fie săvîrșită, pentru prevenirea sau curmarea săvîrșirii ei, vor trebui privite ca fiind comportări inacceptabile, nemotivate și neprofesionale, chiar dacă vor fi invocate argumente privind aportul amenzilor încasate la sursele de venituri ale bugetului de stat. În acest cotext, este necesară ridicarea nivelului de perfec-



ționare și cizelare a procesului-verbal cu privire la contravenție – act important al procedurii contravenționale, denumit în literatura de specialitate și „act de învinuire”.

Recenzent
V. GUȚULEAC,
dr., prof. univ., ULIM

Referințe bibliografice

1. *Codul contravențional al Republicii Moldova*, adoptat prin Legea nr. 218-XVI din 24.10.2008. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 3-6/15 din 16.01.2009.
2. Furdui S. *Drept contravențional*. Monografie. Chișinău: Cartier Juridic, 2005.
3. Furdui S. *Opinie cu privire la Codul contravențional*. În: „Legea și viața”, nr. 1/11, 2010.
4. Furdui S. *Procedura în cazurile cu privire la contravențiile administrative*. Chișinău: Editura Centru Drept, 2000.
5. Guțuleac V. *Drept contravențional*. Chișinău: ULIM, 2006.
6. Guțuleac V. *Tratat de Drept contravențional*. Chișinău: Tipografia Centrală, 2009.
7. Poenaru Iu. *Regimul juridic al contravențiilor*. București: Lumina Lex, 2002.

IDENTIFICAREA ȘI DIAGNOSTICUL CRIMINALISTIC – SARCINI SOLUȚIONATE ÎN CADRUL EXPERTIZELOR CRIMINALISTICE

Ion VACARU,
doctorand

ABSTRACT

The paper deals with the comparative aspects of identification and diagnosis as major tasks of the forensic expertise. The author presents the evolution of scientific visions on these concepts, their role and contribution to the development of the forensic expertise when solving judicial cases.

REZUMAT

În articol sînt abordate aspectele corelative ale identificării și diagnosticării ca sarcini majore ale expertizei criminalistice. Autorul expune evoluția viziunilor științifice asupra acestor concepte, rolul și contribuția lor la dezvoltarea expertizei criminalistice întru soluționarea cauzelor judiciare.

În cadrul cercetării infracțiunilor, adeseori apare necesitatea de a constata după urmele acestor incidente legătura unui obiect sau a unei persoane cu cauza instrumentată. Astfel, după amprente digitale sau profilul tălpilor rămase pe pământ trebuie să se stabilească persoana care a operat la locul faptei; după urmele de envelope se caută transportul dispărut; după striățiile rămase pe glonț sau pe tubul tras se determină arma din care s-au produs împușcăturile. În toate cazurile de acest gen principalul constă în a recunoaște obiectul după imaginea lui – activitate care poartă denumirea de **identificare criminalistică**.

Termenul „identificare”, folosit încă de către pionierul criminalisticii A. Bertillon [1, p. 207], se regăsește deja în primele lucrări de specialitate ale criminaliștilor sovietici. Fondatorul *teoriei identificării* în criminalistică este considerat, pe bună dreptate, savantul rus S.M. Potapov, care definea metoda identificării drept metodologie specială a criminalisticii. El a aplicat-o în întreg procesul de cercetare și examinare a cauzelor judiciare, evidențiind la începutul anilor ‘40 ai secolului al XX-lea patru principii pe care aceasta se sprijină. Cu toate că unele principii au fost supuse criticii, ideile cercetătorului

Potapov au servit drept impuls pentru studiul științific al problemelor identificării și nu și-au pierdut actualitatea pînă în prezent.

Teoria identificării a continuat să se dezvolte și a fost completată de către savanții-criminaliști din spațiul vorbitorilor de limbă română (L. Ionescu, D. Sandu, E. Stancu, M. Gheorghiuță, G. Golubenco), dar mai cu seamă de oamenii de știință din domeniul criminalisticii sovietice, precum N.V. Terziev, A.I. Vinberg, R.S. Belkin, N.A. Selivanov, M.V. Saltevski, V.I. Koldin, N.A. Eisman, M.I. Segai, V.S. Mitricev, B.M. Komarineț, S.V. Dubrovin ș.a. Această teorie a fost completată cu un șir de alte teze științifice importante:

1. Conceptul de „identificare generică” a fost înlocuit cu noțiunea de „stabilire a apartenenței de grup”, considerată astăzi etapă inițială de identificare, iar în unele cazuri – ca un proces independent de cercetare [2, p. 83].

2. Introducerea conceptului de „formă de identificare” (identificările după urmele material fixate și conform reprezentărilor psihosenzoriale), delimitarea căreia stă la baza metodicii identificării criminalistice [3, p. 8-9].

3. De rînd cu identificarea obiectului separat pe părți, apare



conceptul de identificare a obiectului complex, prin stabilirea apartenenței părților acestuia, determinarea apartenenței obiectului la un set, garnitură. Lista obiectelor de identificare se completează cu corpurile pulverulente, lichide și gazoase [4].

4. S-a extins și s-a îmbogățit aparatul conceptual al teoriei identificării. În limbajul științific au fost introduse noțiunile de ”perioadă de identificare”, ”câmp de identificare” ș.a.

Teoria identificării a căpătat în prezent caracterul unei teorii criminalistice, iar identificarea a devenit un proces criminalistic și totodată un mijloc iminent de lucru cu probele. În această calitate identificarea criminalistică are trăsături specifice, care o deosebesc de identificarea realizată în cadrul examinărilor chimice, fizice, dar și de altă natură. Aceasta se deosebește prin ansamblul particularităților sale specifice, și nu prin unele caracteristici izolate, pe care le pot avea procesele de identificare ne-criminalistică, și anume:

– obiectele identificării criminalistice sînt obiectele individual definite, care au o construcție externă destul de rezistentă [5];

– identificarea criminalistică se realizează prin reproducerea însușirilor constante ale obiectelor identificatoare;

– sfera identificării criminalistice nu se limitează doar la expertiza judiciară. În principiu, identificarea criminalistică poate fi realizată în procesul acțiunilor de urmărire penală de către oricare dintre participanții la procesul de probațiune, spre exemplu, de către ofițerul de urmărire penală în procesul cercetării de anchetă. De asemenea, și de către lucrătorii operativi în procesul efectuării măsurilor operative de investigații sau de către martorii în procesul activităților de recunoaștere [3, p. 95-105].

Teoria identificării criminalistice și metodica elaborată în cadrul

acesteia își găsesc deja aplicare și utilizare în cadrul cercetărilor din domeniile medical, economic și din alte domenii științifice.

Identificarea reprezintă un proces de stabilire a prezenței sau lipsei identității obiectului individual specific. Se deosebesc:

- identificarea după reprezentările materiale fixate;

- identificarea după întruchiparea imagină;

- identificarea întregului după părți;

- identificarea sursei unice de proveniență.

Cît privește identificarea obiectelor pulverulente, lichide sau gazoase, individualitatea cărora este condiționată de caracterul întîmplător de unificare a diferitelor componente ale sistemului într-un întreg, de interacțiune a acestora, influența asupra lor a acelorași condiții, posibilitatea obținerii unor concluzii obiective și fondate în rezultatul realizării unor astfel de cercetări este oarecum convențională. Astfel de concluzii pot fi făcute, după cum se pare, doar în cazuri destul de rare. Conținutul cercetărilor comparative în cazurile examinate este confruntarea obiectelor conform parametrilor de structură și compoziție. În acest cadru, după cum menționa și V.S. Mitricev, poate fi stabilită doar relația de asemănare – deosebire [4, p. 24].

Teoria identificării este aplicată pe larg în domeniul expertizei criminalistice. Însă, după cum a fost demonstrat în practică, stabilirea identității obiectelor nu este singura sarcină a examinării criminalistice. Profesorul N.V. Terziev menționa: ”Identificarea deseori se face obiectul examinării criminalistice, însă nu este și unicul scop al acesteia. În cadrul expertizelor criminalistice nu rareori se găsesc răs-punsuri privitor la mecanismul și condițiile de formare a urmelor, la procesul de identificare a lucrurilor ascunse ș.a. Practica demonstrează că, în procesul de efectuare a ex-

pertizelor criminalistice, deseori se soluționează sarcini de stabilire a apartenenței de grup. Este suficient să amintim despre stabilirea tipului instrumentului de spargere, sistemului de armă, mărcii de automobil ș.a.” [6, p. 13].

Acest subiect este abordat și în lucrările altor oameni de știință. Apare astfel întrebarea privind existența unui gen individual de expertiză criminalistică – ”neidentificatoare”, care se deosebesc de expertiza de identificare prin conținutul și scopul examinărilor. ”Toate celelalte expertize criminalistice, prin intermediul cărora chestiunile de identitate nu se soluționează, ci se stabilesc, ca, spre exemplu, existența unor falsuri în acte, stabilirea distanței și direcției focului de armă, locul din care a fost efectuată spargerea barierei, se stabilește starea mecanismului lacătului spart și altele de acest gen prezintă probleme neidentificatoare” [7, p. 42].

Reieșind din aceasta, apar elaborări care conțin poziții teoretice și metodice distincte privind anumite genuri de expertiză criminalistică, cu scopul de a interpreta, generaliza, de a forma baza teoretică a acestor noi direcții de cercetare în practica de expertiză. Spre deosebire de cele de identificare, acestea sînt denumite neidentificatoare. Criminaliștii utilizau pe larg această terminologie, încercînd totodată să definească acest concept. Unii autori considerau că expertiza criminalistică soluționează probleme ce țin fie de identitate, fie de existența unui fapt concret. Apare ideea de ”expertiză a faptului”. N. A. Novosiolova, considerînd că expertiza dată stabilește circumstanțele cazului, propune denumirea de ”expertiză circumstanțială” [8, p. 11].

Rezultatul acestor studii a fost publicarea lucrării lui I.P. Sedîh-Bondarenko ”Expertiza criminalistică neidentificatoare”, unde autorul a formulat definiția expertizei criminalistice neidentificatoare, a clasificat tipurile de experti-



ză, în funcție de scopul sarcinilor formulate, a propus metodica de cercetare a obiectelor expertizei criminalistice neidentificatoare. Autorul remarcă că „o astfel de clasificare permite a dezvălui conținutul expertizei de neidentificare prin prisma unor sarcini concrete, care formează obiectul fiecărui tip de expertiză. De asemenea, trebuie menționat faptul că diversele tipuri de expertiză criminalistică neidentificatoare sînt strîns legate între ele” [8, p. 1]. El evidențiază următoarele tipuri:

- stabilirea stării reale;
- stabilirea posibilității efectuării măsurilor operative;
- stabilirea circumstanțelor acțiunilor săvîrșite;
- stabilirea apartenenței de grup;
- detectarea urmelor, textelor invizibile sau slab vizibile, semnelor reliefate distruse și conținuturilor codificate [8, p.11-17].

În căutarea unui specific comun al cercetărilor neidentificatoare, criminaliștii au ajuns la conceptul de **diagnostic criminalistic**. Termenul dat a fost introdus în criminalistică în 1972 de către V.A. Snetkov, care considera diagnosticul ca ”doctrină despre legitățile de recunoaștere a obiectelor criminalistice după caracteristicile acestora”. De fapt, adunci s-a propus înlocuirea termenului ”de „neidentificare” cu termenul ”diagnosticare” [9, p. 103].

Diagnosticul este pe larg utilizat în activitatea practică și cea științifică. Cel mai mult acesta s-a dezvoltat în domeniul medicinei. Mult timp conceptul de diagnostic era legat anume de medicină, prin recunoașterea bolilor în baza simptomelor [10]. Totuși, diagnosticul se răspîndește în știință și tehnică (diagnosticul tehnic, botanic, psihologic). Și aceasta nu este întâmplător, deoarece procesul de cunoaștere de diagnostic asigură o cercetare orientată a unui fenomen necunoscut, ordonează diverse metode și mijloace într-un

sistem logic, armonios. Procesul diagnosticator constă în stabilirea esenței unui anumit fenomen luat în examinare după caracteristicile acestuia, prin catalogarea lui la anumite clase, tipuri, genuri sau grupuri, stabilite de știință, sau prin intermediul practicii etc.

Ideea folosirii diagnosticului în criminalistică nu este una nouă. După cum menționează V.A. Snetkov, încă E. Locard a folosit metoda diagnosticării în stabilirea vârstei și sexului persoanei după amprente digitale [11], unii criminaliști abordau cercetarea tehnică a documentelor ca diagnostic tehnico-criminalistic. În publicațiile criminaliștilor sovietici, de asemenea, se studiau metodele de diagnostic al personalității în procesul penal și specificul aplicării acestuia în criminalistică, se studiau problemele generale ale expertizei de diagnostic criminalistic și soluțiile de diagnostic ale sarcinilor de expertiză [12], precum și chestiunile de interpretare și perfecționare a diverselor metodici de diagnostic al anumitor genuri de expertiză criminalistică (traseologice, a armelor albe, a substanțelor și materialelor etc.) [10]. Totuși, multe întrebări legate de utilizarea diagnosticului în expertiza criminalistică nu au fost în mod deplin dezvoltate, există mai multe controverse. Nu a fost stabilit locul diagnosticului printre alte tipuri de activitate de cunoaștere, folosite în expertiza criminalistică.

Aplicarea diagnosticului ca activitate de cunoaștere a oferit oportunitatea de a încerca, de pe pozițiile particularităților sale, abordarea cercetărilor neidentificatoare și stabilirea unei metodologii generale de soluționare a sarcinilor de diagnostic.

În legătură cu cele enunțate, se poate presupune că paralel cu teoria particulară a identificării în criminalistică, trebuie să existe și o teorie particulară a diagnosticului, care luată împreună să devină părți

componente ale teoriei generale de cercetare a obiectelor criminalistice. O astfel de presupunere, într-o anumită măsură, explică ușurința cu care V.A. Snetkov a reușit să introducă unele noțiuni și termeni în diagnostic prin analogie cu conceptele și termenii din cadrul teoriei de identificare criminalistică.

De asemenea, nu este încă definită corelația dintre categoriile sarcinilor de expertiză ale acestor direcții. La clasificările existente ale sarcinilor de expertiză în identificatoare și neidentificatoare se mai adaugă și alte variante noi, dar pentru a accepta sau a respinge conceptele propuse de cercetătorii-criminaliști este necesar a analiza clasificările făcute anterior.

Existența expertizelor identificatoare este recunoscută de toți cercetătorii. Contradicții apar în ceea ce ține de clasificarea sarcinilor expertizelor identificatoare și de diagnosticare.

Savantul rus A.I. Rudnicenko propune diferențierea sarcinilor de expertiză în baza deosebirilor ce țin de structura proceselor de soluționare a acestora. Punînd la bază acest criteriu, autorul divizează sarcinile în patru categorii:

1. Sarcini de identificare;
2. Sarcini de diagnostic clasificator;
3. Examinări de diagnosticare a stării obiectului;
4. Sarcini atributive (suplimentare).

În *sarcinile de diagnostic de clasificare*, cercetătorul încadrează sarcinile de stabilire a apartenenței de grup a obiectelor după caracteristicile constructive și morfologice; după reflectările suprafeței și formei acestora; după componența și compoziția interioară. Tot aici autorul încadrează sarcinile de stabilire a corespunderii caracteristicilor fenomenului studiat anumitor reguli, condiții normative sau reguli stabilite în prealabil (sarcinile de stabilire a modului de producere/fabricare).



Din rîndul *sarcinilor de diagnostic al stării obiectului* fac parte următoarele sarcini:

- Stabilirea caracteristicilor spațiale;
- Determinarea caracteristicilor temporale;
- Identificarea aspectului inițial sau a stării tehnice a obiectelor modificate, inclusiv și ca urmare a activităților infracționale;
- Stabilirea faptului, cauzelor și condiției de modificare a însușirilor obiectului;
- Determinarea caracterului și mecanismului distrugerii obiectului;
- Stabilirea destinației obiectului.

În grupul de sarcini atributive, A.I. Rudnickenko propune să fie incluse sarcinile de stabilire a însușirilor concrete, a parametrilor tehnici și a altor caracteristici ale obiectelor dintr-un anumit grup (spre exemplu, stabilirea calibrului glonțului trimis pentru expertizare) [13, p. 97-102].

Un alt cercetător rus, N.S. Romanov, notează alte elemente de diferențiere a sarcinilor de diagnostic de expertiză, dar care în mare măsură se reduc la modificări terminologice, autorul propunînd de a numi examinarea pentru stabilirea naturii obiectului analizat sau pentru stabilirea stării acestuia ca *diagnostic substanțologic*. În continuare autorul evidențiază diagnosticarea reconstructivă, restaurativă, diagnosticul expertual-cauzal, diagnosticul cronologic.

Analizînd relația dintre examinările de identificare și diagnosticare, autorul concluzionează că există două tipuri de diagnosticare în cadrul expertizei judiciare: de identificare și de neidentificare. ”Expertiza tehnico-criminalistică a documentelor ca metodă de cercetare poate avea în esență atât cercetarea de identificare (stabilirea apartenenței de grup sau identității individuale), cât și sarcina de neidentificare (experimentarea, reconstrucția, restaurarea)” [14, p. 8-15].

V.F. Orlova și A.R. Șleahov își condiționează poziția lor privitor la sistematizarea sarcinilor expertizei criminalistice prin scopul cercetărilor de expertiză. Autorii evidențiază patru grupuri de sarcini:

1. de identificare – stabilirea identității concret-individuale a obiectului sau apropierea de acesta;
2. de clasificare – încadrarea obiectului într-un anumit grup de clasificare;
3. de diagnostic – stabilirea (reconstituirea) unor evenimente particulare elementare;
4. situologice – stabilirea (reconstruirea) evenimentelor particulare sau principale.

Diferența dintre sarcinile situologice și cele de diagnostic este privită de autori în funcție de gradul generalității situațiilor stabilite cu ajutorul acestora. Dacă sarcinile de diagnostic în calitate de obiect presupun un eveniment particular, atunci sarcinile situologice au ca obiect sistemul unor astfel de evenimente care reflectă dinamica evenimentului particular (dar de un nivel mai general decît cel care are loc în cercetările de diagnostic) sau principal. Specificul sarcinilor situologice este caracterul integrațional al procesului de cercetare [15].

O mare atenție problemelor diagnosticului în expertiza criminalistică a fost acordată în lucrările lui I.G. Koruhov. Analizînd minuțios și generalizînd materialul teoretic și practic divers, autorul a încercat să stabilească: locul diagnosticului în expertiza criminalistică, obiectul general și obiectul special, sarcinile cercetării de diagnostic, metodologia diagnosticului criminalistic; evidențierea direcțiilor principale de dezvoltare a acestei teorii [16, p. 57-58].

I.G. Koruhov evidențiază trei grupe de sarcini:

1. *de identificare*: stabilirea identității individuale, inclusiv a unui întreg după părți; stabilirea apartenenței de grup a obiectului la o clasă, gen după semne libere;

stabilirea apartenenței de grup a reflectărilor din diverse clase, tipuri;

2. *de clasificare* – stabilirea apartenenței de grup la o clasă-standard comun cunoscută;

3. *de diagnostic*: corespunderea obiectului anumitor caracteristici; determinarea stării reale a obiectului; stabilirea stării inițiale a obiectului; determinarea cauzelor și condițiilor schimbării; stabilirea existenței urmei; determinarea utilității urmei pentru identificare; determinarea stării reale a obiectului în momentul reflectării lui; stabilirea posibilității de a judeca despre mecanism și circumstanțe în baza rezultatelor acțiunii; identificarea unor fragmente separate ale evenimentului; determinarea dinamicii evenimentului; determinarea locului și timpului evenimentului; stabilirea legăturilor cauzale; determinarea posibilelor consecințe ale acțiunilor săvîrșite; stabilirea motivului consecințelor parvenite; determinarea posibilității săvîrșirii anumitor acțiuni în anumite condiții; stabilirea corespunderii/necorespunderii acțiunilor anumitor reguli speciale.

Exemplele expuse mai sus nu sînt unice, dar din marea diversitate de păreri acestea, în opinia noastră, sînt multilaterale și reflectă pe deplin viziunea generală asupra problemei în discuție.

Astfel, toți autorii, fără excepție, recunosc existența expertizei de identificare. Însă nu toți au aceeași poziție privind includerea în componența expertizei de identificare a cercetărilor privind stabilirea apartenenței de grup.

Conceptul de stabilire a apartenenței de grup se interpretează în domeniul criminalisticii foarte pe larg: ca gen sau stadiu de cercetare identificatoare, precum și ca tip de cercetare de diagnostic și de clasificare. Aceasta, probabil, se întîmplă din cauza interpretării greșite a esenței conceptului dat, înlocuirii noțiunii de *asemănare cu raționamentul identității*, pe cînd concep-



tul de identitate în criminalistică, în expertiză și probațiunea judiciară are nevoie de o abordare univocă și clară. În criminalistică este inadmisibilă definiția dublă a identității.

Mulți dintre criminaliști consideră necesar a se dezice de termenul de *identitate generică* în favoarea termenului "apartenență de grup". N.V. Terziev susține: "În cadrul identificării se stabilește că este același obiect unitar (...) În timpul determinării apartenenței de grup se constată doar că obiectul studiat aparține la o clasă cunoscută, este același după genul sau tipul său" [6, p. 4]. A.I. Vinberg menționa: "Identitatea unui obiect semnifică, în primul rând, individualitatea acestuia, originalitatea, deosebirea sa de alte obiecte, inclusiv de obiectele similare" [17, p. 78]. R.S. Belkin definește identificarea ca "proces de stabilire a identității unui anumit obiect individual" [18, p. 107]. În legătură cu aceasta, R.A. Kentler notează, pe bună dreptate, că "formularea problemei privind identificarea de grup creează o imagine greșită despre posibilitatea existenței obiectelor care posedă doar proprietăți generale (de grup). Însă în natură nu există astfel de obiecte" [19, p. 99].

Activitatea practică demonstrează că prin noțiunea "asemeni" deseori se subînțelege "același", însă abordarea diferită a concluziei privind apartenența obiectului examinat la genul, grupul corespunzător aproape că se exclude. "Asemănarea se poate manifesta mai mult sau mai puțin, pe când identitatea nu are grade", menționa Terziev N.V. [6, p. 3].

Deci, ideea identificării constă anume în stabilirea identității unui obiect concret. De aceea, clasificarea sarcinilor de stabilire a apartenenței de grup ca fiind de identificare, după părerea noastră, pare a fi greșită, deoarece acest fapt duce la o evaluare eronată a relațiilor dintre lucruri, manifestarea și starea acestora. Toate cele menționate în

de identificarea criminalistică, care trebuie să fie diferențiată de identificarea, spre exemplu, în chimie sau biologie.

Referitor la problema sarcinilor de clasificare, de asemenea nu există o părere unică. Mai întâi de toate este necesar să stabilim termenul. Ce se subînțelege prin *clasificare*?

„Dicționarul explicativ al limbii române” conține următoarea definiție: a împărți sistematic, a repartiza pe clase sau într-o anumită ordine [20]. Deci clasificarea este o activitate specifică și destul de dificilă, în procesul căreia se formează un complex de semne importante, caracteristice pentru un grup de obiecte. Scopul cercetărilor de identificare este delimitarea semnelor de clasificare care sînt rezultatul generalizării științifice a cercetărilor unui anumit grup de obiecte, care servesc pentru diferențierea totalității obiectelor studiate și elaborarea în baza lor a atlaselor, cataloagelor, colecțiilor ș.a. Totuși, aceste sarcini nu sînt incluse în grupul de sarcini soluționate de experți în timpul efectuării expertizei criminalistice. Încadrarea obiectului într-un anumit grup nu înseamnă clasificare – aceasta este sarcina tipică de recunoaștere, diferențiere a imaginilor, adică diagnosticul – determinarea esenței obiectului, locului acestuia într-o anumită mulțime, cu utilizarea unor clasificări elaborate mai devreme, adică stabilirea apartenenței la ceva cunoscut, inclusiv la clasa-standard.

Trebuie acceptată părerea lui A.I. Rudnicenko, care de asemenea include aceste sarcini în rîndul celor de diagnostic [13, p. 100]. În ceea ce ține de delimitarea unor anumite tipuri de sarcini – atributive, atunci sarcinile de stabilire a proprietăților concrete, a parametrilor tehnologici și altor caracteristici ale obiectului (fenomenului) la un anumit gen, grup nu sînt altceva decît sarcini de stabilire a apartenenței de grup, adică sarcini de

diagnostic, ceea ce și se confirmă prin exemplul dat de autor.

În acest context, este slab justificată, după părerea noastră, delimitarea în grupuri separate a sarcinilor situologice [103, p. 78], propusă de V.F. Orlova și A.R. Șleahov [15, p. 78], deoarece, în primul rînd, sarcinile de diagnostic și cele situologice nu se pot delimita după scopul de cercetare. Caracterul integrațional nu poate servi drept temei suficient pentru o astfel de delimitare. În al doilea rînd, sarcina expertizei nu poate, după cum se pare, să se modifice (calitativ) datorită numărului de evenimente particulare care se cercetează de expert. Cu toate că o astfel de delimitare se poate folosi la clasificarea expertizelor criminalistice după obiectul cercetării.

În procesul investigației și audierii judiciare este important a determina nu doar cine a comis infracțiunea, cine sau ce a fost obiectul atentatului, ce a servit drept unealtă de comitere a infracțiunii și unde a fost comisă aceasta, dar și cum, în ce mod, cînd și în ce circumstanțe a fost ea săvîrșită. În legătură cu necesitatea determinării obiectului, ca substrat material de reflectare a situației materiale a evenimentului, apare necesitatea cercetărilor de identificare, care ocupă locul principal în teoria și practica expertizei criminalistice.

Diagnosticul criminalistic abordează obiectul de examinare sub alt aspect. La soluționarea sarcinilor de diagnostic se stabilește: natura obiectului studiat; starea obiectului studiat (stabilirea stării reale; stabilirea stării inițiale; stabilirea stării viitoare – prognoza).

Rezolvarea sarcinilor indicate este de neînchipuit fără stabilirea cauzelor anumitor evenimente particulare studiate, a mecanismului de acționare a unui obiect asupra altuia și interacțiunii dintre acestea, localizării în spațiu a obiectelor, timpului de desfășurare a evenimentelor particulare ș.a.



În procesul diagnosticării criminalistice se stabilește nu evenimentul particular care a avut loc în general, ci un anumit eveniment particular, care ține de elementele infracțiunii investigate. Astfel, spre deosebire de cele de identificare, la rezolvarea sarcinilor de diagnostic se studiază proprietățile obiectului ca o capacitate de reacționare într-un anumit mod la anumite grupuri de factori și cauze concrete. Aceste proprietăți ale obiectelor se reflectă, în procesul și rezultatul infracțiunii comise, în alte obiecte ale mediului în care s-a comis infracțiunea.

Obiectele identificării și diagnosticării se pot suprapune într-un obiect material, iar sarcinile de identificare și diagnostic, fiind de sine stătătoare, pot fi rezolvate printr-o singură procedură de cercetare. Într-un șir de cazuri, sarcinile de diagnostic se rezolvă în rezultatul desfășurării cercetărilor de identificare (spre exemplu, timpul întocmirii documentului poate fi stabilit după gradul de uzură a formei tipărite); la rîndul lor, sarcinile de diagnostic deseori se rezolvă în cadrul cercetării de identificare (deseori înaintea identificării dispozitivului de scris are loc stabilirea componenței vopselei).

Astfel, analizînd toate sarcinile expertizei judiciare ca sarcini de recunoaștere a imaginilor, obținem o metodologie unică de rezolvare a acestora. Ultimul lucru fiind foarte important în lumina computerizării activității de expertiză, deoarece sarcinile de recunoaștere a imaginilor se sprijină pe un aparat matematic bine dezvoltat.

Referințe bibliografice

1. Белкин Р.С. *Ленинская теория отражения и методологические проблемы советской криминалистики*. Москва: ВШ МВД СССР, 1970, 216 с.
2. Миньковский Г.М., Яблоков Н.П. *Рецензия на учебник „Криминалистика”*. В журнале: Социалистическая законность, Москва, 1951, № 7, с. 81-87.
3. Колдин В.Я. *Идентификация и ее роль в установлении истины по уголовным делам*. Москва: МГУ, 1969, 150 с.
4. Митричев В.С. *Криминалистическая идентификация целого по частям*. В журнале: Теория и практика идентификации целого по частям. Москва: ВНИИСЭ, 1976, вып. 24, с. 3-111.
5. Селиванов Н.А. *Советская криминалистика: система понятий*. Москва: Юридическая литература, 1982, 152 с.
6. Терзиев Н.В. *Идентификация и определение родовой принадлежности*: Лекции по криминалистике. Москва: ВЮЗИ, 1961, 38 с.
7. Самойлов Г.А. *Теоретические основы криминалистической идентификации и установления групповой принадлежности*. В журнале: Криминалистическая экспертиза. Москва: ВШ МООП РСФСР, 1966, Вып. 1, с. 29-51.
8. Новоселова Н.А. *О неидентификационных исследованиях в криминалистике*. В журнале: Вопросы судебной экспертизы. Баку: АНИИСЭ, 1969, № 10, с. 11.
9. Снетков В.А. *Проблемы криминалистической диагностики*. Москва: ВНИИ МВД СССР, 1972, № 23, с. 103-107.
10. Снетков В.А. *Экспертная криминалистическая диагностика*. В журнале: Диагностика при производстве криминалистических экспертиз. Москва: ВНИИ МВД СССР, 1984, с. 3-12.
11. Локар Э. *Руководство по криминалистике*. Москва: Юридическое издательство, 1941, с. 543.
12. Винберг А.И. *Идентификационная, диагностическая и ситуационная криминалистическая экспертиза*. В журнале: Советское государство и право. Москва, 1978, № 9, с. 71-75.
13. Рудниченко А.И. *Классификация и структура решения диагностических задач, их место в системе задач судебной экспертизы*. В журнале: Теоретические вопросы судебной экспертизы. Москва: ВНИИСЭ, 1981, вып. 48, с. 93-105.
14. Романов Н.С. *Диагностика как метод и задача судебно-экспертного исследования*. В журнале: Криминалистика и судебная экспертиза. Киев, 1985, вып. 31, с. 8-15.
15. Орлова В.Ф., Шляхов А.Р. *Принципы классификации задач криминалистической экспертизы*. В журнале: Актуальные проблемы теории судебной экспертизы. Москва: ВНИИСЭ, 1984, с. 49-67.
16. Корухов Ю.Г. *Соотношение категорий экспертных задач: идентификационных, диагностических, классификационных*. В журнале: Актуальные проблемы теории судебной экспертизы. Москва: ВНИИСЭ, 1984, с. 92-112.
17. Винберг А.И. *Введение в курс советской криминалистики*. Москва: ВШ МВД СССР, 1962, с. 96.
18. Белкин Р.С. *Курс криминалистики: Учеб. пособие для вузов*. 3-е изд., дополненное. Москва: ЮНИТИ-ДАНА, Закон и право, 2001, с. 837.
19. Кентлер Р.А. *Значение криминалистической идентификации для следственной и судебной практики*. В журнале: Вопросы криминалистики и судебной экспертизы. Душанбе, 1962, с. 121-129.
20. *Dicționarul explicativ al limbii române*. Ediția a II-a. București: Univers enciclopedic, 1998, p. 1189.



CORAPORTUL LEGĂTURII CAUZALE CU ELEMENTELE COMPONENTEI DE INFRAȚIUNE

Narcisa NEDELCU,
doctorandă

SUMMARY

Among the fundamental problems of the law, the casualty relation takes a leading place representing not only a theoretic indisputable interest, but a huge significance for the activity of the law enforcement authorities. The need of a thorough study of the causality relationship is also required by the increasing interest which manifests itself in the activity of the law enforcement authorities, by the need of a theoretical orientation that the legal practice is experiencing.

Componența de infrațione, care reprezintă prin sine un întreg organic, este divizată condiționat, abstract în elemente. Corelația acestor elemente în cadrul componenței de infrațione nu stârnește careva dubii sau îndoieli. În același timp, examinate separat în scopul satisfacerii necesităților teoretice și empirice ale științei dreptului penal, aceste elemente nu se transformă într-o simplă corelație mecanică, dar continuă să rămână un întreg. Examinarea unuia dintre elementele componenței (sau a unuia dintre semnele elementelor componenței) de infrațione prin prisma altuia dispune pe deplin de o anumită valoare euristică. De aceea, nu vom indica în special asupra caracterului corelației legăturii cauzale cu alte elemente ale componenței de infrațione.

Legătura cauzală ca semn al laturii obiective a componenței de infrațione

Latura obiectivă a componenței de infrațione constă din trei semne obligatorii:

- 1) fapta, sub forma acțiunii sau inacțiunii;
- 2) consecința social-periculoasă;
- 3) legătura cauzală dintre faptă și consecința social-periculoasă.

Legătura cauzală, în calitate de construcție abstractă, presupune existența cauzei și a efectului. În legătură cu acest fapt, este necesar de a indica următoarele poziții:

1) Care este coraportul, corelația dintre faptă și cauză?

2) Poate oare fi divizată fapta în cauză și proces al survenirii unui nou fapt, fenomen, eveniment – efectul?

Răspunsul la aceste două întrebări poate fi dedus pe baza unui argument, temei unic. Noi ne-am referit deja, într-o oarecare măsură, la acest moment în procesul examinării noțiunilor legăturii cauzale ca a unei construcții teoretice și a mecanismului cauzării empirice, precum și în procesul cercetării mijlocite a noțiunilor cauză și efect. Soluționarea problemelor puse este imposibilă fără analiza consecutivă a acestor idei, diferite după sens și importanță. Pentru o ilustrare a celor expuse, vom construi un model al procesului cauzării în baza unui exemplu de comitere a crimei de omor cu aplicarea armei reci de tăiere-spintecate.

1. Pregătirea către comiterea loviturii cu ajutorul cuțitului.

↓

2. Mișcarea orientată a corpului.

↓

3. Comiterea loviturii orientate în regiunea cavității toracice.

↓

4. Provocarea răniei penetrante în regiunea cavității toracice.

↓

5. Afectarea integrității țesutului muscular.

↓

6. Afectarea integrității țesutului inimii.

↓

7. Stopul cardiac.

↓

8. Oprirea respirației, a alimentării creierului, organelor de importanță vitală cu sânge, inclusiv alte procese.

↓

9. Moartea clinică

↓

10. Moartea biologică.

În baza modelului expus este reflectat procesul cauzării. Punctul 10, moartea biologică, constituie consecința, efectul care coincide, din punct de vedere juridic, cu consecința indicată în dispoziția articolului legii penale. Punctele 8 și 9, care descriu detaliat procesele ce se desfășoară în organism după oprirea inimii, prin esență, constituie nu altceva decât o expunere minuțioasă, deoarece, din punct de vedere al medicinei, stopul cardiac



(punctul 7) deja constituie prin sine o cauză a morții.

Astfel, cauza survenirii consecinței social-periculoase, asupra căreia este pusă interdicție de legea penală, constituie punctul 7. Însă, dacă legătura causală este descrisă de punctele 7-10, unde punctul 7 este cauza, punctul 10 – efectul, consecința, iar punctele 8 și 9 descriu procesul genetic de producere a efectului de către cauză, apoi ce rol joacă în această situație punctele 1-6?

Răspunsul la această întrebare poate fi găsit aplicând metodica deosebirii mecanismului cauzării empirice și construcției teoretice a legăturii cauzale în dreptul penal. În caz contrar, vom fi nevoiți să construim un sistem complicat și neefectiv al câtorva legături cauzale, unde fapta – cauza leziunilor incompatibile cu viața (consecința, efectul 1), la rândul său constituie cauză a morții (consecința, efectul 2), care din nou, revenind la nivelul juridic, coincide cu ceea ce este recunoscut în calitate de consecință social-periculoasă.

Astfel, putem face următoarele concluzii: punctele 1-7 din schema expusă formează un complex causal, în cadrul căruia punctele 1, 2, 3 descriu fapta (în cazul dat – acțiunea), constituind elementul juridic al complexului causal al construcției teoretice a legăturii cauzale; punctele 4, 5, 6 și 7 alcătuiesc elementul medical al complexului causal al construcției teoretice a legăturii cauzale; punctele 3, 4, 5 corelează reciproc elementul juridic al complexului causal și elementul medical al complexului causal, nepermițând de a diviza legătura causală unică în două componente diferite; punctele 8 și 9, după cum am

menționat deja, constituie descrierea procesului genetic al generării de către cauză a efectului; punctul 10 constituie nemijlocit efectul.

Efectul (elementul mecanismului cauzării empirice) și consecința social-periculoasă (elementul construcției teoretice a legăturii cauzale) trebuie în mod obligatoriu să coincidă între ele. Elementele volitiv și intelectual ale formei intenționate de vinovăție sînt instrumente importante în soluționarea chestiunii cu privire la răspunderea penală în cazul infracțiunii ne terminate; în alte cazuri necorespunderea efectului (în mecanismul cauzării empirice) și a consecinței ilegale (în construcția teoretică a legăturii cauzale) exclude prezența componentei de infracțiune căutate. Mecanismul cauzării empirice, conform celor expuse, constituie domeniul de cercetare al științei medicale (în cazul expus) și este limitat de punctele 7-10.

În același timp, este necesar de a menționa că ceea ce constituie cauză în componența construcției teoretice a legăturii cauzale (fapta ilegală în formă de acțiune) este premergătoare în timp cauzei din componența mecanismului cauzării empirice.

Astfel, pot fi date anumite răspunsuri la întrebările formulate:

1) fapta este parte componentă a complexului causal, este cauză în componența construcției teoretice a legăturii cauzale;

2) în cadrul construcției teoretice a legăturii cauzale este imposibil de a separa fapta de procesul genetic al survenirii efectului; pentru aceasta este necesar să facem trimitere la noțiunea mecanismului cauzării empirice, unde datele altor științe, nejuridice, descriu procese-

le apariției faptelor noi (efecte) din fapte prezente, externe și efective, active sau pasive (adică cauze).

Legătura causală și obiectul infracțiunii

După analiza efectuată mai sus, a devenit posibilă stabilirea coraportului dintre conceptele determinismului causal și obiectul infracțiunii (inclusiv cel material).

Legătura causală în calitatea sa de semn al laturii obiective a componenței de infracțiune și obiectul infracțiunii nu sînt corelate între ele în mod direct, nemijlocit. Cu toate acestea, semn constitutiv pentru construcția structurii legăturii cauzale în norma legii penale (care este dedusă din formularea dispoziției pe cale analitică) este, în mod evident, obiectul infracțiunii.

Primul punct din sistemul coraportului vizat îl constituie corelația categoriei cauzalității cu obiectul infracțiunii. Acest moment se reflectă chiar din punct de vedere terminologic: noi întotdeauna evidențiem „cauzarea daunelor obiectului infracțiunii”. Interdicția de drept penal apare în felul următor: mai întîi se cristalizează obiectul care necesită protecție prin normele de drept penal; în continuare, în baza utilizării calităților categoriilor cauzalității, se stabilește anume ce daună, pricinuire este esențială și periculoasă pentru acest obiect, ceea ce necesită anume protecție prin prisma dreptului penal. Altfel spus, sînt propuse efecte diferite sub denumirea de „daune pricinuite obiectului” în sensul dreptului penal, iar apoi, prin metode inductive și cu ajutorul regulilor logice, cunoscute sub denumirea de Bacon-Mille, se restabilește retrospectiv legătura causală și sînt formulate concluzii asupra faptu-



lui care cauze anume au ca rezultat survenirea unui anumit efect (efecte). Cauzele evidențiate constituie complexul causal, în baza căruia, cu luarea în considerație a construcției legăturii causale, sînt formulate interdicții cu referire la anumite fapte concrete.

Este necesar de menționat că anumite norme sînt formulate într-un așa mod încît sînt indicate doar consecințele interzise, din ceea ce reiese că sînt interzise și acțiunile sau inacțiunile ce duc sau ar putea duce la atare consecințe. Astfel, de exemplu, este formulat alineatul 1 al articolului 145 Cod penal al Republicii Moldova. Aici expresia „omorul” nu este o interdicție asupra realizării faptei, ci o interdicție în vederea atingerii consecinței. O atare tehnică legislativă permite de a evita încărcarea legii penale cu dispoziții voluminoase și, în același timp, de a percepe și a reprezenta clar interdicția de drept penal. Construcția legăturii causale, în așa fel, constituie cel de-al doilea punct în coraportul noțiunilor determinism causal și obiect al infracțiunii.

Următorul coraport – dintre legătura causală și obiectul material al infracțiunii – are, de asemenea, un anumit specific. Acest coraport se reflectă în sens dublu (reguli similare sînt aplicate și în privința părții vătămate din punct de vedere al dreptului penal).

În primul rînd, coraportul dintre aceste elemente este stabilit prin intermediul unui așa semn al componentei de infracțiune, precum consecința social-periculoasă. Între obiectul material al infracțiunii și consecința infracțiunii există o interdependență și o legătură directă. Consecințele social-periculoase, ca semne obligatorii și constitutive ale

componentei, sînt schimbările survenite ca rezultat al atentatului criminal în cadrul obiectului material ocrotit prin legea penală. La rîndul său, legătura causală reflectă retransformarea cauzei în efect, altfel spus – în consecințele infracțiunii.

În al doilea rînd, coraportul dintre obiectul material al infracțiunii și legătura causală se realizează prin intermediul altui semn al laturii obiective a componentei de infracțiune – prin faptă: modalitatea de influențare asupra obiectului material al infracțiunii, aleasă de către subiect (modalitatea atingerii consecințelor care sînt interzise de legea penală), și determină modalitatea de a acționa sau determină alegerea inacțiunii.

Savantul rus A. N. Trainin utilizează noțiunea de „grad al cauzării”, indicînd că „acțiunea omului în calitate de cauză a rezultatului social-periculos nu este deloc unilaterală, nu este întotdeauna egală. Dimpotrivă, ea poate să exprime prin sine diferite grade ale cauzării, fiind cauză generală, călăuzitoare sau hotărîtoare, sau fiind cauză mai puțin importantă, secundară” [1]. Gradul cauzării, în viziunea savantului nominalizat, joacă un rol hotărîtor în cazul determinării gradului de pericol social al infracțiunii și al infractorului [2].

Ideea gradelor cauzării, de asemenea, reflectă legătura dintre obiectul infracțiunii (obiectul material al infracțiunii) și legătura causală în calitate de semn al laturii obiective. Avînd importanță pentru determinarea gradului de pericol social al faptei, ceea ce în componentele materiale de infracțiune se reflectă prin intermediul consecinței criminale, adică dauna cauzată obiectului, gradul de cau-

zare în calitate de noțiune specifică anume determinismului causal de drept penal corelează în reprezentări abstracte obiectul infracțiunii cu legătura causală dintre faptă și consecință.

Legătura causală și latura subiectivă a infracțiunii

Cauza poate fi percepută de pe poziții teleonomice (în funcție de scop), adică ca fiind o forță determinatoare, ca o motivare. În acest sens, cauza ca forță determinatoare orientată spre acțiune (inacțiune) are în dreptul penal o denumire specială și este descrisă prin intermediul semnelor facultative ale laturii subiective a componentei de infracțiune. Întrebarea este următoarea: *Motivul sau scopul reflectă oare determinarea teleonomică (după obiectivul urmărit) în dreptul penal?*

Motivul infracțiunii poate fi determinat în felul următor: el este „un imbold intern determinat de anumite necesități și interese, care generează hotărîrea persoanei de a săvîrși o faptă infracțională” [3]. Scopul infracțiunii este reflectarea imagină, modelul consecințelor social-periculoase, spre realizarea cărora tinde persoana care săvîrșește infracțiunea” [4].

Savantul rus N. S. Taganțev, examinînd „orientarea voinței spre activitatea practică”, menționează: „ca moment generator al activității noastre, dorința, obținînd forță orientativă, constituie un stimul, un motiv, și ca limită presupusă de conștiința noastră, cu atingerea căreia urmează să se finiseze activitatea prestată, se materializează sub formă de scop al acțiunii” [5]. În continuare, cercetătorul menționează că scopul întotdeauna constituie o reprezentare, o închipuire



care determină voința, adică un motiv general, principal [6]. Conform acestei din urmă afirmații, autorul a făcut concluzia că motivul și scopul sînt „două noțiuni corelative, (...) momente ale activității psihice, examinate din două puncte de vedere, ceea ce, de fapt, nu presupune identitatea lor condiționată, ci admite deosebiri în volum și în gradul specializării” [7].

Savantul V. V. Luneev examinează noțiunile penale de *motiv*, *scop* și *imbold* ca fiind elemente de bază ale motivării, determinate ca un „factor (proces) subiectiv intern al infracțiunii, care include în sine actualizarea necesității, formarea motivului concret, materializarea motivului în scop, alegerea căilor de atingere a scopului și prognozarea posibilelor consecințe, luarea deciziei de a acționa, controlul și corectarea acțiunilor săvîrșite în baza motivului prezent și multe alte momente” [8].

Reieșind din cele expuse, se pare că nu există posibilitate de a delimita motivul și scopul infracțiunii cu referire la determinarea teleonomică: cauza în calitatea sa de forță generatoare în cazul dat presupune reflectarea în cadrul categoriei de drept penal a motivării, fără evidențierea aparte a motivului și a scopului.

În Codul de procedură penală al Republicii Moldova este prevăzut: „cauzele care au contribuit la săvîrșirea infracțiunii” intră în categoria circumstanțelor care urmează a fi dovedite în procesul penal (art. 96, alin 2 CPP al R. Moldova). Trebuie să conchidem că termenul „cauzele” utilizat în Codul de procedură penală al Republicii Moldova, după esența sa, presupune anume motivarea, adică motivul ca imbold

și scopul ca model al consecințelor dorite de subiect într-o formă unificată.

Așadar, cauzalitatea subiectivă se află oare în corelație cu cauzalitatea obiectivă în dreptul penal? În această privință sîntem absolut de acord cu opinia savantului V. N. Kudreavțev, care pe bună dreptate menționează că „latura subiectivă a componenței de infracțiune constituie un anumit model al laturii obiective a componenței reflectat în psihicul subiectului” [9]. Așa semne facultative ale laturii subiective a componenței de infracțiune precum motivul și scopul, care constituie esența determinării teleonomice, sînt posibile, probabili, doar în cazul infracțiunilor intenționate. De aceea, anume la acestea și ne vom opri.

Teoria, precum și activitatea practică de aplicare a normelor de drept penal divizează, deosebic noțiunile *vinovăție*, *motiv* și *scop* în vederea atingerii anumitor obiective special determinate. Însă toate aceste semne ale laturii subiective luate împreună constituie o idee unică a persoanei vinovate, a subiectului infracțiunii, fiind planul lui de acțiune în perspectivă. Analizînd modalitățile de obținere a rezultatului dorit, subiectul infracțiunii mai întîi presupune rezultatul dorit, apoi tinde spre atingerea acestuia. Acest rezultat îl constituie consecința social-periculoasă; adică efectul în componența construcției teoretice (normative) a legăturii cauzale și efectul în componența mecanismului cauzării empirice. În continuare, bazîndu-se pe propriile cunoștințe, pe practica de viață, pe informația suplimentară, subiectul infracțiunii imaginar și retrospectiv derulează legătura cauzală – de

la efect spre cauză. La etapa dată cauza este o parte componentă a mecanismului cauzării empirice. În continuare, subiectul infracțiunii construiește imaginar elementele lipsă ale complexului cauzal, completîndu-l cu idei referitoare la faptul ce fel de comportament urmează a fi ales, adică ce acțiuni urmează a fi săvîrșite și de la care urmează a se abține (adică păstrarea inacțiunii în sensul dreptului penal). Anume în așa fel este creat „modelul imaginar al laturii obiective în psihicul subiectului”, adică sînt modelate **consecința** → **legătura cauzală** → **fapta**. Din acest considerent, corelația determinării teleonomice în cadrul laturii subiective a componenței de infracțiune cu determinarea cauzală în latura obiectivă a componenței de infracțiune este foarte și foarte strînsă.

Procesele ce se derulează în psihicul subiectului pot fi descrise cu ajutorul categoriilor cauzale și, în genere, pot fi investigate prin prisma categoriilor cauzalității.

Corelația dintre legătura cauzală și vinovăție în dreptul penal constituie aceea ce savantul T. V. Țereteli a numit „unitate dialectică, realizată în cadrul noțiunii generale a infracțiunii” [10]. În procesul examinării corelației dintre cauzalitate și vinovăție este important de a nu admite greșeli de confundare sau chiar de identificare a acestor noțiuni diferite după esență (atît din punct de vedere obiectiv, cît și subiectiv). Savanții A. A. Piontkovski și V. M. Kikvadze menționează că „confundarea noțiunilor legăturii cauzale și a vinovăției în dreptul penal pot genera în practică apariția situațiilor de incriminare obiectivă” [11].

Examinarea detaliată a corapor-



tului categoriilor de drept penal legătură cauzală și vinovăție ne oferă posibilitatea de a acorda o poziție deosebită vinovăției, realizate prin intermediul trăsăturilor și caracteristicilor legăturii cauzale. Această expunere, abordare nu are scopul de a o înlocui pe cea deja existentă, însă dispune de valoarea de a descrie particularitățile subiective ale vinovăției prin prisma categoriei cauzalității. Corelația determinismului subiectiv cu determinismul cauzal obiectiv, expusă mai sus, ne convinge de faptul că o atare abordare poate deschide noi postulate cu referire la noțiunea vinovăției în dreptul penal.

După cum știm din cadrul teoriei dreptului penal cu referire la latura subiectivă a infracțiunii, vinovăția este atitudinea psihică, internă a persoanei cu referire la semnele componenței de infracțiune. Urmează să atenționăm că această atitudine psihică este descrisă în lege exclusiv cu referire la semnele obiective ale componenței de infracțiune, și anume: elementul intelectual al vinovăției ne permite să stabilim atitudinea persoanei față de faptă și consecință; elementul volitiv al vinovăției este orientat exclusiv spre consecința infracțiunii (în cadrul componențelor materiale). În cazul determinării formelor vinovăției, în Codul penal al Republicii Moldova termenul „faptă” este utilizat în sens îngust, adică nemijlocit ca element al laturii obiective a componenței de infracțiune, cu toate că uneori acest termen presupune prin sine fapta infracțională privită în totalitate.

Este recunoscută vinovată persoana care a săvârșit o faptă infracțională intenționat sau din imprudență. Modalitatea expusă a for-

mulării logice a conținutului vinovăției prin atitudinea celui vinovat față de semnele laturii obiective a componenței este respectat consecutiv doar în situația formei intenționate a vinovăției. În ceea ce ține de imprudență ca formă a vinovăției, apoi conținutul acesteia este determinat, în exclusivitate, de atitudinea subiectului față de consecința social-periculoasă; în lege nu se vorbește despre perceperea, conștientizarea de către subiect a pericolozității sociale a faptei. Teoria, într-o anumită măsură, completează aceste lacune. Cercetătoarea N. C. Semerneva menționează că în cazul vinovăției sub formă de imprudență subiectul prevede pericolozitatea socială a faptei [12]. V. V. Luneev vine cu propunerea ca „în formularea vinovăției în formă de imprudență (...) să fie introdusă atitudinea subiectului față de acțiunea (inacțiunea) care a dus la survenirea consecințelor social-periculoase” [13], adică de a indica direct în lege momentul conștientizării de către persoană a pericolozității sociale a faptei pe care o săvârșește. V. V. Luneev pe bună dreptate supune unei critici vehemente definiția formei imprudente a vinovăției, de pe poziția necesității realizării consecutive în lege a principiului incriminării subiective.

Prin ce modalitate putem explica determinarea normativă și teoretică a noțiunii vinovăției prin prisma categoriei cauzalității?

Elementul volitiv al vinovăției constă în dorința sau în lipsa de dorință, dar în admiterea conștientă sau în atitudinea indiferentă față de cauzarea daunei obiectului infracțiunii. Utilizarea expresiei „cauzare” deja ne plasează pe terenul noțiu-

nilor deterministe. Este mult mai interesant însă pentru atare analize elementul intelectual al vinovăției și componentele sale, deoarece putem observa că există prevederea (neprevederea) cauzării și conștientizarea complexului cauzal.

Prevederea cauzării – prevederea posibilității sau inevitabilității survenirii consecințelor social-periculoase – prin spectrul determinismului cauzal presupune că subiectul dispune de o schemă imaginară, mentală, că are un model al legăturii cauzale, unde în componența complexului cauzal sînt prezente un șir de cauze și condiții analizate de el, capabile de a produce genetic survenirea efectului.

La așa concluzii ajunge și savantul N. V. Senatorov, menționînd următoarele: „Prin atitudinea psihică față de consecințele social-periculoase este îmbrățișat și reflectat în psihicul subiectului atît caracterul daunei, cît și procesul de cauzare a acesteia. Ultimul este constituit din acțiunea unui spectru de condiții, fiecare dintre care este necesară survenirii rezultatului (...) Atitudinea psihică față de procesul cauzării cuprinde reflectarea în psihicul subiectului infracțiunii a fiecăreia dintre condițiile menționate și dintre circumstanțele enumerate. Clarificarea atitudinii psihice față de asemenea circumstanțe permite nu numai de a stabili prezența sau lipsa vinovăției, dar și de a clarifica forma și varietatea ei” [14].

O atenție deosebită în formularea normativă a vinovăției este acordată conștientizării de către subiect a suficienței complexului cauzal – perceperea pericolozității sociale a acțiunii (inacțiunii) sale, adică a înțelegerii faptului că totalitatea respectivă a cauzelor și con-



dițiilor este capabilă de a da imbold dezvoltării sau de a nu opri mecanismul cauzării empirice, care duce la survenirea efectului dorit.

Este oare necesară indicarea asupra percepției, conștientizării suficienței complexului causal (în terminologia lucrării date) în cazul formulării vinovăției în forma imprudenței, după cum propune și argumentează savanții N. C. Semerнева și V. V. Luneev? În viziunea noastră, este necesar. Meditațiile de perspectivă despre comportamentul său constituie un element esențial al activității psihice a persoanei și în sfera practică a aplicării normelor de drept penal acest moment nu poate fi ignorat.

În contextul celor expuse mai sus, venim cu anumite precizări în baza ideilor savantului moldovean Alexandru Mariș, care menționează că „între raportul causal și vinovăție există o strânsă legătură; numai acțiunile, inacțiunile umane, precedate și însoțite de anumite stări de conștiință specifice și care au cauzat urmări prevăzute de legea penală, vor fi luate în considerație. Însă vinovăția nu se poate identifica cu raportul causal. Fapta nu este infracțiune, fiindcă raportul causal, deși existent, nu are semnificație penală, deoarece răspunderea penală este subiectivă și numai împreună pot atrage răspunderea penală” [15].

Legătura causală și subiectul infracțiunii

Coraportul dintre legătura causală și subiectul infracțiunii constă în faptul că legătura causală este determinată de subiectul infracțiunii, unicul element activ, energetic al infracțiunii. Totodată, e necesar să reținem că subiectul infracțiunii nu trebuie confundat cu ceea

ce constituie cauza: nici în sensul construcției teoretice a legăturii cauzale (în cadrul căreia cauza este acțiunea sau inacțiunea subiectului), nici în sensul mecanismului cauzării empirice (unde în calitate de cauză figurează, în genere, fapta, evenimentul, care de regulă este ulterior legat de subiectul infracțiunii). Deosebiri esențiale există aici între legătura causală în cazul acțiunii și legătura causală în cazul inacțiunii subiectului infracțiunii: dacă în cadrul componentelor de infracțiune, săvârșite prin acțiune, legătura causală ca mecanism al cauzării empirice este stabilită de către subiect, care în mod activ selectează modalitatea de atingere a rezultatului dorit, apoi în cazul inacțiunii obligațiunea imputată subiectului de a nu admite anumite consecințe se realizează prin „pauza, stoparea” mecanismului cauzării empirice deja existent. Putem menționa că legătura causală în cazul coraportului ei cu subiectul infracțiunii în cazul acțiunii are un caracter subiectivo-obiectiv, iar în cazul inacțiunii, invers – obiectivo-subiectiv. În același timp, modelarea construcției teoretice a legăturii cauzale depinde esențial de modalitatea apariției mecanismului cauzării empirice. În așa fel, posibile modalități a comportamentului subiectului infracțiunii – pasiv, activ sau complex (îmbinat) – în mod obligatoriu se ia în considerație în procesul construirii componentei de infracțiune. S-ar părea că această afirmație este absolut evidentă, dar ea totuși este confirmată suplimentar și de coraportul stabilit între legătura causală și subiectul infracțiunii.

Cu referire la coraportul legăturii cauzale cu alte elemente ale

componentei de infracțiune ținem să evidențiem și pozițiile expuse în doctrina română de drept penal. În acest context, se evidențiază că „actul infracțional, ca act volitiv și conștient, cuprinde într-un tot indivizibil elementul material și cel subiectiv; ca urmare, raportul de cauzalitate nu poate fi redus la cauzalitatea fizică dintre acțiune și inacțiune și rezultatul produs” [16].

Potrivit acestei concepții, s-a menționat că „soluționarea problemei legăturii de cauzalitate, ca element al infracțiunii, implică cercetarea faptei atît sub aspectul manifestării exterioare, cît și sub acela al proceselor psihice care au stat la baza acestei manifestări” [17]. Conform altui punct de vedere, deși se recunoaște că în penal fenomenul cauză este un fenomen complex, care are nu numai o latură obiectivă, ci și una subiectivă, se susține că „existența sau inexistența raportului de cauzalitate nu depinde de împrejurarea că persoana a prevăzut sau nu urmările acțiunii sale, deoarece prevederea ține de vinovăție, de aceea prevederea nu este necesară pentru existența raportului de cauzalitate, care subzistă independent de conștiința omului, în mod obiectiv” [18].

S-a mai arătat, de asemenea, că „legătura de cauzalitate în săvârșirea infracțiunilor nu se limitează numai la raportul de cauzalitate fizică, ci se întregeste și printr-o legătură de ordin psihic, inerentă tuturor manifestărilor umane, dar în cuprinsul laturii obiective această legătură privește numai cauzalitatea fizică, adică legătura causală dintre acțiunea sau inacțiunea care constituie elementul material al infracțiunii. Celălalt aspect al legăturii de cauzalitate – cauzalitatea



psihică – privește latura subiectivă și rezultă totdeauna din constatarea vinovăției, fiindcă voința de a săvârși o acțiune (comisiune) sau de a se abține de la îndeplinirea unei obligații (omisiune) devine cauza psihică a rezultatului acțiunilor sau omisiunii” [19].

Ni se pare mai întemeiat acest ultim punct de vedere. Desigur, nu se poate nega că orice infracțiune are un element material și un element subiectiv, că aceste două elemente nu sînt obiectiv independente unul de celălalt – chiar dacă, din considerente metodologice, sînt examinate separat –, ci alctuiesc împreună substanța acelei infracțiuni și că rezultatul produs este astfel nemijlocit legat, sub aspect causal, de amîndouă. Dar în cadrul raportului de cauzalitate, care aparține laturii obiective, fenomenul-cauză nu poate fi examinat separat și ulterior, ca o componentă a cauzalității psihice, în cadrul verificării existenței vinovăției. Dacă existența vinovăției ar fi examinată și conformată în operația de stabilire a legăturii de cauzalitate, nu numai că s-ar nesocoti caracterul obiectiv al acesteia din urmă, dar însăși una dintre trăsăturile esențiale ale infracțiunii – vinovăția – și-ar pierde autonomia, înglobîndu-se în cea de faptă care prezintă pericol social.

Așadar, după părerea noastră, raportul de cauzalitate trebuie stabilit, în mod exclusiv, între acțiunea sau inacțiunea făptuitorului și rezultatul survenit, urmînd ca numai apoi, după identificarea fenomenului sau fenomenelor cauza să se verifice în cadrul unei operații subsecvente, dacă acțiunea-inacțiunea sau acțiunile-inacțiunile căroră li s-a recunoscut valoarea causală au fost comise cu vinovăție

și, pe această bază, să se constate existența sau inexistența răspunderii penale.

Referințe bibliografice

1. Трайнин А. Н. *Общее учение о составе преступления*. В кн.: Трайнин А. Н. Избранные труды. Составление, вступительная статья Н. Ф. Кузнецовой. СПб.: Издательство «Юридический центр Пресс», 2004, с. 113.

2. Трайнин А. Н. *Op. cit.*, p. 114.

3. Семернева Н. К. *Субъективная сторона преступления*. В кн.: Уголовное право. Общая часть. Учебник для вузов. Ответственные редакторы Козаченко И. Я., Незнамова З. А. Москва: Издательство НОРМА, 2000, с. 201.

4. Семернева Н. К. *Op. cit.*, p. 204.

5. Таганцев Н. С. *Русское уголовное право*. Т. 1. Тула: Автограф, 2001, с. 465.

6. Таганцев Н. С. *Op. cit.*, p. 753.

7. Таганцев Н. С. *Op. cit.*, p. 465.

8. Лунев В. В. *Субъективное вменение*. Москва: СПАРК, 2000, с. 62.

9. Кудрявцев В. Н. *Общая теория квалификации преступлений*. Москва: Юристъ, 2001, с. 147.

10. Церетели Т. В. *Причинная связь в уголовном праве*. Москва: Государственное Издательство Юридической Литературы, 1963, с. 305.

11. Citat după Церетели Т. В. *Op. cit.*, p. 304.

12. Семернева Н. К. *Op. cit.*, p. 192.

13. Лунев В. В. *Op. cit.*, p. 48.

14. Сенаторов В. Н. *Потерпевший от преступления в уголовном праве*. Автореферат диссертации кандидата юридических наук. Харьков, 2005, с. 18.

15. Mariș Alexandru. *Drept penal*.

Partea generală. Volumul I. Legea penală. Teoria infracțiunii. Participația penală. Chișinău, 2002, p. 122.

16. Rîpeanu Gr. *Obiectiv și subiectiv în dreptul penal*. În: RRD, nr. 3, 1967, p. 3.

17. Bulai Constantin. *Drept penal. Partea generală*. Volumul I. București: Casa de Editură și Presă „ȘANSA” – SRL, 1992, p. 138.

18. Basarab Matei. *Drept penal. Partea generală*. București: Editura Didactică și Pedagogică, 1983, p. 47.

19. Dongoroz V. *Explicații teoretice ale Codului penal român. Partea generală*. Volumul I. Editura Academiei, 1969, p. 11.



TEMEIURILE JURIDICE ALE ÎNLĂTURĂRII RĂSPUNDERII PENALE ÎN LEGĂTURĂ CU ÎMPĂCAREA PĂRȚILOR

Elena BUGUȚA,
doctorandă

SUMMARY

We say so, because criminal reconciliation has deep roots in other traditional institutions of law. One of this institutions is the institution of legal liability or responsibility. Also true is that the criminal reconciliation draws from human desire to make justice. Human beings always felt safe only when the state has encouraged a sense of fulfillment of social equity.

REZUMAT

Instituția împăcării derivă din instituția răspunderii juridice. Tot atât de adevărat este că instituția împăcării se trage și din dorința omului de a se face dreptate. Ființa umană dintotdeauna s-a simțit în siguranță doar atunci când statul a încurajat împlinirea sentimentului de echitate socială.

Pe lângă condițiile juridice ale împăcării, art. 109 C. pen. al RM stabilește și temeiul înlăturării răspunderii penale în legătură cu împăcarea părților – acțiunile pozitive postinfracționale ale făptuitorului, în legătură cu îndeplinirea cărora în privința acestuia este înlăturată răspunderea penală.

Astfel, articolul 109 C. pen. stabilește un singur temei: împăcarea făptuitorului cu partea vătămată. Pe plan internațional, împăcarea nu reprezintă unicul temei al înlăturării răspunderii penale, acesta fiind precedat, de obicei, de temeiul ce constă în compensarea prejudiciului cauzat prin infracțiune.

În această ordine de idei, este de remarcat că, deși legislația în vigoare a statului nostru nu stabilește obligativitatea reparării prejudiciului cauzat prin infracțiune, de cele mai multe ori, partea vătămată acceptă să se împăce doar dacă a fost reparat în prealabil prejudiciul cauzat.

Din cauza lipsei unei reglementări a obligativității reparării prejudiciului, nu există niciun fel de date care ar permite cuantificarea cazurilor în care împăcarea este necondiționată și a celor în care se cere în prealabil repararea unui prejudiciu. Anume din acest motiv este imposibil de a evita eventu-

alele abuzuri ale părții vătămate, în sensul că aceasta din urmă ar putea, în calitate de condiție a încheierii acordului de împăcare, să ceară plata unor sume nejustificate. Prin urmare, pe cât ar părea de paradoxal, includerea temeiului obligativității reparării prejudiciului ar reprezenta o reglementare favorabilă făptuitorului și, implicit, statului, pentru că astfel s-ar contribui la majorarea numărului de dosare încetate pe motivul împăcării părților.

Acest argument ar putea fi combătut prin afirmația precum că partea vătămată este liberă să refuze împăcarea chiar și atunci când prejudiciul a fost reparat integral. Totuși, nimeni nu poate nega că reglementările de ordin legislativ ordonează comportamentul membrilor societății. Prin urmare, dacă partea vătămată ar cunoaște că în cazul unei împăcări ea nu poate pretinde decât la repararea prejudiciului cauzat prin infracțiune, comportamentul acesteia, în vederea împăcării, va putea fi îndreptat într-o direcție mai realistă în ceea ce privește latura materială a pretențiilor.

Totodată, **introducerea reglementărilor referitoare la obligativitatea reparării prejudiciului** în calitate de temei suplimentar

de valabilitate a acordului de împăcare ar pune capăt tuturor polemicii referitoare la faptul dacă acordul de împăcare poate sau nu poate fi condiționat.

Așadar, din motivele pe care le-am arătat, vom analiza în continuare atât temeiul împăcării, cât și pe cel al necesității reparării prejudiciului.

Unul dintre elementele esențiale ale temeiurilor înlăturării răspunderii penale în legătură cu împăcarea părților îl reprezintă comportamentul postinfracțional. La analiza interacțiunii dintre drept și comportamentul uman, trebuie să pornim de la aceea că printr-un astfel de comportament se înțelege:

a) comportamentul asumat al omului care își dă seama de acțiunile sale și este în stare să și le controleze;

b) comportamentul exterior, adică acel comportament ce se manifestă și are o influență simțită asupra evenimentelor sociale și fizice.

Prin urmare, comportamentul uman are o latură exterioară și una interioară. În aceeași ordine de idei, se poate spune că fiecare faptă a omului are o anumită structură, care în toate cazurile posedă unele trăsături caracteristice generale. Astfel, în fiecare faptă a



omului poate fi evidențiată o *latură obiectivă* – acțiunile (inacțiunile) concrete, care au fost săvârșite de persoană, incluzând modul de acțiune, utilizarea anumitor mijloace, precum și apariția rezultatelor. De asemenea, poate fi evidențiată și *latura subiectivă* a acțiunii: motivele, scopul, nivelul de percepere și previziune a consecințelor, caracterul atitudinii volitive.

Totodată, se poate vorbi și de existența unui obiect al faptei, avându-se în vedere valoarea socială spre care este îndreptată acțiunea și căreia i se aduce un beneficiu sau o violare.

Conform autorului R.A. Sabitov, componența unei fapte legale postinfracționale o formează totalitatea trăsăturilor stabilite de lege, care indică asupra faptului că o anumită acțiune este conformă cu normele legale. Componența unor asemenea fapte arată voința legiuitorului de a reglementa anumite acțiuni postcriminale, în vederea evidențierii utilității sociale și caracterului legal al acestora [1, p. 147-148].

Reieșind din rațiunile enunțate, se poate vorbi chiar de o componență a faptelor legale, care se află în opoziție cu componența unei fapte prejudiciabile – infracțiunea.

În general, în acțiunile persoanei care a comis o infracțiune și s-a împăcat cu partea vătămată pot fi evidențiate o serie de elemente: obiect, latură obiectivă, subiect și latură subiectivă, fiecare dintre aceste elemente având o anumită importanță atât teoretică, cât și practică.

Soluționând problema aplicării prevederilor art. 109 din Codul penal, organele competente trebuie să stabilească cercul de subiecți ai împăcării și trăsăturile care îi caracterizează, obiectul comporta-

mentului social util al făptuitorului, latura obiectivă, ce constă în acțiunile făptuitorului îndreptate spre încheierea acordului de împăcare, mijloacele utilizate în vederea atingerii scopului, precum și latura subiectivă – atitudinea făptuitorului în raport cu acțiunile sale, motivul și scopul unui asemenea comportament.

Trecem la analiza fiecărui element al împăcării.

Subiecții împăcării. În cazul împăcării trebuie să existe cel puțin doi subiecți:

1) persoana care a comis infracțiunea;

2) partea vătămată, deoarece în lipsa acesteia își pierde orice sens temeiul de înlăturare a răspunderii penale, prevăzut de art. 109 Cod penal.

Ambii subiecți sînt în egală măsură importanți pentru realizarea împăcării. Astfel, făptuitorul este important, pentru că anume el este persoana interesată în înlăturarea răspunderii; partea vătămată este necesară, întrucît existența acesteia reprezintă imboldul principal al acțiunilor pozitive ale făptuitorului.

Vorbind despre subiecții împăcării, trebuie să remarcăm că aceștia sînt diferiți de subiecții ce participă la împăcare. Aceste două noțiuni nu trebuie confundate. Subiecți ai împăcării este o noțiune destul de îngustă, în timp ce în cercul persoanelor care participă la împăcare pot fi incluse un număr relativ mare de persoane, inclusiv entități colective [2, p. 221].

Subiecți ai împăcării sînt persoanele între care se încheie acordul de împăcare, după ce infracțiunea a fost comisă.

Subiecții participanți la împăcare sînt persoanele care, prin acțiunile lor, înlesnesc încheierea unui acord de împăcare între făptuitor și

partea vătămată. La subiecții care participă la împăcare pot fi atribuite organizațiile neguvernamentale, apărătorul făptuitorului, reprezentantul părții vătămate, mediatorul, precum și alte persoane care nu sînt neapărat părți sau participanți într-un proces penal [2, p. 222].

Spre deosebire de subiecții împăcării, care sînt stabiliți de lege, cercul persoanelor care participă la împăcare nu este și, în principiu, nici nu poate fi stabilit de lege.

Primul subiect al împăcării este persoana care a comis o infracțiune.

Făptuitorul ca subiect al împăcării este persoana fizică responsabilă, care a atins vârsta tragerii la răspundere penală, stabilită de lege, și care a comis o infracțiune.

Din punct de vedere teoretic, în calitate de făptuitor și de parte a acordului de împăcare poate apărea și o persoană juridică. Însă, dacă e să vorbim la modul practic, o persoană juridică nu va putea încheia un acord de împăcare, întrucît infracțiunile comise de persoanele juridice nu vizează niciodată un interes strict privat. Faptele infracționale ale persoanelor juridice ating întotdeauna un interes general. Or încheierea unui acord de împăcare, pentru cazul infracțiunilor contra unui interes public, așa cum am arătat, nu este posibilă.

Prin urmare, **subiect al împăcării poate fi doar făptuitorul-persoană fizică.**

Subiect al împăcării este doar persoana fizică responsabilă, responsabilitatea reprezentînd unul dintre elementele de bază pe care trebuie să le întrunească subiectul infracțiunii. În conformitate cu prevederile legii penale, nu poate fi trasă la răspundere penală persoana care este iresponsabilă; acțiunile acesteia se situează în afara legii penale, întrucît iresponsabilii



nu sînt subiecți ai infracțiunii. În acest sens, nu poate fi subiect al împăcării nici persoana care s-a îmbolnăvit de o boală psihică după comiterea infracțiunii și care, astfel, nu-și poate dirija acțiunile și nu înțelege caracterul acestor fapte. Pentru dreptul penal au importanță doar faptele persoanelor responsabile. Totuși, o persoană care s-a îmbolnăvit de o boală psihică după comiterea unei infracțiuni, poate fi subiect al împăcării după însănătoșire.

Vîrsta este un element esențial pentru un subiect al infracțiunii, de aceea aceasta este și un element important pentru a stabili dacă o persoană poate sau nu poate fi subiect al împăcării, deoarece o persoană care nu a atins vîrsta prevăzută de lege pentru a fi responsabilă din punct de vedere penal exclude posibilitatea tragerii ei la răspundere penală. Astfel, subiect al împăcării poate fi doar persoana care a atins vîrsta de 16 ani, pentru că responsabilitatea penală ce apare la vîrsta de 14 ani este stabilită numai pentru fapte care nu se încadrează în noțiunea faptelor ușoare sau mai puțin grave.

Persoana care are caracteristicile arătate mai sus poate fi subiect al împăcării doar în cazul în care aceasta a comis o infracțiune [1, p. 153].

Activitatea pozitivă postinfracțională trebuie să fie întreprinsă personal de persoana care a comis infracțiunea sau cu concursul ei. Acest adevăr reiese din faptul că împăcarea este personală. Totodată, în anumite situații această activitate pozitivă nu poate fi întreprinsă personal de făptuitor (boală gravă sau stare de arest). În aceste situații, făptuitorul poate împuternici persoane terțe să întreprindă acțiunile necesare încheierii acordului de împăcare. Însă, chiar și în

această situație, inițiativa trebuie să vină anume de la făptuitor, întrucît împăcarea este, pînă la urmă, o tranzacție bilaterală cu subiecți speciali [3, p. 66-67].

Cel de-al doilea subiect al împăcării este partea vătămată.

Condițiile pe care trebuie să le îndeplinească primul subiect sînt stabilite de legea materială, iar noțiunea de *parte vătămată* poate fi desprinsă doar din dispozițiile legii procesuale.

Din punct de vedere procesual-penal, este parte vătămată persoana căreia i-a fost cauzat un prejudiciu măsurabil din punct de vedere material. În temeiul art. 59 alin. (1) Cod pr. pen., *parte vătămată este considerată persoana fizică sau juridică căreia i s-a cauzat prin infracțiune un prejudiciu moral, fizic sau material, recunoscută în această calitate, conform legii, cu acordul victimei.*

Așadar, categoria de *victimă* ar trebui delimitată de categoria de *parte vătămată*. Din punct de vedere lingvistic, cuvîntul „victimă” are mai multe semnificații: persoană care suferă chinuri fizice sau morale din partea unei persoane, a societății etc.; persoană care suferă urmările unei întîmplări nenorocite, cum ar fi boală, accident, catastrofă etc.; în Antichitate victima era un animal sau un om care urma să fie sacrificat unei zeități [4, p. 86].

Pornind de la trăsătura definitorie a noțiunii, indiferent de disciplina care o abordează, consecința negativă pe care o persoană o suportă în urma unei întîmplări nefericite, victimologia are propria ei definiție prin care explică noțiunea supusă analizei de față. Astfel, prin *victimă* se înțelege orice persoană umană care suferă direct sau indirect consecințele fizice, materiale sau morale ale

unei acțiuni sau inacțiuni criminale [5, p. 186].

Analizînd această definiție, se pot constata mai multe aspecte. Unul dintre ele ar fi acela că victimă poate fi doar o ființă umană. Nu pot fi considerate victime obiecte distruse de răufăcători sau instituțiile prejudiciate de activitățile acestora. Însă nu orice ființă umană care suferă o consecință a unui act criminal poate fi considerată victimă, pentru această calitate fiind necesar să mai fie îndeplinită o condiție: persoana care a suferit consecința să nu își fi asumat conștient riscul, deci să ajungă jertfă în urma unei acțiuni sau inacțiuni criminale fără să vrea [6, p. 67-68]. De aceea, nu pot fi considerați victime polițiștii care sînt răniți sau își pierd viața în misiunile specifice, militarii, pompierii, inițiatorul actului criminal sau infractorul care își pierde viața în urma derulării lui etc.

Totodată, definiția introduce o serie de elemente prețioase pentru înțelegerea fenomenului victimal, precizînd, pe lîngă consecințele directe, și pe cele indirecte, pe lîngă consecințele fizice sau materiale, și pe cele morale, adesea mult mai importante decît primele. De asemenea, este de remarcant cuprinderea posibilității ca totul să se realizeze și ca urmare a unei inactivități de tip criminal.

Preocupări pentru victimă se întîlnesc în cadrul culturilor antice, atunci cînd exista un sistem de compensații și răscumpărări, cu scopul de a menține un echilibru între situația infractorului și cea a victimei. Ulterior justiția va părăsi aceste forme incipiente, pe măsura perfecționării ei, figura centrală devenind infractorul. Legea urmărește – în cea mai mare parte – depistarea și pedepsirea infractorului, victima avînd doar un rol secundar: acela de a se constitui



ca parte civilă, căci procesul sub aspect penal continuă chiar dacă victima nu se constituie ca parte vătămată [7, p. 132].

În literatura de specialitate s-au făcut multe dezbateri în privința celor două noțiuni – „victimă” și „parte vătămată”. Considerăm că nu trebuie să contrapunem aceste noțiuni și nici să le absolutizăm, ci să delimităm granița dintre ele și să le folosim înțelesul la momentul potrivit.

Pînă nu demult, în literatura procesual-penală era folosit numai conceptul de „parte vătămată”. Însă odată cu adoptarea noului Cod de procedură penală, au fost introduse noțiunile de „victimă” și „parte vătămată”. Pînă acum noțiunea de victimă era folosită în definițiile criminologice, acest fapt ne permite să facem o diferențiere între noțiunile de victimă din literatură criminologică și din cea procesual-penală. Conceptul legal de victimă este definit ca „orice persoană fizică sau juridică căreia, prin infracțiune, i-au fost aduse daune morale, fizice sau materiale”. Partea vătămată este considerată persoana fizică căreia i s-a cauzat prin infracțiune un prejudiciu moral, fizic sau material, recunoscută în această calitate, conform legii, cu acordul victimei. Recunoașterea ca parte vătămată se efectuează prin ordonanța organului judiciar, imediat după stabilirea temeiurilor de atribuire a unei asemenea calități procesuale. Trebuie de menționat, însă, că dacă victima, nu doarește, nu poate fi numită în calitate de parte vătămată și participă mai departe în procesul penal ca victimă, însă cu statut de martor.

Așadar, categoria juridică de victimă a infracțiunii aparține dreptului penal și criminologiei, dreptul procesual-penal operînd cu noțiunea de persoană vătămată,

prin care se înțelege persoana nemijlocit vătămată prin infracțiune [7, p. 201].

Parte vătămată în procesul penal devine numai persoana vătămată care își exprimă voința în acest sens sau care efectuează acte specifice susținerii laturii penale a procesului penal, acte care relevă fără echivoc voința persoanei vătămate de a participa în procesul penal în calitate de parte vătămată. Cu alte cuvinte, persoana vătămată în vreun mod, printr-o infracțiune, nu dobîndeste automat și calitatea de parte vătămată.

Neparticipînd la procesul penal ca parte, persoana vătămată se regăsește în cursul urmăririi penale sau al judecării numai dacă organele judiciare o solicită în realizarea unor activități. Persoana vătămată poate să fie audiată ca martor, poate fi solicitată să participe la reconstituire sau confruntare etc.

Dacă, însă, victima se constituie ca parte vătămată, aceasta devine subiect al laturii penale a procesului penal, nevalorificînd pretenții materiale. Decesul acesteia lasă un gol procesual neînlocuibil de succesori, deoarece se exercită un drept personal, care se stinge odată cu titularul său.

Este de remarcat că termenul de parte vătămată nu este cunoscut nici legislațiilor străine, dar nici actelor internaționale în materie. Acestea folosesc fie termenul de victimă, fie categoria de victimă a infracțiunii. Din acest punct de vedere, toate aceste noțiuni, în anumite condiții, pot fi utilizate în calitate de sinonime.

După cum se poate observa, atribuirea calității de parte vătămată și, deci, de parte a acordului de împăcare unei persoane fizice nu ridică decît probleme conceptuale. În aceste condiții, se pare lo-

gică întrebarea referitoare la posibilitatea unei persoane juridice de a fi recunoscută în calitate de parte vătămată și de a participa în calitate de parte a acordului de împăcare. Analizînd definiția legală dată părții vătămate de Codul de procedură penală, am putea răspunde pozitiv la această întrebare. Totuși, o analiză a problematicii nu ni se pare de prisos, în condițiile în care legislația procesual-penală anterioară nu recunoștea ca parte vătămată decît persoanele fizice.

Așadar, în condițiile regelementărilor actuale, persoana juridică poate să figureze ca parte a împăcării. Menționăm însă că modul de încheiere a acordului de împăcare între două persoane fizice diferă de modul de încheiere a acestui acord între făptuitor și partea vătămată – persoană juridică. Acest lucru este condiționat de faptul că orice persoană juridică este o entitate colectivă și nu poate să aibă suferințe sau anumite resentimente pe care le are, în mod obișnuit, o persoană fizică. Totuși, persoana juridică are anumite interese care pot fi violate prin comiterea unei infracțiuni și care trebuie apărate, în condițiile în care, într-un stat de drept, toate persoanele sînt egale în fața legii și dispun de aceleași drepturi și obligații. În cazul oricărei persoane juridice, împăcarea se realizează de către persoana care are împuternicirile respective ce reies din lege ori din anumite acte juridice.

Revenind la participarea părții vătămate – persoană fizică în calitate de parte a acordului de împăcare, mai trebuie să notăm două momente importante:

1. În conformitate cu art. 59 alin. (1) Cod pr. pen., minorul căruia i s-a cauzat un prejudiciu prin infracțiune va fi considerat parte vătămată fără acordul său.



2. În temeiul art. 60 alin. (4) Cod pr. pen., „în cazul în care partea vătămată este un minor sau o persoană iresponsabilă, drepturile acesteia sînt exercitate de reprezentanții ei legali în modul prevăzut de prezentul cod.”

Dacă în cazul persoanelor lipsite sau limitate în capacitate de exercițiu există claritate cu privire la persoanele împuternicite să încheie acordul de împăcare, atunci în situația în care victima a decedat în urma comiterii infracțiunii situația se complică, pentru că în acest din urmă caz nu există, propriu zis, partea vătămată.

Trebuie să menționăm că pentru cazul în care victima decedază legiuitorul a lăsat loc pentru diverse interpretări. Altfel spus, din reglementările legale existente nu am putea fi siguri nici că legea permite, nici că legea nu permite împăcarea făptuitorului cu unul dintre succesorii victimei.

Astfel, în procesul penal, succesori al părții vătămate sau al părții civile este recunoscută una dintre rudele ei apropiate care a manifestat dorința să exercite drepturile și obligațiile părții vătămate decedate sau care, în urma infracțiunii, a pierdut capacitatea de a-și exprima conștient voința. Succesor al părții vătămate sau al părții civile nu poate fi recunoscută ruda ei apropiată căreia i se incumbă cauzarea de prejudiciu material, fizic sau moral părții vătămate.

Recunoașterea rudei apropiate ca succesori al părții vătămate sau al părții civile o decide procurorul care conduce urmărirea penală sau, după caz, instanța de judecată, cu condiția că ruda apropiată solicită această calitate. În cazul în care mai multe rude apropiate solicită această calitate, decizia de a alege succesori îi revine procurorului sau instanței de judecată. Dacă,

la momentul solicitării respective, lipsesc temeiuri suficiente pentru recunoașterea persoanei ca succesori al părții vătămate sau al părții civile, hotărîrea în cauză se ia imediat după constatarea acestor temeiuri.

În cazul în care, după recunoașterea persoanei ca succesori al părții vătămate sau al părții civile, se constată lipsa temeiurilor de a o menține în această calitate, procurorul sau instanța, prin hotărîre motivată, încetează participarea acesteia la proces în calitate de succesori al părții vătămate sau al părții civile. Ruda apropiată a părții vătămate sau a părții civile recunoscută succesori al acesteia este în drept să renunțe la împuterniciri în orice moment al desfășurării procesului penal.

Succesorul părții vătămate sau al părții civile participă la procesul penal în locul acesteia.

Așadar, succesiunea în drepturi în cadrul procesului penal intervine atît în cazul în care victima infracțiunii decedază în rezultatul infracțiunii, cît și în cazul în care victima infracțiunii decedază dintr-o altă cauză decît infracțiunea [8, p. 97-98]. Și într-un caz, și în altul se pune problema legalității unui eventual acord de împăcare încheiat între succesori și făptuitor.

Totuși, în cazul în care victima decedază în rezultatul infracțiunii, problema legalității încheierii acordului de împăcare se pune doar atunci cînd infracțiunea care a cauzat decesul victimei se încadrează în categoria infracțiunilor ușoare sau mai puțin grave. Conform prevederilor părții speciale ale Codului penal, infracțiunile ușoare și mai puțin grave care au ca rezultat decesul victimei sînt: omorul săvîrșit în stare de afect (art. 146 C. pen.); pruncuciderea

(art. 147 C. pen.); lipsirea de viață din imprudență (art. 149 alin. 1 C. pen.).

Revenind la incertitudinea legislativă referitoare la legalitatea încheierii acordului de împăcare între succesori al părții vătămate și făptuitor, trebuie să observăm că aceasta reiese din următoarele reglementări: conform articolului 109 C. pen., împăcarea este personală. Altfel spus, utilizînd terminologia doctrinei de drept civil, acordul de împăcare este un acord *intuitu personae*, adică împăcarea reprezintă un act juridic în care calitatea părților este o condiție de valabilitate a acestuia [9, p. 116]. În același sens, legea penală arată, fără posibilitatea unei interpretări echivoce, că acordul de împăcare urmează a fi încheiat între partea vătămată și persoana care a comis infracțiunea. Pornind de la aceste reglementări, s-ar putea afirma cu o foarte mare certitudine că una dintre părțile acordului de împăcare trebuie să fie în mod obligatoriu partea vătămată. Altfel zis, legea penală nu permite unei alte persoane, inclusiv succesoriului, să figureze în calitate de parte a acordului de împăcare.

Totuși, lucrurile se complică dacă avem în vedere existența a două reglementări. Astfel, din lipsa alin. (2) art. 109 C. pen., înțelegem că acordul de împăcare poate fi încheiat pornind atît de la prevederile legii penale cît și de la reglementările procesual-penale. În această ordine de idei, sînt de reținut dispozițiile normei procesual-penale cuprinse în art. 81, conform căroro rudele apropiate moștenesc drepturile procesuale ale părții vătămate decedate. În același timp, legea procesual-penală nu stabilește niciun fel de excepții în acest sens. Deci, din punct de vedere teoretic, succesori părții vătămate



pot exercita și dreptul de a se împăca cu făptuitorul.

Așadar, putem constata că există un vid legislativ cu privire la posibilitatea încheierii acordului de împăcare între un succesor al părții vătămate și făptuitor. Pornind de la motivele arătate, considerăm că **art. 109 al C. pen. urmează a fi completat cu un nou alineat, prin care, cu titlu de excepție, să se prevadă posibilitatea încheierii acordului de împăcare de către succesorii părții vătămate decedate.**

Referindu-ne la subiectul părții vătămate ca parte a acordului de împăcare, trebuie să menționăm că pentru cazul în care infracțiunea a generat pagube pentru mai multe persoane, răspunderea penală poate fi înlăturată doar atunci când acordul de împăcare va fi încheiat cu fiecare dintre părțile vătămate. În cazul în care făptuitorul nu se va împăca măcar cu una dintre părțile vătămate, răspunderea penală nu va putea fi înlăturată [10, p. 201].

Latura subiectivă a împăcărilor. Latura subiectivă reflectă atitudinea psihică a persoanei care a săvârșit infracțiunea, atitudine alcătuită din elemente intelective, afective și volitive, pe baza cărora se stabilește, în cazul nostru, atitudinea infractorului față de activitatea postinfracțională pozitivă [11, p. 98].

Toate acțiunile postinfracționale sînt săvârșite doar cu intenție. Activitatea imprudentă neinfracțională desfășurată după comiterea infracțiunii nu prezintă nici o relevanță juridică. În acest sens, persoana trebuie să înțeleagă caracterul acțiunilor sale și să dorească survenirea consecințelor social utile.

Fiecare faptă rațională a omului are o anumită structură mai mult sau mai puțin complicată. Această

structură presupune existența scopului și a mijloacelor, stabilirea metodelor de acțiune, a locului și timpului, precum și a prevederii consecințelor respectivelor acțiuni [12, p. 109].

Scopul pe care îl urmărește făptuitorul, prin săvârșirea faptelor prevăzute de art. 109 C. pen., este atingerea unui acord de împăcare cu partea vătămată.

Pentru organele de urmărire penală, care au și scopul de prevenire a infracțiunilor, este important să știe care sînt motivele reale ale activităților pozitive postinfracționale. Din acest punct de vedere, pentru organele de urmărire penală este important să cunoască dacă motivele care au determinat făptuitorul să întreprindă anumite acțiuni în vederea împăcării au doar finalitatea împăcării sau vin din însăși corectarea făptuitorului.

Latura subiectivă a părții vătămate constă în atitudinea psihică a acesteia atît față de acțiunile pe care le întreprinde în vederea împăcării, cît și față de consecințele acestor fapte. Partea vătămată trebuie să fie conștientă că actul împăcării înlătură răspunderea penală și ea trebuie să dorească ca respectivele consecințe să survină [10, p. 204].

Scopul acțiunilor părții vătămate pot consta în satisfacerea unor interese personale, dorința acesteia ca făptuitorul să nu fie suspus răspunderii penale etc. În același timp, partea vătămată poate să urmărească concomitent mai multe scopuri.

Trebuie de menționat că partea vătămată nu trebuie să înțeleagă exact semnificația înlăturării răspunderii penale, dar trebuie să fie conștientă că împăcarea va produce o serie de consecințe pozitive pentru făptuitor, inclusiv consecința neexecutării pedepsei penale.

Motivele părții vătămate care au constituit imboldul împăcării, de asemenea, pot fi diverse – de la satisfacerea unor nevoi personale pînă la mila față de făptuitor [12, p. 22].

O condiție necesară de îndeplinit în cazul oricărui act juridic este existența consimțămîntului neviciat. Întrucît acordul de împăcare este un act juridic, respectiva condiție este în egală măsură valabilă și pentru încheierea acordului de împăcare. Deci, manifestarea de voință în vederea împăcării trebuie să fie liberă. În această ordine de idei, atunci cînd organul de urmărire penală sau instanța de judecată stabilește că acordul de împăcare a fost încheiat prin vicierea consimțămîntului, acestea nu ar trebui să se grăbească în luarea deciziei de a înlătura făptuitorului răspunderea penală. Din punctul nostru de vedere, în cazul acordului de împăcare nu se poate vorbi de nulitate relativă sau nulitate absolută, precum se întîmplă în cazul actelor juridice guvernate exclusiv de legea civilă. În toate cazurile, orice viciu de consimțămînt în încheierea acordului de împăcare trebuie să ducă la nulitatea absolută a respectivului acord. Acest raționament îl putem deduce din reglementarea art. 276 alin. (5) C. pr. pen., conform căruia „*în cazurile de violență în familie, procurorul sau instanța de judecată va examina dacă voința de împăcare a victimei este liber exprimată (...)*”. Considerăm că prin expresia „*în cazurile de violență în familie*” legiuitorul nu a vrut să spună că doar în cazul acestei categorii de persoane trebuie îndeplinită condiția liberului consimțămînt, expresia respectivă fiind utilizată doar în vederea accentuării interesului deosebit care trebuie să i se acorde victimelor violenței în familie.



Totuși, pentru a evita eventualele interpretări neuniforme, considerăm că în legea procesual-penală urmează să se prevadă în mod expres că atât procurorii, cât și judecătorii trebuie să verifice dacă acordul de împăcare a fost încheiat fără vicierea consimțământului. Totodată, considerăm necesară includerea unei prevederi conform căreia acordul de împăcare încheiat cu vicierea consimțământului să fie lovit de nulitate absolută.

Obiectul împăcării. În teoria dreptului civil, prin obiectul raportului juridic civil se înțelege *conduita părților*; adică acțiunea sau inacțiunea la care este îndreptățit subiectul activ și de care este ținut (îndatorat) subiectul pasiv [13, p. 154].

Prin urmare, **obiectul raportului de împăcare îl reprezintă conduita făptuitorului și a părții vătămate, în vederea restabilirii echilibrului în acele relații care au fost periclitare prin comiterea infracțiunii.** În concret, obiectul împăcării îl reprezintă acțiunea făptuitorului și părții vătămate ce au ca finalitate însăși încheierea acordului de împăcare.

Întrucât orice raport juridic presupune cel puțin două categorii de acțiuni, putem spune că pentru făptuitor obiectul împăcării are ca finalitate obținerea unei decizii de înlăturare a răspunderii penale, iar pentru partea vătămată scopul constă în restabilirea echilibrului pierdut ca efect al comiterii faptei penale.

Și totuși, ce ar trebui să înțelegem prin *prejudiciul cauzat prin infracțiune*? Având în vedere că prejudiciul cauzat prin infracțiune poate fi recuperat atât în cadrul procesului penal, cât și în cadrul unui proces civil, considerăm că semnificația acestui termen poate fi înțeleasă apelând la legislația civilă.

Astfel, pornind de la reglementările legislației civile, prin termenul de *prejudiciu* putem înțelege acele consecințe ale unei fapte ilegale care duc la diminuarea unor drepturi patrimoniale sau nepatrimoniale [14, p. 243].

Totuși, din punctul de vedere al legislației penale, termenul de prejudiciu cauzat prin infracțiune este mai larg, întrucât printr-o faptă penală se cauzează, pe lângă un prejudiciu privat, și un prejudiciu mai general, care tradițional este desemnat prin expresia de prejudiciu social *periculos*. Mai exact, literatura juridică utilizează foarte des termenul de „faptă prejudiciabilă social periculoasă”, care desemnează o faptă care atentează la un interes public. Prin urmare, din punctul de vedere al legislației penale, o faptă considerată infracțiune – chiar dacă este îndreptată împotriva unor interese particulare – atentează și împotriva ordinii generale. Adică infracțiunea, prin caracterul ei, dăunează societății.

În acest context, trebuie de remarcat că legislațiile care reglementează repararea prejudiciului ca un temei suplimentar pentru acceptarea acordului de împăcare se referă doar la latura civilă a prejudiciului, în sens că făptuitorul trebuie să aducă proba reparării prejudiciului cauzat în mod exclusiv părții vătămate, dar nu societății. Totuși, am putea presupune că, la nivelul actual de dezvoltare a legii penale, se consideră că prin repararea prejudiciului cauzat părții vătămate, de rînd cu atingerea unui acord de împăcare, duce inclusiv și la repararea daunei aduse societății.

Pornind de la reglementările legislației procesual-penale, infracțiunea poate cauza prejudicii fizice, materiale sau morale.

Prejudiciul fizic se manifestă

prin cauzarea unor daune vieții, sănătății și integrității corporale ale părții vătămate [15, p. 211].

Prejudiciul patrimonial este prejudiciul rezultat în urma violării unor drepturi patrimoniale ale părții vătămate [15, p. 211].

Prin urmare, *prejudiciul moral* este prejudiciul cauzat prin fapte ce atentează la drepturile nepatrimoniale ale părții vătămate.

Având în vedere că prejudiciul este o categorie a dreptului civil, observăm că în urma comiterii unei infracțiuni care are ca rezultat și producerea unui prejudiciu de ordin moral sau material, între făptuitor și partea vătămată apare și un raport obligațional. Astfel, în temeiul art. 514 C. civ. RM, obligațiile se nasc din contract, fapt ilicit și din orice alt act sau fapt susceptibil de a le produce în condițiile legii.

În urma comiterii unei infracțiuni care a cauzat și un prejudiciu, apare un raport obligațional, în baza căruia făptuitorul este obligat să repare prejudiciul suportat de partea vătămată, iar aceasta din urmă este în drept să pretindă executarea obligației amintite. Remarcăm aici că în cadrul acestui tip de raporturi obligaționale, obligația infractorului fiind unilaterală, partea vătămată nu are de îndeplinit nicio obligație corelativă față de făptuitor.

Având în vedere că împăcarea părților duce la încetarea oricăror raporturi de drept penal și de drept civil, înțelegem că obligația de reparare a prejudiciului trebuie să fie executată înainte de încheierea propriu-zisă a acordului.

Pornind de la faptul că împăcarea părților trebuie să fie necondiționată, putem să concluzionăm că repararea prejudiciului se situează în afara controlului judecătoresc. Altfel spus, părțile acordului de



împăcare stabilesc de sine stătător care este mărimea prejudiciului ce urmează a fi compensat.

Avînd în vedere lipsa unor criterii de determinare a mărimii prejudiciului cauzat prin infracțiunile pentru care este posibilă înlăturarea răspunderii penale în legătură cu împăcarea părților, putem presupune că solicitările părților vătămate sînt, de foarte multe ori, lipsite de anumite temeuri rezonabile, mai ales în partea ce se referă la repararea prejudiciilor morale. Această problemă devine cu atît mai dificilă, dacă ținem cont de faptul că chiar și în cazul în care prejudiciul este reparat sub control judiciar, în problema reparării pagubei morale nu există o practică unitară [16, p. 32-33]. În acest sens, s-a menționat că identificarea unor criterii științifice, exacte pentru evaluarea cuantumului îndemnizațiilor destinate reparării prejudiciilor morale nu este posibilă, întrucît există o incompatibilitate între caracterul moral al daunelor și caracterul bănesc al despăgubirilor. De aceea, cînd legiuitorul a reglementat unele cazuri de reparare bănească a daunelor morale, nu a putut menționa vreun criteriu științific de stabilire a cuantumului despăgubirilor. Nici în hotărîrile judecătorești nu se arată criteriile după care judecătorul a stabilit îndemnizația.

Care ar fi soluția unei reparații echitabile în cazul împăcării, care să nu prejudicieze nici victima infracțiunii și nici făptuitorul? Una dintre soluții ar fi ca în cazul împăcării compensarea prejudiciilor materiale cauzate prin infracțiune să fie asumată de către stat, pentru ca ulterior acesta din urmă să se poată îndrepta, pe calea acțiunii în regres, împotriva făptuitorului. Mecanismul care ar putea fi adoptat pentru situațiile respective ar

putea fi asemănător celui aplicat în cazul cauzării daunelor produse de autovehicule.

Evident că soluția arătată nu ar trebui să fie privită ca una exclusivistă și credem că o analiză serioasă a problematicii este necesară.

Recenzent:

Viorel BERLIBA,

doctor în drept,
conferențiar universitar

Referințe bibliografice

1. Сабитов Р.А. *Посткриминальное поведение (понятие, регулирование, последствия)*. Томск: Изд-во Томского ун-та, 1995, p. 153.
2. Dobrinioiu V., I. Pascu, V. Lazăr ș.a. *Drept penal. Partea generală*, București, 1992.
3. Gh. Diaconu. *Pedeapsa în dreptul penal*. București: Editura Lumina Lex, 2001.
4. Paliu A. *Dicționar explicativ pentru toți*. Chișinău: EPIGRAF, 2004.
5. Theodoru Th. *Drept procesual penal. Partea specială*, Iași: Editura Cugetarea, 1998.
6. Rotaru C. *Fundamentul pedepsei. Teorii moderne*. București: Editura C.H. BESK, 2006.
7. Elian Gh. *Persoana vătămată în procesul penal*. București: Editura științifică, 1961.
8. Gorgăneanu I. *Acțiunea penală*. Ediție revăzută și adăugită. București: Editura Lumina Lex, 1998.
9. Dumitrescu B., Nicolae M., Popescu R. *Instituții de drept civil*. București: Editura Universul Juridic, 2001.
10. Nistoreanu G., Tulbure A. *Manual de drept procesual-penal*. București: Editura Europa, 1999.
11. Buneci P. *Drept procesual penal*. București: Universitatea Spiru Haret, 2003.
12. Botos I. *Acordul de voință al părților la împăcare*. București: Editura ALL Beck, 2006.
13. Gionea V. *Curs de drept civil*. București: Editura SCAIUL, 1996.
14. Cosmovici Paul Mircea. *Drept civil*. București: Editura ALL Beck, 1996.
15. Tănăsescu I., Tănăsescu C., Tănăsescu G. *Drept penal general*. București: Editura ALL Beck, 1999.
16. Urs I., *Criterii de apreciere a prejudiciilor morale și a despăgubirilor bănești pentru repararea pagubelor morale*. În: *Dreptul*, 1998, nr. 4.



PARTICULARITĂȚILE JURIDICE PRIVIND PARTICIPAREA CETĂȚENILOR LA SOLUȚIONAREA PROBLEMELOR ECOLOGICE

Sergiu ARNĂUT,
doctorand

SUMMARY

Doctrinal approach of the problem of citizen participation in the decision-making process, especially as a part of the environmental problem-solving mechanism, that nowadays have become a scourge and a global issue, requires a careful study of all components of the legal mechanism of environmental rights and interests realization. At the same time, a critical approach of the reality and an innovative mechanism to involve citizens in the environmental awareness raising process is required.

Pentru a trata doctrinar problema privind participarea cetățenilor la procesul decizional, este importantă o abordare multiaspectuală, care ar include mai întâi de toate subiectul privind structura mecanismului de apărare și realizare a drepturilor și intereselor ecologice, care ne-ar permite să identificăm rolul cetățeanului în ansamblu.

Astfel, orice concept sau mecanism are o structură determinată, cu atât mai mult mecanismul juridic, care posedă o structură complexă. În cadrul procesului identificării componentelor mecanismului juridic de realizare a drepturilor și intereselor ecologice, se pot determina elementele-cheie și, respectiv, este posibilă caracterizarea din punct de vedere al eficacității acestora și elaborarea propunerilor de perfecționare a lor.

Potrivit opiniei lui N. G. Aleksandrov – primul cercetător al mecanismului juridic –, verigile (elementele) acestuia sînt: statutul subiectului implicat în raport, redarea aspectului juridic al celor mai importante cerințe sociale din domeniu, stabilirea modelelor raporturilor juridice, elaborarea măsurilor protecției juridice și răspunderii juridice.

Considerăm că este mai corect să abordăm drepturile și interesele ecologice în sens larg, prin prisma tuturor prevederilor legale stipulate

în legislația națională. În acest sens, *drepturile și interesele ecologice* reprezintă un sistem de oportunități legale în domeniile protecției mediului, exploatarea rațională, realizarea cărora va permite satisfacerea necesităților individului în raport cu mediul natural.

Unul dintre primii savanți care au studiat și a diferențiat drepturile subiective de cele obiective a fost juristul german Georg Jellinek, potrivit opiniei căruia drepturile subiective ale cetățeanului urmează fi a diferențiate în drepturi subiective de drept public și cele de drept privat. Astfel, drepturile *subiective de drept public* sînt prevederi fundamentale legislative, oferite individului de către stat. Pe cînd drepturile *subiective de drept privat* sînt privite ca drepturi în sens propriu și reprezintă interesele unei persoane determinate.

Drepturile ecologice sînt drepturi subiective de drept public. Mai mult ca atât, un individ nu poate beneficia de oportunitatea de a se dezice de drepturile ecologice. Viața în condiții benefice ale mediului reprezintă nu doar o necesitate stringentă a unui individ, ci și o condiție universală pentru umanitate.

O. I. Krassov susține că nimeni nu poate refuza la dreptul său la un mediu ambiant sănătos [1].

Cercetarea drepturilor eco-

gice prin prisma subiectivă și cea obiectivă are o mare importanță practică pentru elaborarea conceptului juridic de realizare a acestor drepturi. Dacă ar fi să cercetăm mecanismul juridic al realizării drepturilor ecologice, atunci în centrul atenției ar fi normele juridice corespunzătoare și calitatea lor privită prin prisma regulilor tehnicii legislative, garanțiile juridice și măsurile întreprinse de stat în vederea protejării mediului. Însă dacă ar fi să analizăm realizarea drepturilor ecologice subiective, atunci în centrul atenției s-ar afla un subiect determinat – purtător al drepturilor ecologice.

Mecanismul ecologico-juridic de realizare a drepturilor ecologice obiective și complexul instrumentelor legale din componența sa sînt orientate spre satisfacerea intereselor publice în domeniul protecției mediului pentru generația prezentă și cele viitoare.

Renumitul jurist ceh, Karel Vasak, care este considerat autorul concepției „a treia generație a drepturilor”, a formulat în 1977 ideea potrivit căreia în dreptul internațional „a treia generație a drepturilor este asociată cu ideea *valorii fundamentale universale*, care este criteriul ce consolidează oamenii, indiferent de civilizație, religie, cultură” [2].

Punerea în evidență a dreptu-



rilor colective este condiționată de caracterul indubitabil al importanței acestora pentru omenire, prin aceasta evidențiindu-se importanța lor publică. Însă faptul că dreptul la un mediu sănătos este un drept colectiv nu înseamnă că de el nu pot beneficia indivizii priviți individual. Astfel, anume prin tendința de a proteja dreptul ecologic al fiecăruia se poate obține stabilitatea ecologică pe plan mondial.

În ultimul timp, în lucrările unor savanți se atestă o tendință semnificativă de includere în lista subiecților dreptului ecologic, pe lângă OM, drept element de bază, și obiecte ale lumii înconjurătoare. Astfel, după cum menționează M. I. Vasilieva, „ideea *drepturilor obiectelor naturii* devine una indubitabilă pentru procesul de conservare a mediului, dat fiind faptul că prin intermediul acesteia se creează mecanisme suplimentare de formare a comportamentului ecologic” [3].

Potrivit opiniei cercetătorului Brinciuk M. M., „natura reprezintă o valoare care necesită protecție, reieșind din raționamentul potrivit căruia natura este generatoare a vieții, însă nu doar pentru om” [4].

La fel este analizat subiectul potrivit căruia omul ar trebui să fie privit în calitate de obiect în cadrul mecanismului de protejare a naturii, obiect al raporturilor ecologice [5].

O particularitate structurală deosebită a drepturilor ecologice, care le deosebește de „generațiile anterioare”, este conceptul „drepturi-legături”, sau așa-numitul *continuum*, în cadrul căruia sînt strîns legate drepturile și obligațiile fiecărui cetățean.

După cum menționează S. A. Bogoliubov, anumitor drepturi nu le pot lipsi anumite obligații; nu

există drepturi fără obligații, iar nerespectarea ultimelor se răsfrînge inevitabil asupra nivelului ordinii legale [6].

Astfel, statutul ecologico-juridic al cetățeanului poate fi caracterizat ca un sistem de drepturi și obligații ecologice, consacrate juridic de către legislator în legi. Potrivit opiniei lui A.K. Golicenkov, drepturile și obligațiile ecologice trebuie să corespundă în două aspecte: corespunderea drepturilor și obligațiilor în raport cu un subiect determinat și corespunderea drepturilor ecologice ale unui subiect cu obligațiile ecologice ale altui subiect [7].

După cum am menționat anterior, drepturile ecologice ale cetățenilor, în perceperea lor subiectivă, reprezintă un cumul al drepturilor cetățenești, ca efect al realizării cărora se atinge un nivel înalt al calității vieții în armonie cu natura. O bună parte dintre aceste drepturi nu sînt „pur ecologice”, din punct de vedere al obiectului reglementării. Spre exemplu, dreptul la informare ecologică, pe lângă reglementările ecologice, este prevăzut și de reglementările informaționale etc.

Profesorul A. K. Golicenkov, abordînd complexitatea sistemului drepturilor ecologice, menționează că unele dintre ele pot fi considerate de bază, cum ar fi dreptul la un mediu sănătos, iar altele, pe lângă statutul de bază, pot avea și titlul de garanții ale drepturilor de bază, spre exemplu, dreptul cetățenilor de a participa la procesul decizional [8].

Potrivit opiniei savantului L. I. Spiridonov, conținutul dreptului subiectiv include doar două elemente: măsura libertății individuale (dreptul la acțiuni pozitive) și dreptul de a cere un comportament potrivit de la alte persoane [9].

Există și o opinie separată, po-

trivit căreia în cadrul dreptului subiectiv se conturează trei elemente de bază:

1) oportunitatea individului de a se purta activ, de a realiza orice acțiuni neinterzise de lege;

2) dreptul de a cere de la un terț de a întreprinde acțiuni sau de a se abține de la acțiuni;

3) dreptul sau posibilitatea de a se adresa organelor competente, pentru protecția drepturilor personale [10].

Reieșind din analiza literaturii de specialitate, atît europene, cît și din spațiul CSI, propunem să fie incluse în conținutul drepturilor ecologice trei elemente de bază:

1. Oportunitatea de a profita de raporturile ecologico-juridice, în corespundere cu calitatea impusă de necesitățile sociale. Acest element este constituit din cîteva aspecte: dreptul la un mediu sănătos (aer curat, apă potabilă etc.) și dreptul de a utiliza resursele naturale în scopuri neinterzise de lege.

2. Oportunitatea de a cere de la stat și alți subiecți respectarea obligațiilor privind protecția mediului. Acest element este menit să asigure întreprinderea tuturor măsurilor de către organele puterii publice întru funcționarea pîrghiilor ecologice (planificarea măsurilor protecției mediului, normarea calității mediului, controlul aplicabilității legislației ecologice).

3. Oportunitatea de a-și proteja interesele ecologice, inclusiv drepturile ecologice încălcate.

Revenind la mecanismul reglementării juridice, cercetătorul A.V. Malko evidențiază următoarele elemente de bază ale acestuia: norma juridică, factorul juridic, raportul juridic, actele realizării drepturilor și obligațiilor [11].

Considerăm că factorul juridic nu reprezintă un element al mecanismului juridic, în raționamentul



potrivit căruia importanța factorului juridic rezidă în funcția acestuia de transpunere a normei obiective într-o relație juridică.

Potrivit opiniei profesorului V.V. Petrov, în structura mecanismului ecologico-juridic pot fi identificate patru elemente: normele juridice ale dreptului ecologic, norme și normative ecologizate, garanții și raporturi ecologico-juridice.

Autorul A. K. Golicenkov propune analiza următoarelor elemente în cadrul structurii mecanismului ecologico-juridic: norme juridice, raporturi ecologico-juridice, acte ale aplicării dreptului ecologic, comportamentul real al subiecților în corespundere cu cerințele normelor juridice [12].

Observăm că în majoritatea opiniilor prezentate, în calitate de element de bază al raporturilor ecologico-juridice figurează *raportul juridic*, ceea ce implică factorul uman, iar prezența factorului uman – într-o judecată logică – presupune și oportunitatea acestuia de a participa la procesul decizional și la soluționarea problemelor ce vizează sau lezează drepturile sale ecologice.

Reiterând opinia doctrinară, putem elabora o schemă finală a elementelor componente ale mecanismului ecologico-juridic:

- Fundamentarea juridică și consacrarea legală a intereselor ecologice ale cetățenilor;

- Raportul juridic – în calitate de etapă de bază a realizării drepturilor ecologice ale cetățenilor, în cadrul căruia cetățenii beneficiază de oportunitatea de a-și realiza drepturile subiective;

- Manifestarea reală a comportamentului cetățenilor în procesul realizării drepturilor lor ecologice;

- Actul aplicat în scopul realizării drepturilor ecologice ale

cetățenilor – reglementarea legislativă a acestor drepturi reprezentată baza necesară pentru realizarea lor, în cadrul normelor juridice fiind consacrate soluții juridice, care permit transpunerea în realitate a drepturilor ecologice ale cetățenilor reflectate pe hîrtie.

Realizarea și apărarea drepturilor și intereselor ecologice au loc pe trei căi: respectare, realizare, utilizare. Prin *respectare* cetățeanul se abține de la acțiunile interzise de norma juridică. *Realizarea* constă în acțiunea obligatorie, prevăzută de norma juridică. *Utilizarea* reprezintă o formă a realizării drepturilor ecologice ale cetățenilor prin prisma efectuării acțiunilor strict prevăzute de lege. Utilizarea se prezintă ca o metodă specială de realizare a drepturilor subiective ecologice. Aceste trei forme pot fi numite forme ale realizării nemijlocite a drepturilor și intereselor ecologice.

Sînt însă cunoscute cazuri cînd respectarea, realizarea și utilizarea nu sînt suficiente pentru realizarea completă a drepturilor ecologice. În aceste situații este necesară implicarea în procesul dat a organelor de stat competente, împuternicite cu atribuțiile respective.

Forma oficială și definitivă de exprimare a aplicabilității legii este materializată în *acte normative*, prin intermediul cărora sînt consacrate deciziile organelor competente în legătură cu asigurarea realizării drepturilor ecologice ale cetățenilor.

Cercetarea multilaterală și valorificarea opiniei publice în cadrul procesului de luare a deciziilor la nivel instituțional, indiferent de nivelul ierarhic, devin factori forte în consolidarea statului de drept. Valorificarea opiniei publice în procesul decizional, în special în sfera administrativă, conferă deciziilor adop-

tate un grad maxim de legitimitate. În justificarea celor menționate, vom aduce drept exemplu principiul suveranității poporului. Astfel, potrivit prevederilor Constituției RM, art. 2 al. (1), *"Suveranitatea națională aparține poporului Republicii Moldova, care o exercită în mod direct și prin organele sale reprezentative, în formele stabilite de Constituție"*.

Un factor deosebit de important este participarea nemijlocită a cetățenilor la procesul decizional, care le oferă oportunitatea exclusivă de a crea acele reguli care ar corespunde întru totul intereselor comunitare. Drept consecință, soluțiile adoptate de comun acord cu societatea devin mult mai efective.

Conceptul de participare a cetățenilor la procesul decizional nu este unul bine definit în legislația RM, însă este utilizat frecvent în literatura juridică și în abordările doctrinare. Aceeași situație se atestă în raport cu noțiunea de "decizii de mediu". M.M. Brinciuk definește deciziile de mediu drept decizii a căror realizare este în strictă dependență de factorii ecologici. La astfel de decizii se pot referi: deciziile privind construcția căilor ferate de înaltă viteză, reprofilarea fabricilor de producție a celulozei și hîrtiei, decizii ce privesc eliberarea licențelor pentru producerea articolelor din lemn, extragerea petrolului, gazului natural.

Deciziile de mediu sînt tratate într-un sens mai restrîns de M. I. Mastușkin, potrivit căruia prin asemenea decizii urmează a fi înțelese cele capabile să influențeze asupra mediului ecologic, însă excluzînd hotărîrile instanțelor de judecată.

În același timp, "deciziile de mediu" pot fi definite ca un factor juridic care servește drept temelie pentru apariția, modificarea sau stingerea



raporturilor juridice. Astfel, o decizie incorectă din punct de vedere ecologic poate atrage după sine influența negativă asupra mediului și stării sănătății populației.

La deciziile de mediu se referă toate deciziile realizarea cărora este în interferență cu mediul natural. Aici se conturează abordarea ecocentrică, în contextul în care asigurarea unui mediu sănătos va asigura realizarea automată a drepturilor și intereselor ecologice ale cetățenilor. În acest sens, considerăm oportună includerea noțiunii de "decizie de mediu" în textul legii, cu condiția participării obligatorii a societății civile la elaborarea și luarea acestor decizii.

Prevederile Conferinței de la Aarhus au influențat considerabil legislația europeană, iar în scopul implementării Convenției de la Aarhus, Uniunea Europeană a adoptat, alături de Directiva 2003/4 CE a Parlamentului European și a Consiliului din 28 ianuarie 2003 cu privire la accesul publicului la informații în materie de mediu, și Directiva 2003/35/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 26 mai 2003 de instruire a participării publicului la elaborarea anumitor planuri și programe privind mediul și de modificare a directivelor 85/337/CE și 96/61/CE ale Consiliului în ceea ce privește participarea publicului și accesul la justiție.

Astfel, Convenția de Aarhus include la "decizii de mediu" un spectru larg: soluționarea problemelor concrete, care ar putea influența negativ mediul și sănătatea publică; soluționarea chestiunilor ce vizează planurile, programele și politicile legate de mediul înconjurător; acte normative, aplicarea practică a cărora poate influența mediul înconjurător.

În același context, Convenția

prevede în art. 6: Publicul interesat va fi informat, prin anunț public ori în mod individual, când este cazul, despre demararea unei proceduri de luare a deciziei de mediu și într-o manieră adecvată, în timp util și efectiv, printre altele, despre activitatea propusă și despre o solicitare asupra căreia se va lua o decizie; natura deciziei posibile sau despre proiectul de decizie; autoritatea publică responsabilă de luarea deciziei; procedura inițiată, incluzând modul și momentul în care o asemenea informație poate fi furnizată etc.

Factori importanți pentru realizarea drepturilor și intereselor ecologice sînt principiile stabilite de Convenția de la Aarhus, care asigură participarea comunității în ansamblu și fiecărui cetățean în parte la luarea deciziilor de mediu. Printre aceste principii menționăm:

- procedurile de participare publică vor include limite de timp rezonabile pentru diferitele faze, care să ofere timp suficient pentru informarea publicului, în concordanță cu prevederile pct. 2, și timp suficient pentru ca acesta să se pregătească și să participe efectiv la procesul de luare a deciziei de mediu;

- fiecare parte va asigura participarea publicului la începutul procedurii, atunci când toate opțiunile sînt deschise și poate avea loc o participare efectivă a publicului;

- fiecare parte, când este cazul, trebuie să încurajeze posibilitii solicitanților să identifice publicul interesat, să inițieze discuții și să furnizeze informații referitoare la obiectivele inițiativei lor înaintea depunerii cererii pentru autorizarea unei activități.

În opinia noastră, principiile participării cetățenilor la luarea deciziilor de mediu devin "locomotiva",

forța motrice a mecanismului juridic de realizare a drepturilor cetățenilor la participarea în cadrul procesului decizional. Aceste principii pun bazele funcționării efective a acestui mecanism juridic.

Practic toate principiile consacrate în textul Convenției de la Aarhus cunosc o reflectare în legislația RM.

Cercetătorii propun diverse clasificări ale soluțiilor juridice privind participarea cetățenilor la procesul decizional în domeniul ecologic. M. I. Vasilieva analizează conceptul participării civice la procesul decizional într-un aspect larg și propune următoarea clasificare a formelor participării:

1. Exprimarea activă și liberă a opiniei personale în probleme ce privesc protecția mediului.

2. Participarea în procesul legislativ.

3. Organizarea referendumurilor pentru soluționarea problemelor ecologice.

4. Participarea la procedura de apreciere a impactului asupra mediului înconjurător.

5. Participarea la efectuarea expertizei ecologice.

6. Efectuarea expertizei ecologice civice.

7. Participarea la soluționarea problemelor privind alocarea și terenurile [13].

Potrivit opiniei cercetătoarei A. N. Krasnova, sistemul instrumentelor juridice privind participarea cetățenilor la soluționarea problemelor de mediu este următorul:

1. Exprimarea opiniei publice și organizarea referendumurilor pe probleme ecologice.

2. Participarea la elaborarea actelor normative.

3. Implicarea în soluționarea chestiunilor privind alocarea terenurilor.

4. Participarea la aprecierea



impactului asupra mediului și la expertiza ecologică.

5. Controlul ecologic din partea societății civile prin auditul ecologic.

6. Participarea societății la realizarea justiției [14].

Fiind parțial consacrate în texte din legislația națională, aceste mijloace juridice poartă un caracter obiectiv și reprezintă elemente ale mecanismului ecologico-juridic. Însă fiind la dispoziția cetățenilor, aceste soluții juridice suportă un alt sens, și anume subiectiv-juridic, și se prezintă în calitate de mijloace juridice de realizare a drepturilor și intereselor juridice.

O altă formă de participare la procesul decizional sînt asociațiile. Astfel, S. A. Bogoliubov racordează la formele de bază ale interacțiunii dintre asociațiile obștești și organele statului: difuzarea cunoștințelor și informațiilor; organizarea manifestațiilor cultural-științifice, cu scopul sensibilizării opiniei publice; implicarea unui număr mare de cetățeni în procesul luptei pentru păstrarea calității mediului; participarea activă în viața politică sub diferite forme; inclusiv lobby.

Una dintre obligațiile lobbyiștilor constă în colectarea și transmiterea către membrii organizațiilor lor a informațiilor despre proiectele de acte legislative [15]. Spre exemplu, în Germania sînt prevăzute următoarele instrumente ale participării cetățenilor la procesul decizional:

- crearea instituției ”controlorilor ecologici” în cadrul întreprinderilor de prelucrare a deșeurilor;
- audieri publice în limitele planului de apreciere strategică a influenței asupra mediului;
- participarea cetățenilor în calitate de membri ai consiliilor de consultare;
- implicarea cetățenilor în

activitățile organelor de ocrotire a mediului este considerată o verigă în consolidarea activității comune a statului și societății.

Audierile publice devin un instrument eficient, menit să asigure dezbateri imparțiale ale subiecților prioritare în societate. Prin participarea la dezbaterile publice cetățenii nu iau decizii normative, însă rezoluțiile adoptate devin recomandări pentru organele abilitate în sfera legislativă. Din acest considerent, în multitudinea lucrărilor de cercetare instituția audierilor publice este calificată drept o instituție a democrației reprezentative.

Luînd în considerație nivelul poluării ecologice și consecințele nefaste ale acestui fenomen, întru realizarea drepturilor și intereselor ecologice, considerăm oportună fortificare influenței opiniei publice asupra viitoarelor decizii, o fortificare fundamentată juridic, și nu doar consacrată doctrinar.

Audierile publice se bazează pe sistemul tripartit, subiecții participanți fiind următorii: organele puterii publice, subiectul activității gospodărești (de ex., *Întreprinderea municipală “Asociația de gospodărire a spațiilor verzi”*) și societatea (cetățenii și asociațiile lor). Interacțiunea constructivă a subiecților menționați poate fi efectivă doar prin aplicarea unor instrumente juridice:

- informarea deplină și corectă a societății despre funcționarea mecanismului de identificare și soluționare a problemelor ecologice;
- asigurarea accesului deplin la informația despre realizarea procesului de elaborare și implementare a proiectului, planului, programului de formare a politicii ecologice;
- asigurarea posibilității de exprimare a cetățenilor referitor la o problemă determinată, la necesitățile

și preferințele comunității legate de gestionarea resurselor [16].

Analizînd modelul european al desfășurării consultărilor publice, este de menționat că raportul, dialogul este purtat doar de doi subiecți; astfel, în Germania consultările publice au loc între subiectul interesat și autoritatea publică. Anume statul este obligat să organizeze aceste consultări, să informeze societatea despre proiectele în curs de realizare și să colecteze informații necesare de la organul implicat ne-mijlocit în activitatea comunală de gospodărire.

Totodată, legislația germană prevede dreptul ”publicului interesat” de a participa la adoptarea ”deciziilor de mediu”. Potrivit Convenției de la Aarhus, *public interesat* înseamnă publicul afectat sau care poate fi afectat ori care are un interes în deciziile de mediu [17]. În acest context, procedura europeană prevede o consecutivitate prestabilită, o procedură prin care cetățeanul interesat, care propune un plan de acțiuni sau un proiect ecologic, urmează să-l remită / prezinte organului abilitat în organizarea audierilor publice, după care, în termen de 30 de zile din momentul prezentării proiectului autorității publice, aceasta trebuie să se expună asupra proiectului și, după caz, să-l remită autorității publice locale, care la rîndul său este obligată, în decurs de trei săptămîni din momentul recepționării planului, să-l afișeze timp de 30 de zile într-un loc public, pentru informarea populației. Astfel, orice cetățean care pretinde a fi afectat de prevederile proiectului este în drept, timp de două săptămîni după expirarea termenului de informare, să prezinte o petiție autorității publice. În prezența petiției proiectul este revăzut de comun acord cu autorul și autoritatea publică,



cu scopul elucidării defectelor depistate. Procedura revizuirii proiectului poate dura maxim 3 luni după expirarea termenului în care petiționarul a depus plîngerea.

În spațiul CSI, procedura desfășurării consultărilor publice poartă un caracter mai restrîns. Astfel, în Federația Rusă codul construcțiilor urbane, în calitate de principiu al activității amenajării și construcției urbane, consacră participarea cetățenilor și asociațiilor acestora și garantează libertatea acestei participări, însă procedura consultării publice vizează un spectru mai îngust de probleme abordate, și anume: planificarea și amenajarea terenurilor, pregătirea conținutului documentar privind planificarea teritoriului în baza deciziei organului local etc., restricții pe care nu le întâlnim în cadrul modelului european.

La fel, modelul întîlnit frecvent în spațiul CSI, în special în Federația Rusă, prevede cîteva etape:

1. Înaintarea inițiativei de desfășurare a consultațiilor publice.

2. Stabilirea consultărilor publice și prezentarea proiectului actului normativ propus spre examinare publică.

3. Crearea comisiei împuternicite cu dreptul de a organiza consultațiile publice.

4. Colectarea plîngerilor, petițiilor parvenite de la cetățeni, referitoare la proiectul examinat.

5. Organizarea ședinței publice privind confirmarea rezoluțiilor adoptate în cadrul consultațiilor publice.

În rezultatul consultărilor publice se elaborează actul numit *rezoluție*.

Referințe bibliografice

1. Крассов О.И. *Экологическое право*. Учебник. Москва: Изд-во Норма. 2004, с. 77.

2. Vasak K. *Human Rights: A Thirty-Year Struggle: the Sustained Efforts to give Force of law to the Universal Declaration of Human Rights*, UNESCO Courier 30. Paris: UNESCO, 1977, p. 29.

3. Васильева М.И. *Публичные интересы в экологическом праве*. Москва: Изд-во МГУ, 2003, с. 50.

4. Бринчук М.М. *Человек как объект экологических отношений*. В журн.: *Экологическое право*, 2005, № 3, p. 3.

5. Бринчук М.М. *Op. cit.*, с. 2.

6. Боголюбов С.А. *Обязанности природопользователей*. В журн.: *Право и экономика*, 2001, № 8, с. 50.

7. Голиченков А.К. *Экологические права и обязанности в их новейшем понимании*. В сб.: *Актуальные проблемы теории права и государства и экологического права*. Под ред. А.И. Бобылева, Н.А. Духно. Москва: Юрид. ин-т МГУПС, вып. 2, 2000, с. 30.

8. Голиченков А.К. *Экологическое право России. Общий курс лекций для студентов 4 курса дневного отделения юридического факультета МГУ (на правах рукописи)*. Москва, 2000-2001, цит. по Третьякова А.А. *Экологические права граждан по законодательству государств-членов Европейского Союза: Учебное пособие для вузов*. Москва: Изд-во Моск. ун-та, 2003, с. 87.

9. Спиридонов Л.И. *Теория государства и права*. Учебник. Москва: Проспект, 1996, с. 193.

10. Хропанюк В.Н. *Теория государства и права: Учебное пособие для высших учебных заведений*. Под ред. В.Г. Стрекозова. Москва: Дабахов, Ткачев, Димов, 2002, с. 316; *Общая теория права и государства*. Учебник. Под ред. В.В. Лазарева. Москва: Юристъ, вып. 2, 1996, с. 185.

11. *Теория государства и права*.

Курс лекций. Под ред. Н.И. Матузова, А.В. Малько. Москва: Юристъ, 2003, с. 720.

12. Голиченков А.К. *Экологическое право России: Словарь юридических терминов*. Учебное пособие для вузов. Москва: Городец, 2008, с. 185-186.

13. Васильева М.И. *Юридические аспекты участия граждан в охране окружающей среды*. В журн.: *Государство и право*, 1995, № 5, с. 129.

14. Краснова И.О. *Правовое регулирование возмещения экологического вреда*. В журн.: *Экологическое право*, 2005, № 4, с. 26-33.

15. Боголюбов С.А. *Экология: проблемы использования международного опыта*. Московский журнал международного права, 1992, № 1, с. 127.

16. Черп О.М., Вшшченко В.Н., Хотулева М.В. *Экологическая оценка и экологическая экспертиза*. Москва: Социально-экологический Союз, 2000, с. 92.

17. Черп О.М., Вшшченко В.Н., Хотулева М.В. *Op.cit.*, с. 93.



PRINCIPIILE AUTONOMIEI LOCALE ȘI ALE DESCENTRALIZĂRII SERVICIILOR PUBLICE ÎN ADMINISTRAȚIA PUBLICĂ LOCALĂ: ÎNȚRE TEORIE ȘI REALITATE

Vitalie MAZUR,
doctorand

SUMMARY

The article is concerns with the study of a many practical and scientifically problems regarding local autonomy and decentralization inside the public administration.

REZUMAT

În articol se analizează principiile de bază ale administrării publice locale: principiile autonomiei locale, ale descentralizării serviciilor publice, ale eligibilității autorităților administrației publice locale și ale consultării cetățenilor în problemele locale de interes deosebit.

Reforma în administrația publică locală în țara noastră este una dintre cele mai complicate și mai anevoiase, aceasta ba progresa, ba regresa, ba bătea pasul pe loc.

Constituția Republicii Moldova stipulează în art. 109 principiile de bază ale administrării publice locale: „(1) Administrația publică în unitățile administrativ-teritoriale se întemeiază pe principiile autonomiei locale, ale descentralizării serviciilor publice, ale eligibilității autorităților administrației publice locale și ale consultării cetățenilor în problemele locale de interes deosebit. (2) Autonomia privește atât organizarea și funcționarea administrației publice locale, cât și gestiunea colectivităților pe care le reprezintă. (3) Aplicarea principiilor enunțate nu poate afecta caracterul de stat unitar”.

Realizarea acestor principii, însă, depinde de o serie de cauze, legate direct de contextele politic, economic, social etc.

Se știe că rolul fundamental în inițierea și realizarea reformelor în Republica Moldova îi revine guvernării. Cetățenii de rînd de facto foarte puțin pot influența activitatea partidelor politice aflate la putere. Iată de ce reforma administrației publice locale se schimbă în

funcție de cei care guvernează.

În majoritatea statelor europene postcomuniste, una dintre componentele de bază ale reformelor administrației publice locale realizate a fost descentralizarea puterii prin delegarea competențelor și asigurarea cu resurse financiare suficiente realizării lor. În Republica Moldova descentralizarea face doar primii pași, avînd totodată o mare conotație politică.

În țara noastră demontarea administrației publice totalitare a fost prima etapă care s-a realizat însă cu pași prea anevoioși. Prea mult timp sîntem în căutarea unor modele optime de administrație publică locală, a unui conținut benefic al reformei administrației publice locale.

În Uniunea Europeană nu există un model unic al administrației publice locale sau a componentelor acesteia și, deci, ea nu ne va oferi un plan complet în acest sens. Republica Moldova trebuie să demonstreze perspicacitate și capacitate în realizarea reformei administrației publice locale și să exploateze la maximum suportul oferit de comunitatea europeană.

Sarcina principală în edificarea statului democratic în domeniul administrației publice locale pentru guvernele postcomuniste din

statele Europei de Est a fost descentralizarea puterii prin crearea autonomiei locale. La noi, însă, acest lucru a depins ani la rînd de ambițiile guvernării comuniste.

Reforma administrației publice locale în statele est-europene a avut loc în două mari etape. Prima etapă a fost dominată și direcționată de ideea demontării și democratizării sistemului politic și administrativ totalitar comunist, cea de-a doua – ghidată de necesitatea integrării europene. Acordarea priorității administrației publice locale, în cadrul reformei administrative în general, poate fi explicată prin cîteva raționamente. Conform primului, nivelul local este privit ca nivelul fundamental, de masă al democrației, fiind cel mai apropiat de cetățean. Introducerea autoguvernării la nivel regional ar fi limitat autonomia locală, deoarece comunitățile locale ar fi trebuit să concureze cu regiunile pentru resurse. Un alt raționament este că în perioada comunistă nivelul regional reprezenta un important fundament al partidului comunist. Din acest considerent unele state precum Cehia și Slovacia ar fi anulat nivelul regional din sistemul său administrativ, instituțiile nivelului regional fiind asociate cu regimul comunist. Al



treilea argument se referă la așteptările euforice privind restabilirea sistemului de guvernare local. În acest context, multe dintre comunitățile care în perioada socialistă erau componente ale unor unități administrative mai mari primesc statut separat [1, p. 12].

Se știe că edificarea unui stat de drept în societate implică democratizarea, în primul rând, a comunităților locale. În Republica Moldova, reforma administrației publice locale a fost inițiată în 1991 prin „Legea cu privire la bazele autoadministrării locale”, adoptată de Parlament la 10 iulie 1991. Această lege a inițiat implementarea unui nou sistem de administrație publică locală în două niveluri: la primul nivel – comune, orașe; la al doilea nivel – județe, care veneau să schimbe delimitarea teritorial-administrativă din perioada sovietică.

Prin Hotărârea nr. 636-XII din 10 iulie 1991 „Privind aplicarea Legii Republicii Moldova cu privire la bazele autoadministrării locale”, Parlamentul stabilește o perioadă de tranziție spre noul sistem de administrare. Această hotărâre prevedea în prima etapă desființarea raioanelor existente ca unități administrativ-teritoriale și introducerea unui sistem tranzitoriu de administrare locală pe baza unui regulament adoptat de Guvernul Republicii Moldova.

Guvernul R. Moldova, prin Hotărârea nr. 357 din 22 iulie 1991, adoptă „Regulamentul provizoriu privind funcționarea organelor autoadministrării locale în Republica Moldova în perioada de tranziție” (până la definitivarea noii împărțiri teritorial-administrative). Astfel, activitatea autorităților publice era reglementată de vechile instrucțiuni și regulamente din perioada sovietică.

În pofida stipulării în Constituția Republicii Moldova a principiilor de bază ale organizării administrării publice locale – autonomia locală; descentralizarea serviciilor publice; eligibilitatea autorităților publice locale; consultarea cetățenilor în probleme locale de interes deosebit – până în 1998 nu se reușește a fi puse în practică.

În 1994 se adoptă „Legea privind administrația publică locală” și „Legea cu privire la alegerile locale”. Aceste acte legislative sînt o încercare de a instituționaliza o administrație publică locală în conformitate cu necesitățile statului democratic. Însă calitatea acestora lasă de dorit, iar amploarea reformei este una mică și rezervată. Totuși, e de menționat că aceste legi încearcă să stabilească: independență în adoptarea deciziilor; participarea cetățenilor la procesul decizional, autonomie în stabilirea relațiilor între unitățile administrativ-teritoriale; rezolvarea sub propria responsabilitate, în limitele competențelor stabilite prin lege a problemelor de interes local; alegerea prin vot direct pe baza pluralismului politic a autorităților publice locale; asigurarea autogestiei financiare și economice.

„Legea privind administrația publică locală” din 1994 nu face o delimitare strictă a competențelor între nivelul I și nivelul II al puterii locale. Primarii erau reprezentanți ai puterii executive supreme, avînd funcții de tutelă administrativă. Serviciile publice locale purtau răspundere în fața acestora, iar „structura serviciilor publice centrale de specialitate nu lasă spațiu pentru serviciile locale descentralizate, în virtutea faptului că în republică era păstrat chiar și ministerul gospodăriei comunale” [2, p. 13].

Analiștii apreciau ambele legi ca unele ambigue și contrare prevederilor Constituției Republicii Moldova. În particular, se critica modalitatea de desemnare a aleșilor locali – președintele comitetului executiv raional se alegea la propunerea guvernului, iar primarul, în caz dacă în al doilea tur de scrutin nu a fost ales, se numea și se demitea din funcție prin decret prezidențial [3, p. 294].

Reforma reală și profundă a administrației publice locale este realizată în 1998, prin adoptarea de către Parlamentul Republicii Moldova a „Legii privind administrația publică locală”. Una dintre ideile dominante ale acestei reforme este transferul pe plan local – de la aparatul central – a chestiunilor ce țin de interesele social-economice ale unității administrativ-teritoriale, pornind de la principiul descentralizării. În legile adoptate se face o delimitare a competențelor ce revin autorităților de nivelul I (sate, comune, orașe și municipii) și celor de nivelul II (județe și municipii). Această lege, în comparație cu cele precedente, pornește de la stabilirea competențelor fiecărui consiliu în parte (local și județean), a modului de formare și funcționare a acestuia.

Ratificarea de către Parlamentul Republicii Moldova a Cartei Europene „Exercițiul autonom al puterii locale” cere o strictă delimitare a competențelor între organele administrației publice locale de nivelul I și nivelul II, respectiv nivelul central și cel local.

Raporturile dintre autoritățile publice județene și cele locale au la bază principiile autonomiei locale, legalității și colaborării în rezolvarea problemelor comune. S-a lichidat primăria ca autoritate executivă și comitetul executiv raional, funcțiile acestuia reve-



nindu-le primarilor și aparatului primăriei, și respectiv biroului permanent al consiliului județean. Legea prevedea că în localitățile cu o populație mai mare de 7000 de locuitori va fi numit de către consiliul local un viceprimar, remunerat din bugetul local.

Legea stabilea instituirea în fiecare județ a prefecturii ca instituție publică cu drept de persoană juridică menită să contribuie la asigurarea realizării pe plan local a strategiei și obiectivelor cuprinse în programul de activitate a guvernului pe perioada respectivă. În fruntea fiecărei prefecturi se află un prefect – reprezentantul guvernului la nivel local, numit prin hotărâre de guvern și confirmat de președintele Republicii Moldova.

Reforma administrativă din 1998 este cea care se realizează în conformitate cu Carta Europeană „Exercițiul autonom al puterii locale”. Aceasta îi conferă legii un caracter democratic și în concordanță cu principiile administrației publice moderne. În alte state est-europene acest document european a servit drept ghid chiar din primii pași de reforme în domeniul administrației publice locale, în Moldova, însă, la el s-a revenit cu o foarte mare întârziere în timp [4, p. 42].

În anul 2001 se aduc modificări Legii administrației publice locale [5]. Această lege n-a făcut decît să reanimeze sistemul autorităților publice locale de pînă la 1999. Astfel, a fost lichidată instituția prefectului, funcțiile acestuia fiind atribuite președintelui raionului.

Președintele consiliului raional exercita și funcția de reprezentat al guvernului în teritoriu, avînd obligația de a promova politica și interesele acestuia în teritoriu. Trebuie să precizăm că acesta, de fapt, poate exercita doar condu-

ceră serviciilor desconcentrate ale ministerelor. Funcția de reprezentant al guvernului în teritoriu a fost declarată neconstituțională. Președintele raionului este abilitat cu funcția de control al legalității actelor emise sau adoptate de către autoritățile publice locale. Apare întrebarea: *Cum e posibil să verifici legalitatea propriilor acte administrative, precum și a celor adoptate de către consiliul care te-a ales în funcție?*

Legea nr. 781-XV din 28 decembrie 2001 a exclus cuvintele “descentralizate și desconcentrate” din sintagmele “servicii publice descentralizate” și “servicii publice desconcentrate”, fapt prin care se aducea atingerea principiilor democratice de organizare și funcționare a autorităților publice locale. Astfel, art. 3 din Legea nr. 186-XV, din care a fost omis cuvîntul „descentralizare”, are următorul conținut: „Administrația publică din unitățile administrativ-teritoriale se întemeiază pe principiile autonomiei locale, ale serviciilor publice, ale eligibilității (...)”, venind în contradicție cu art. 109 din Constituție, care consacră clar principiile administrației publice locale. Excluderea acestor cuvinte din lege nu este de ordin terminologic, ci conceptual, excluzîndu-se, de fapt, principiul autonomiei locale, or descentralizarea și desconcentrarea serviciilor publice locale constituie unicul instrument de realizare a autonomiei locale.

În ceea ce privește relația guvern – autorități publice locale, primul ține sub control activitatea autorităților publice de nivelul al doilea și poate interveni, atunci cînd acestea încalcă legea. Această extrapolare constituie o expresie a continuității „aparente” a atribuțiilor guvernului pe vertica-

lă, a existenței unei structuri rigide executive organizate pe verticală, care ar trebui să contribuie la eficientizarea activității de administrare a treburilor publice.

Acest model este caracteristic pentru sistemul totalitar de comandă, în care domină un singur partid, activitățile autorităților publice fiind subordonate principiului “centralismului democratic”, care determină raporturile acestora pe verticală executivă. Se creează impresia că prin modificările menționate se urmărea instituirea raporturilor de subordonare existente în perioada sovietică.

Ulterior, a fost adoptată o nouă „Lege privind administrația publică locală” [6]. Prin această lege s-au menținut modificările operate în decembrie 2002, cu excepția sesizărilor făcute de Curtea Constituțională. Noua lege a preluat majoritatea prevederilor Legii adoptate în 1998, renunțînd la principiul “verticalei puterii”.

În acest context, este necesar să evidențiem două deosebiri esențiale. Prima este desființarea instituției prefectului și prevederile că oficiile teritoriale ale Aparatului Guvernului vor organiza controlul administrativ al legalității actelor adoptate și a activităților autorităților locale. A doua diferență – și cea mai importantă – este instaurarea unei “noi” împărțiri teritorial-administrative în 32 de raioane în loc de 10 județe, consfințite în legea din 1998.

Un interes deosebit prezintă exercitarea controlului de către Aparatul Guvernului. Conform art. 68 (3), controlul administrativ include: controlul de legalitate; controlul de oportunitate; controlul administrat. Prin implicarea Aparatului Guvernului în efectuarea controlului se observă caracterul de subordonare a administrației



publice locale față de cea de stat.

Astfel, observăm, că în țara noastră, în domeniul realizării principiilor constituționale – administrația publică în unitățile administrativ-teritoriale se întemeiază pe principiile autonomiei locale, ale descentralizării serviciilor publice, ale eligibilității autorităților administrației publice locale și ale consultării cetățenilor în problemele locale de interes deosebit – se bate pasul pe loc, revenindu-se ușor la principiul conducerii centralizate sovietice.

În țările est-europene post-comuniste alegerile au reprezentat punctul de reper al începerii funcționării noilor instituții ale administrației publice locale. Aspectele financiare reprezentau fundamentul reformei administrative. Puterea locală a fost făcută responsabilă de o serie întregă de servicii. Pentru a avea capacitatea de a realiza aceste prerogative, puterea locală dispunea de propriile impozite și de o parte din impozitele naționale, care garantau o previzibilitate a veniturilor [7, p. 117].

„La sfârșitul anilor '90 și în anii de după 2000, accentul reformei se transferă pe perfecționarea și dezvoltarea administrației publice locale, grație bazele unei administrații locale au fost puse deja. Una dintre deficiențele reformelor și o trăsătură caracteristică a reformei administrației publice locale în spațiul est-european constă în faptul că, drept o reacție la centralismul existent în perioada comunistă, are loc o fragmentare masivă a unităților teritorial-administrative primare. Acest fapt influențează negativ asupra capacității lor administrative prin diminuarea resurselor financiare, umane și din perspectiva experienței acestora. O altă problemă care apare la ordine de zi este conexiunea slabă

între puterea locală și locuitori. În această ordine de idei, se depun eforturi în asigurarea accesului cetățenilor la informație și transparenței instituțiilor publice. Aceste acțiuni vin să asigure și o participare a cetățenilor în activitatea și la luarea deciziilor autorităților locale” [8].

În anul 2006, în Republica Moldova este adoptată o nouă lege a administrației publice locale [9]. Ea respectă principiile și exigențele europene ale administrației publice. În particular, legea stipulează principiile „autonomiei locale, descentralizării serviciilor publice, eligibilității autorităților publice locale și consultării cetățenilor în probleme locale de interes deosebit”. În domeniul relațiilor dintre autoritățile publice nu există raporturi de subordonare și aceste relații se bazează pe principiile autonomiei, legalității, transparenței și colaborării în rezolvarea problemelor comune.

Countries. Zagreb: Friedrich Ebert Stiftung, 2004, p. 42.

5. *Legea nr. 781-XV din 28 decembrie 2001 pentru modificarea și completarea Legii nr. 186-XIV din 6 noiembrie 1998 privind administrația publică locală.* În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2002, nr. 16.

6. *Legea nr. 123-XV din 18 martie 2003 privind administrația publică locală.* În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2003, nr. 49/211.

7. Davey K. *Hungary: Into the Second Reform Cycle.* In: Gibson J.; Hanson P. (eds.) *Transformation from Below. Local Power and the Political Economy of Post-Communist Transitions.* Cheltenham: Edward Elgar, 1996, p. 117.

8. Swianiewicz P. (ed.) *Consolidation or Fragmentation? The Size of Local Governments in Central and Eastern Europe.* Budapesta: OSI/LGI, 2002.

9. *Legea nr. 436-XVI din 28 decembrie 2006 privind administrația publică locală.* În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2007, nr. 32-35/116.

Referințe bibliografice

1. Kungla T. *Europeanization of territorial structures in Central and Eastern European countries.* Tartu: EuroCollege, 2002, p. 12.

2. Popa V. *Cadrul legal al administrației publice locale în Republica Moldova.* În: Cartea albă. Situația autonomiei locale în Republica Moldova. Chișinău: Cartier, 2000, p. 13.

3. Chiriac L., Munteanu I., Popa V. et al. *Local Government in Moldova.* In: Kandeava E. (ed.) *Stabilization of Local Governments.* Budapesta: OSI/LGI, 2001, p. 294.

4. Cernicova M. *Reform of public administration at the local level in Romania: opening the system towards the citizens.* In: *Reforming local public administration. Efforts and perspectives in South-East European*



LISTA publicațiilor în „Legea și viața” pentru anul 2012

Nr. 1

- Victor Guțuleac. Unele aspecte teoretice și aplicative privind conținutul contravenției
- Octavian BEJAN. Unele considerațiuni privind evaluarea activității anticrimă
- Mihai CORJ. Unele propuneri privind îmbunătățirea proiectului Codului educației
- Sergiu BOCA. Delimitarea nulității de alte cauze de ineficacitate a actului juridic civil
- Dumitru Bosfi, Daniela Alexeev. Probleme contemporane de garantare și respectare a drepturilor sportivilor profesioniști
- Valentin ROTARU. Adoptarea unei noi constituții – o necesitate sau un moft?
- Alina Daniela GÂFDEAC. România, între programul de dezvoltare regională și principiile dezvoltării durabile
- Marius NEGOIȚĂ. Organele electorale abilitate cu dreptul de a organiza și desfășura alegerile parlamentare europene
- Elena BUGUȚA. Analiza comparativă a reglementărilor privind instituția împăcării penale în unele state ale sistemului de drept romano-germanic și cel anglo-saxon

Nr. 2

- Mihail GHEORGHITĂ. Noi abordări științifice în tactica criminalistică
- Victor GUȚULEAC, Elena COMARNIȚCAIA. Aspectul sociojuridic privind vârsta persoanei fizice ca o condiție de obținere a statutului de subiect pasiv al răspunderii contravenționale
- Octavian BEJAN. Activitatea criminologică practică: caracterizare generală
- Mihai CORJ. Caracterul facultativ sau inutil al instituției candidat independent în alegerile parlamentare
- Tatiana IVANCOVA. Particularitățile vinovăției – condiție a aplicării răspunderii juridice civile contractuale
- Sergiu BOCA. Reflecții privind definirea efectelor nulității actului juridic civil
- Cristian NISTORESCU. Unele particularități ale investigării cazurilor de trafic de persoane
- Lică Florin ILIE. Paradisuri fiscale
- Lilian MACARI. Instituția comisiei rogatorii în procesul penal al României

Nr. 3

- Omagiu adus dlui Sergiu FURDUI la jubileul de 50 de ani
- Sergiu FURDUI. Argument și prefață la cartea „Probleme de drept și soluții la judecarea cauzelor penale”
- Octavian BEJAN. Analiza criminologică strategică în serviciile de poliție canadiene
- Mihail DIACONU. Conceptul de act administrativ
- Tudor PAȘCANEANU, Viorel STEGĂRESCU. Istoria teoriei aparenței
- Adrian MICU. Procedura juridico-metodologică de adoptare a politicilor administrative
- Emil GAGIU. Principiile tehnicii legislative – factor de asigurare a durabilității legilor
- Igor SPÎNU. Caracteristica juridică a contravenției
- Viorel DASCĂLU. Infrațiunile contra patrimoniului în legislația României
- Dumitru RĂDUCANU. Principiul autonomiei locale
- Tatiana IVANCOVA. Vinovăția – condiție a răspunderii civile delictuale în doctrina contemporană a diferitelor state
- Augustin PROCOPOVICI. Responsabilitatea financiară
- V. SCRIPNIC. Reglementarea juridică a participării cetățenilor la administrare prin intermediul reprezentanților lor

Nr. 4

- M. GHEORGHITĂ. Caracteristica și modelul criminalistic al accidentelor rutiere
- Adrian MICU. Autonomia răspunderii administrației publice pentru actele și politicile sale administrative
- Elena BUGUȚA. Condițiile desfășurării procesului de mediere și ale încheierii acordului de împăcare
- Daniela RAILEAN. Situații de victimizare a minorilor prin infrațiuni sexuale săvârșite prin violență
- Tatiana IVANCOVA. Opinii doctrinare privind formele vinovăției la aplicarea răspunderii juridice civile
- Mihai DIACONU. Reflecții asupra unor condiții de valabilitate a actului administrativ
- Sergiu BOCA. Principiul restabilirii situației anterioare ca efect al nulității actului juridic civil
- Augustin PROCOPOVICI. Sancțiunile financiare



Tudor PÎNZARU. Unele particularități privind accesul la informație în lumina ultimelor modificări aduse legislației Republicii Moldova

Nr. 5

Gheorghe GLADCHI, Daniela RAILEAN. Reglementări juridice internaționale privind protecția minorilor victimizați prin infracțiune

Gheorghe GOLUBENCO, Constantin PISARENCO. Noțiunea și clasificarea microobiectelor în criminalistică

Nicolae GRĂDINARU. Proprietatea periodică reglementată de Codul civil român

Ion MURUIANU. Natura juridică a răspunderii patrimoniale a statului reglementată de Constituție: viziuni și argumente

Larisa BUGA. Unele aspecte privind tehnica juridică și crearea dreptului

Sergiu BOCA. Repararea prejudiciului ca efect al declarării nulității actului juridic civil

Adelina FLOREA. Egalitatea armelor și contradictorialitatea – exigență a principiului egalității de drept în calitate de principiu al răspunderii juridice

Mihail DIACONU. Conținutul și particularitățile legalității ca principiu fundamental al administrației publice

Augustin PROCOPOVICI. Raporturile juridice ale răspunderii financiare

Valentin ROTARU. Republica Moldova văzută în perspectiva de aderare la Uniunea Europeană

Nr. 6

Nicolae GRĂDINARU. Controlul constituționalității legilor în România

Sergiu BOCA. Modalități de invocare a sancțiunii nulității actului juridic civil

Vasile BOTOMEI. Practică aplicată în materia anulării prin instanță a actelor administrative nelegale, adoptate de administrația publică locală, cu privire la înființarea și funcționarea Poliției Locale

Augustin PROCOPOVICI. Răspunderea financiară

Lidia VERBIȚCHI. Rolul măsurilor de constrângere cu caracter medical în combaterea narcomaniei

Viorica GRECU. Unele aspecte privind răspunderea patrimonială a salariatului și a angajatorului la examinarea litigiilor individuale de muncă

Sergiu ARNĂUT. Răspunderea juridică în dreptul mediului

Diana Anca ARTENE. Cîteva considerații privind culpa ca fundament clasic al răspunderii civil-delictuale

George STANA. Formare profesională – reconversie profesională în România

Tudor PÎNZARU. Asigurarea participării cetățenești în Republica Moldova prin edificarea unei transparențe decizionale autentice

Nr. 7

Victor GUȚULEAC, Igor SPÎNU, Stanislav MASLOV. Corelația instituțiilor juridice: raportul juridic de conformare și raportul juridic de conflict cu responsabilitatea juridică și răspunderea juridică în dreptul contravențional

Nicolae GRĂDINARU. Controlul constituționalității legilor în România

Viorel STEGĂRESCU, Tudor PAȘCANEANU. Credința legitimă (partea I)

Diana Anca ARTENE. Formele răspunderii juridice

Natalia LACUSTA. Elemente de drept penal comparat în materia infracțiunii de contrabandă

Corina ONCIOIU. Apărătorul ca participant la desfășurarea procesului penal

Tudor PÎNZARU. Aspecte ale implicării cetățeanului în procesul decizional

Alina Daniela PĂTRU. Consiliul Europei și regionalizarea. Orizont 2020

George TRAGONE, Elena TRAGONE. Abuzul de drept în lumina noului Cod civil

Nicolae MĂRGĂRIT, Elena ORDUKAYA. Aspecte metodologice privind investigarea criminalistică în cadrul cercetării accidentelor de navigație maritimă

Veronica MOCANU. Subiecții dreptului protecției datelor cu caracter personal

Nr. 8

Victor GUȚULEAC, Tatiana MOSTOVEI. Dreptul funcționarului public la un salariu decent conform atribuțiilor acestuia

Gheorghe COSTACHI, Emil GAGIU. Principiile procesului legislativ

Viorel STEGĂRESCU, Tudor PAȘCANEANU. Credința legitimă (partea II)

Petru RAILEAN. Legalitatea ca element principal al edificării statului de drept

Ion CONICOV. Dreptul la petiționare în legislația Republicii Moldova

Alina Daniela PĂTRU. Politicile Uniunii Europene privind reducerea disparităților regionale

Sergiu BOCA. Cauzele și regimul juridic al nulității absolute a actului juridic civil



Veronica MOCANU. Globalizarea – factor de configurare a unui drept universal. Perspective de reglementare

Artur REGUȘ. Reflecții asupra dimensiunii constituționale a drepturilor fundamentale ale omului

Olesea ȚURCAN. Excepția de neconstituționalitate în contextul general al excepțiilor procesuale

Maria GRĂU-PANȚUREAC. Esența și particularitățile răspunderii constituționale pentru încălcarea legislației electorale

George TRAGONE, Elena TRAGONE. Nulitatea – sancțiune specifică dreptului civil

Nr. 9

Victor GUȚULEAC, Denis PRISĂCARI. Sancțiunea contravențională: noțiune, trăsături și principii de aplicare

Octavian BEJAN. Metoda construcției abstracte de prognozare criminologică

Gheorghe GOLUBENCO, Sorin ADAM. Clasificarea și caracteristica principalelor obiecte de natură biologică umană

Tiberiu PLEȘU. Locul parlamentului național în arhitectura instituționalizată a Uniunii Europene

Veronica MOCANU. The field of personal data protection - specific area of regulation

Olga BULMAGA. Practicile concertate ca modalitate a acordurilor anticoncurențiale (studiu comparat)

Viorel STEGĂRESCU, Tudor PAȘCANEANU. Natura juridică a teoriei aparentei

Adelina FLOREA. Corelația principiilor răspunderii juridice cu principiul egalității

Alexandru VASILACHI. Eutanasia și dreptul la viață

Alina CODREANU. Principiile și obiectivele de bază ale legislației și ale politicilor UE în sfera achizițiilor publice

Nr. 10

Gheorghe COSTACHI, Serghei ZLOBIN. Reglementarea dreptului la viață în Constituția Republicii Moldova

Tudor CAPȘA, Andrei STAHI. Unele aspecte juridice ale concedierii pentru încălcarea disciplinei de muncă

Gheorghe GOLUBENCO, Ion VACARU. Conceptul de document în criminalistica contemporană

Viorel STEGĂRESCU, Tudor PAȘCANEANU. Fundamentul juridic al răspunderii presupusului mandant pe temeiul mandatului aparent

Octavian BEJAN. Definiere criminologică a conceptului de tendință

Augustin PROCOPOVICI. Delimitarea răspunderii financiare de răspunderea administrativă

Veronica MOCANU. Delimitări conceptuale în legislația și literatura juridică privind abordarea protecției datelor cu caracter personal

Anca-Iulia STOIAN. Infraacțiunea continuată (prelungită) și infraacțiunea continuă succesivă în dreptul penal

Ion JECEV. Reflecții privind problemele conceptuale ale puterii de stat

Anastasia GÎRLEA. Justiția în calitate de obiect al denunțării false și al declarației mincinoase

Nr. 11

Victor GUȚULEAC. Răspunderea contravențională este sau nu este o modalitate de asigurare a ordinii de drept?

Octavian BEJAN. Metoda corelării criminologice unicaracteriale de prognozare criminologică

Gheorghe GOLUBENCO, Ion VACARU. Considerații istoriografice privind apariția și dezvoltarea domeniului cercetării criminalistice a documentelor

Viorel STEGĂRESCU, Tudor PAȘCANEANU. Domeniul de aplicare a mandatului aparent

Andrei NEGRU. Aprecieri de esență a principiului consolidării justiției

Adelina BÎCU. Instituția măsurilor de asigurare a acțiunii civile în contextul reglementărilor actuale

Viorel BONCU. Principalele categorii de urme ce se pot identifica și ridica de la locul producerii accidentelor rutiere

Ion JECEV. Delimitări conceptuale ale suveranității puterii de stat

Camelia Doina MICU. Cauzele care înlătură caracterul penal al faptei sau răspunderea penală în cazul infraacțiunii de dare de mită

Narcisa NEDELICU. Considerații generale privind conceptul de cauzalitate în dreptul penal

Angela TĂLĂMBUȚĂ. Noțiuni generale privind înstrăinarea bunurilor cu condiția întreținerii pe viață